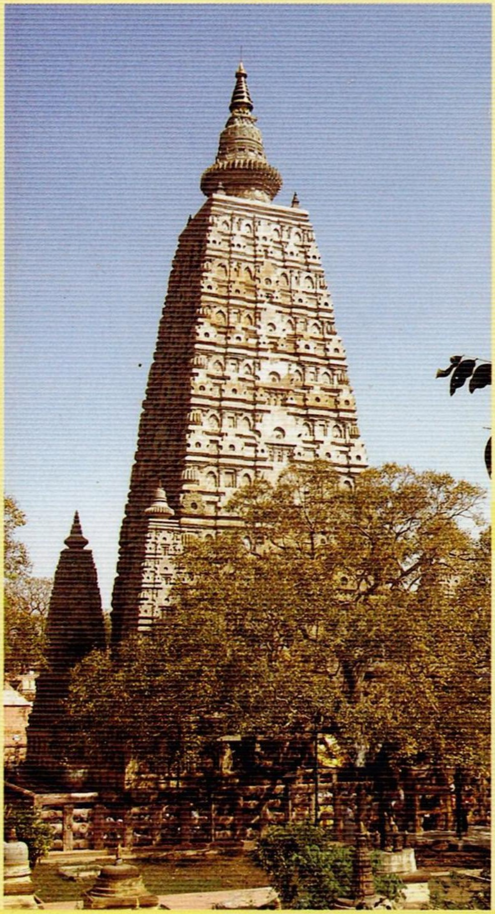
พระพุทธเจ้า ก่อน ขณะ หลัง ทรงตรัสรู้

พุทธชยันตี ๒,๖๐๐ ปี

พระพุทธเมตตา พระประธานภายในพระมหาเจดีย์

ต้นพระศรีมหาโพธิ์อยู่ด้านหลังพระมหาเจดีย์พุทธคยา

ต้นพระศรีมหาโพธิ์ตรัสรู้ และ พระแท่นวัชรอาสน์

ชมรมพระพุทธเมตตา โครงการเผยแผ่ธรรมเป็นพุทธบูชา ทำบุญแจกหนังสือธรรมะ

ชมรมพระพุทธเมตตา

โครงการเผยแผ่ธรรมเป็นพุทธบูชา

มีวัตถุประสงค์เพื่อแจกฟรี เป็นธรรมทานเท่านั้น
เพื่อให้ชาวพุทธรู้จักพุทธประวัติและธรรมะจากพระโอษฐ์
ทำให้เกิดปัญญารู้ทางพ้นทุกข์ เป็นการสืบพระพุทธศาสนาแท้จริง
ท่านที่ต้องการจะได้ฟรี หรือ จะนำไปแจกเผยแพร่
(พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า "*การให้ธรรมะเป็นทานชนะการให้ทั้งปวง*"
จะทำบุญถวายพระภิกษุสงฆ์หรือสามเณร หรือ แจกนักเรียน
มอบให้ห้องสมุด บุคคลทั่วไป ในงานต่าง ๆ ได้อานิสงค์สูงสุดแล)

ต้องการวิทยากรบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับ ธรรมะ, พุทธประวัติ ,และ การแสวงบุญแดนพุทธภูมิ
ติดต่อได้ที่ *ชมรมพระพุทธเมตตา (ผศ. สันติ อินตาแสง – ประธานชมรม) โทร. 081– 4289917*
สนใจหนังสือนี้เพื่อแจกเป็นธรรมทาน สั่งพิมพ์ได้ที่ หจก. พี วาย พริ้นติ้ง
โทร. 02–808–8949, 02–808–9253, 081–831–1181, 081–442–6437

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต
อะระหะโต
สัมมาสัมพุทธัสสะ.

ขอนอบน้อมแด่
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น
ซึ่งเป็นผู้ไกลจากกิเลส
ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง.

ผู้เรียบเรียง

ผศ.สันติ จินดาแสง
(ประธานชมรมพระพุทธเมตตา)

" บูชา จะ บูชะนียานัง
เอตัมมังคะละมุตตะมัง "

แปลว่า

" การบูชาบุคคลผู้ควรบูชา
เป็นมงคลอันสูงสุด "

(จากมงคลสูตร)

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
เป็นบุคคลผู้ควรบูชา
ที่สุดในสามโลก

คำนำ

ในโอกาสสำคัญที่สุดในรอบร้อยปีของชาวพุทธคือ <u>*การฉลองพุทธชยันตี ๒,๖๐๐ ปี แห่งการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า*</u> ชมรมพระพุทธเมตตาได้จัดตั้ง *"โครงการเผยแผ่ธรรมเป็นพุทธบูชา"* ให้ผู้สนใจได้มีส่วนร่วมกันเผยแผ่ธรรมะและพุทธประวัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้ลึกและกว้างไกลยิ่งขึ้น โครงการนี้นอกจากจะเป็นธรรมทานซึ่งถือเป็นทานบารมีที่สูงที่สุด ตามที่พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ว่า *"การให้ธรรมะเป็นทาน ย่อมชนะการให้ทั้งปวง"* แล้วยังถือเป็น*กาลทาน*ในรอบร้อยปีที่น้อยคนนักจะได้มีโอกาสกระทำกันอีกด้วย โอกาสอย่างนี้กว่าจะเวียนมาอีกก็อีกร้อยปีข้างหน้า ถึงจะมีโอกาสฉลอง พุทธชยันตี ๒,๗๐๐ ปี

ในฐานะที่ชมรมพระพุทธเมตตา ทำการเผยแผ่พระธรรมะเกี่ยวกับพุทธประวัติ และ การแสวงบุญแดนพุทธภูมิมาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๕๐ ปีนี้ พ.ศ.๒๕๕๕ จึงเป็นปีพิเศษในการเริ่มโครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างขวางยิ่งขึ้นเป็นพุทธบูชา ซึ่งจะเริ่มแจกหนังสือธรรมะเล่มนี้ *"พระพุทธเจ้า(ก่อน,ขณะ,หลัง)ทรงตรัสรู้ พุทธชยันตี ๒,๖๐๐ ปี"* ในหนังสือนี้จะเน้นหลักธรรมสำคัญที่เป็น

คำแปลจากพุทธพจน์จากพระไตรปิฎกโดยตรงเป็นส่วนใหญ่ การศึกษาหลักธรรมจากพุทธพจน์ให้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง แล้วน้อมนำไปปฏิบัติให้เกิดผลจะบุญที่ยิ่งใหญ่ และถือเป็นปฏิบัติบูชา ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสสรรเสริญอีกด้วย นอกจากนี้โครงการนี้ผู้เรียบเรียงยังยินดีบรรยายขยายความให้ละเอียดยิ่งขึ้นแก่ผู้สนใจมาพบได้ที่ชมรมฯ หรือไปบรรยายให้แก่ผู้ฟังเป็นหมู่คณะถ้าต้องการ

ชมรมพระพุทธเมตตา มีเจตนาดำเนินการให้หนังสือเล่มนี้เป็นธรรมทานอย่างกว้างขวาง เพื่อให้ผู้มีส่วนร่วมได้บุญได้กุศลกันเต็มที่ ไม่ใช่ผลิตหนังสือธรรมะเพื่อขายเชิงการค้า ผู้เรียบเรียงต้องขออนุโมทนาบุญต่อเจ้าของผลงานที่ผู้เรียบเรียงนำมาคัดลอกอ้างอิง รวมถึงภาพวาดเกี่ยวกับพุทธประวัติสวย ๆที่นำมาประกอบในหนังสือเล่มนี้ ซึ่งถือว่าทุกท่านได้มีส่วนร่วมถวายเป็นพุทธบูชา พุทธชยันตี ๒,๖๐๐ ปี แห่งการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ด้วยกัน

ด้วยอำนาจพุทธานุภาพของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตลอดจนบุญกุศลแห่งธรรมทานนี้ ขอให้ทุกท่านผู้มีส่วนร่วมบุญร่วมใจ จงเจริญในธรรมยิ่ง ๆ ขึ้นไปด้วยกันทุกท่านเทอญ

ธรรมสวัสดี

ผศ.สันติ จินดาแสง

(ประธานชมรมพระพุทธเมตตา)

สารบัญ

หน้า

พระพุทธเจ้าทรงประสูติ

ณ ลุมพินีวัน เนปาล

เจ้าชายสิทธัตถะทรงเปล่งอาสภิวาจาว่า

"อัคโคหะมัสสะมิ โลกัสสะ,
เชฏโฐหะมัสสะมิ โลกัสสะ,
เสฏโฐหะมัสสะมิ โลกัสสะ,
อะยะมันติมา ชาติ,
นัตถิทานิ ปุนัพภะโว"

แปลว่า

*" เราเป็นผู้เลิศที่สุดในโลก
เราเป็นผู้เจริญที่สุดในโลก
เราเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในโลก
ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย
บัดนี้ เราจักไม่เกิดอีก "*

รูปปั้นพระพุทธเจ้า
(เจ้าชายสิทธัตถะ)
ปางประสูติ
มักเรียกว่า " เบบี้บุดด้า"
(Baby Buddha)

(๒)

พระโพธิสัตว์ ต้องบำเพ็ญพระบารมีมายาวนานมากเพื่อพระโพธิญาณ เมื่อครั้งอุบัติเป็นเป็น สุเมธดาบส ได้สร้างบุญใหญ่ถวายพระพุทธเจ้าทีปังกร และ ได้รับคำพยากรณ์ว่าพระองค์จะได้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตแน่นอน อีกสี่อสงไขยกับแสนมหากัปป์ ซึ่งพระองค์ต้องบำเพ็ญบารมี ๓๐ ทัศ เวียนตายเวียนเกิดนับชาติไม่ถ้วนเพื่อหมู่สัตว์โลก

พระโพธิสัตว์ในชาติสุดท้ายได้ประสูติ มาเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ ณ ลุมพินีวัน (เนปาล-ปัจจุบัน) และต่อมาสำเร็จพระโพธิญาณ ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในโลก ทรงประกาศพระธรรมเพื่อให้หมู่สัตว์ถึงความพ้นทุกข์ เป็นเวลา ๔๕ ปี เมื่อนับถึง พ.ศ. ๒๕๕๕ รวมเป็น ๒,๖๐๐ ปี

ภาพประกอบชุดที่ ๑ - ตอนที่ ๑ ก่อนทรงตรัสรู้

พระประสูติกาลเจ้าชายสิทธัตถะ
ณ ลุมพินีวัน ประเทศเนปาล

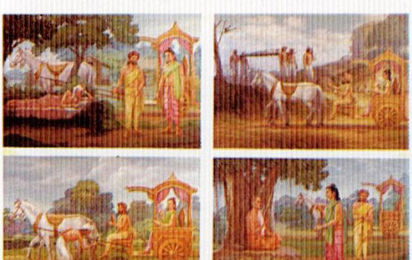
เจ้าชายสิทธัตถะทรงนั่งสมาธิบรรลุฌาน
ตั้งแต่ทรงพระเยาว์ในพิธีแรกนาขวัญ

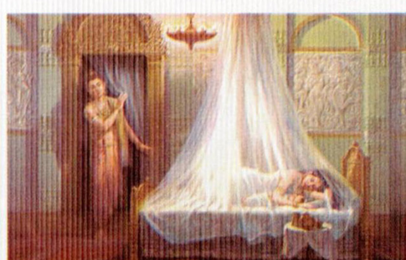
ทรงเข้าพิธีอภิเษกกับ พระนางพิมพา

ทรงเสวยความสุขที่สุดทางโลก

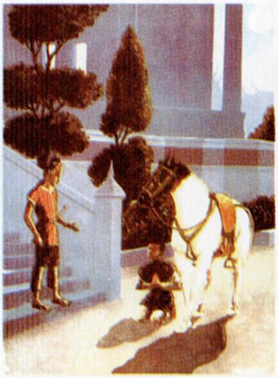
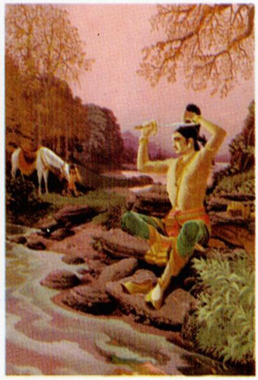
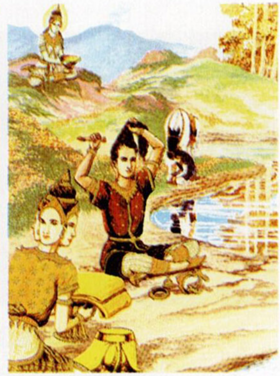

เจ้าชายเสด็จออกประพาสนอกวัง
ทรงเห็นนิมิต(เทวทูต) ทั้ง ๔

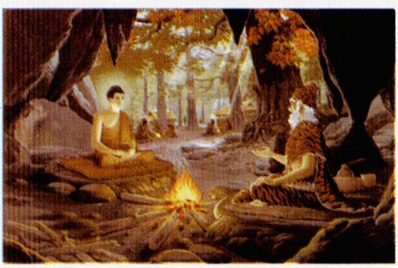

ทอดพระเนตรพระนางพิมพา
และพระโอรสก่อนผนวช

ภาพประกอบชุดที่ ๒ - ตอนที่ ๑ ก่อนทรงตรัสรู้

เจ้าชายทรงเสด็จออกผนวช ทรงตัดพระเมาลี ณ ริมฝั่งแม่น้ำอโนมา

ทรงเดินทางไปศึกษาหาแนวทางพ้นทุกข์
กับ อาฬารดาบส และ อุทกดาบส

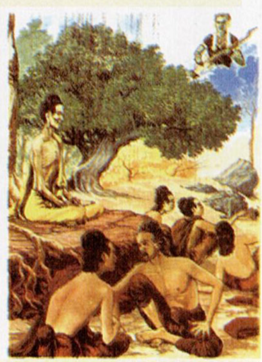

ทรงบำเพ็ญทุกรกริยา อย่างยิ่งยวด
โดยมีปัญจวัคคีย์ตามมาคอยปรนนิบัติ

พระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญทุกรกริยา ณ บริเวณ
เขาดงคสิริ (สถานที่จริงในปัจจุบัน)

เทวดามาดีดพิณทรงเห็นด้วย
ปัญญาว่าเป็นหนทางตึงเกินไป

ภาพประกอบชุดที่ ๓ - ตอนที่ ๑ ก่อนทรงตรัสรู้

มหาสุบินนิมิต ๕ ประการ คืนก่อนวันตรัสรู้

สุบินที่ ๑ พระองค์จักตรัสรู้ พระสัมมาสัมโพธิญาณ อันไม่มีธรรมยิ่งกว่า

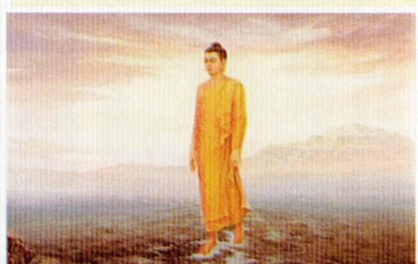
สุบินที่ ๒ พระองค์ทรงประกาศพระธรรม แก่เทวดาและมนุษย์

สุบินที่ ๓ คฤหัสถ์จำนวนมากจักขอถึง พระพุทธเจ้าเป็นสรณะตลอดชีวิต

สุบินที่ ๔ วรรณสี่ สามารถทำให้แจ้ง ซึ่งวิมุตติทางแห่งหลุดพ้นที่ยอดเยี่ยม

สุบินที่ ๕ พระองค์จักไม่ลุ่มหลงและหมกมุ่นในปัจจัยสี่ แต่มีปกติเห็นโทษ

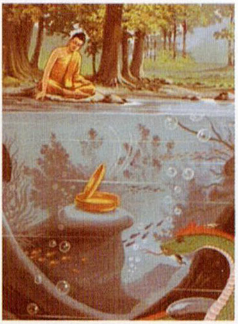
ภาพประกอบชุดที่ ๔ - ตอนที่ ๑ ก่อนทรงตรัสรู้

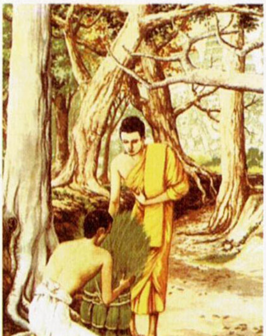

นางสุชาดา ถวายข้าวมธุปายาส แด่พระโพธิสัตว์ ในเช้าวันตรัสรู้
ณ โคนต้นไทร ปัจจุบันเรียก สถานที่นี้ว่า อชปาลนิโครธ

พระมหาบุรุษ ทรงนำถาดทองเสี่ยงอธิษฐานบารมี ลอยแม่น้ำ
เนรัญชรา ปรากฏผลมั่นพระทัยว่าจะ ได้สำเร็จพระโพธิญาณ

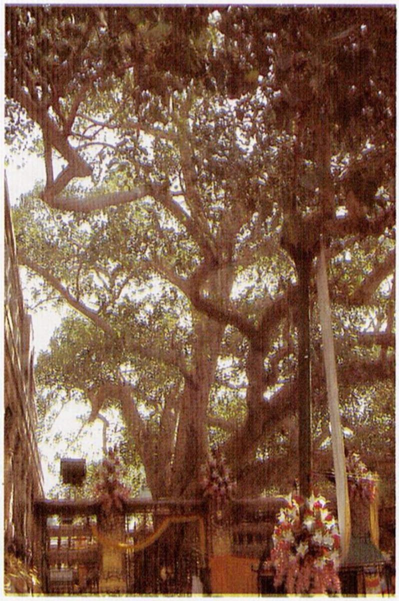

พระมหาบุรุษ ทรงรับหญ้ากุสะจากโสตถิยะพราหมณ์ ๘ กำ ทรงปูลาด
ใต้ต้นอัสสถะพฤกษ์ เป็นโพธิบัลลังก์ (สถานที่จริงในปัจจุบัน)

พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้

ณ พุทธคยา อินเดีย

พระพุทธเมตตา ต้นพระศรีมหาโพธิ์ตรัสรู้ พระแท่นวัชรอาสน์ (รัตนบัลลังก์)

ทรงเปล่งปฐมพุทธภาษิต

"อะเนกะชาติสังสารัง สันธาวิสสัง อะนิพพิสัง ,
คะหะการัง คะเวสันโต ทุกขา ชาติ ปุนัปปัง ,
คะหะการะกะ ทิฏโฐสิ ปุนะ เคหัง นะ กาหะสิ ,
สัพพา เต ผาสุกา ภัคคา คะหะกูฏัง วิสังขะตัง,
วิสังขาระคะตัง จิตตัง ตัณหานัง ขะยะมัชฌะคา."

แปลว่า

"เมื่อเรายังไม่พบญาณ ได้แล่นท่องเที่ยวไป
ในสงสารเป็นเอนกชาติ ,
แสวงหาอยู่ซึ่งนายช่างปลูกเรือน(คือตัณหา), ผู้สร้างภพ
การเกิดทุกคราว เป็นทุกข์ร่ำไป ,
นี่แน่ะ! นายช่างปลูกเรือน เรารู้จักเจ้าเสียแล้ว
เจ้าจะทำเรือนให้เราไม่ได้อีกต่อไป
โครงเรือน(คือกิเลส)ทั้งหมดของเจ้า เราหักหักเสียแล้ว
ยอดเรือน(คืออวิชชา) เราก็รื้อเสียแล้ว
จิตของเราถึงแล้วซึ่งสภาพที่อะไรปรุงแต่งไม่ได้อีกต่อไป
มันได้ถึงแล้วซึ่งความสิ้นไปแห่งตัณหา(คือพระนิพพาน)"

ภาพประกอบชุดที่ ๑ - ตอนที่ ๒ ทรงตรัสรู้

๒.๑ ทรงอธิษฐานความเพียรและทรงชนะพญามาร

พระมหาบุรุษ ทรงประทับนั่งบนรัตนบัลลังก์ ทรงอธิษฐานความเพียร
พญามารและเหล่าเสนามารมารายล้อมพระองค์ขัดขวางการบำเพ็ญเพียร

พระแม่ธรณี มาเป็นสักขีพยานในการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์
บีบมวยผมจนน้ำท่วมพญามารและเหล่าเสนามารพ่ายแพ้ต่อพระบารมี

ภาพประกอบชุดที่ ๒ - ตอนที่ ๒ ทรงตรัสรู้

๒.๒ ทรงบำเพ็ญเพียรทางจิตจนทรงตรัสรู้

ทรงตรัสรู้ ปฏิจจสมุปบาท, อริยสัจ ๔
ทรงเปล่งปฐมพุทธภาษิต

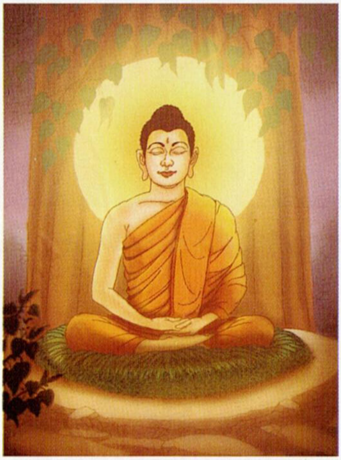

บนรัตนบัลลังก์ ใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ พุทธคยา อินเดีย

ตอนที่ ๓ ทรงเสวยวิมุตติสุขตลอด ๗ สัปดาห์ (๔๙ วัน)

๓.๑ ทรงเสวยวิมุตติสุขตลอดสัปดาห์ที่ ๑

๓.๑ ทรงเสวยสวยวิมุตติสุขตลอดสัปดาห์ที่ ๑
ณ พระแท่นวัชรอาสน์ ใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์

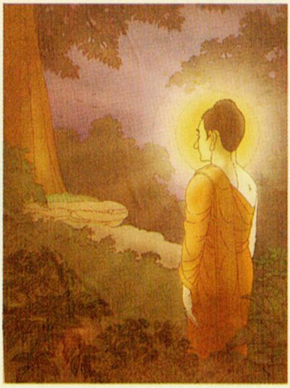
ทรงพิจารณาปฏิจจสมุปบาท ทรงเปล่งปฐมพุทธอุทาน

ณ รัตนบัลลังก์ ใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ พุทธคยา อินเดีย

๓.๒ ทรงเสวยวิมุตติสุขตลอดสัปดาห์ที่ ๒-๗

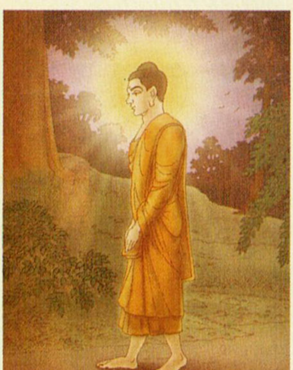
๓.๒.๑ เสวยวิมุตติสุขตลอดสัปดาห์ที่ ๒ ณ อนิมิสเจดีย์

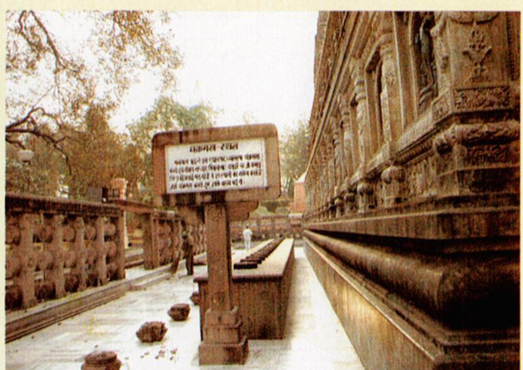

ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ เพื่อกำจัดความสงสัยของพวกเทวดา แล้วทรงประทับยืนทอดพระเนตรต้นพระศรีมหาโพธิ์ โดยไม่กระพริบพระเนตร ตลอด ๗ วัน

๓.๒.๒ เสวยวิมุตติสุขตลอดสัปดาห์ที่ ๓ ณ รัตนจงกรมเจดีย์

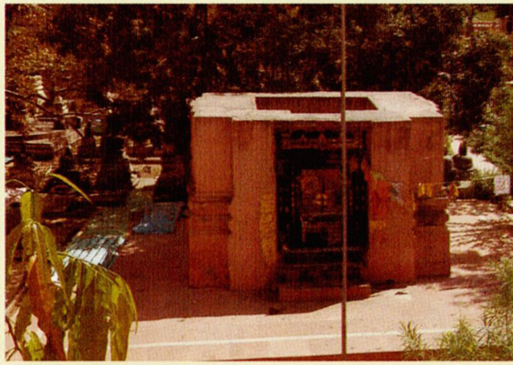

ทรงเดินจงกรมไปมา ตลอด ๗ วัน สถานที่อยู่ใกล้ต้นพระศรีมหาโพธิ์

๓.๒.๓ เสวยวิมุตติสุขตลอดสัปดาห์ที่ ๔ ณ รัตนฆรเจดีย์

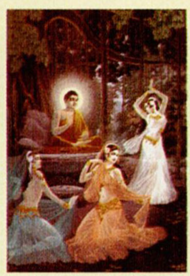

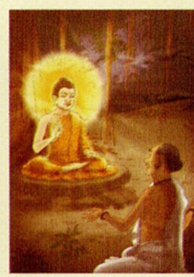

รัตนฆรเจดีย์ เป็นซุ้มเรือนแก้วซึ่งเทวดานิรมิตถวาย
ทรงพิจารณาพระอภิธรรม และ บังเกิดพระฉัพพรรณรังสีรอบพระวรกาย

๓.๒.๔ เสวยวิมุตติสุขตลอดสัปดาห์ที่ ๕ ณ อชปาลนิโครธ

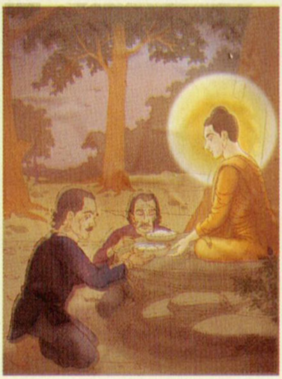
- สถานที่พระโพธิสัตว์เคยทรง รับข้าวมธุปายาสจากนางสุชาดา
- ธิดาพระยามารมายั่วยวน พระพุทธองค์แต่ไม่สำเร็จ
- ทรงเปล่งอุทานแสดงเหตุและ ธรรม ที่ให้เป็นพราหมณ์

๓.๒.๕ เสวยวิมุตติสุขตลอดสัปดาห์ที่ ๖ ณ สระมุจลินท์

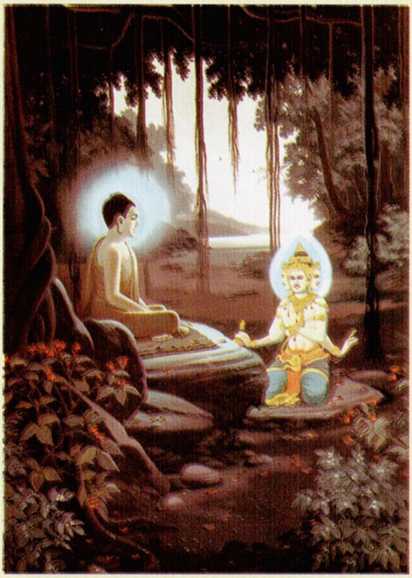

พญานาคมุจลินท์ แผ่พังพานวงขนดปกป้องพระพุทธองค์จากลมฝนและพายุ
พระพุทธองค์ ทรงสรรเสริญความวิเวกว่าเป็นสุขอย่างยิ่ง

๓.๒.๖ เสวยวิมุตติสุขตลอดสัปดาห์ที่ ๗ ณ ราชายตนะ

พระพุทธองค์ ทรงรับและเสวยข้าวสัตตุก้อนข้าวสัตตุผง
จากนายตปุสสะและภัลลิกะ พ่อค้าต่างเมือง
พ่อค้าทั้งสอง ได้เปล่งวาจาแสดงตนเป็นอุบาสกผู้ถึง
พระพุทธและพระธรรม เรียกว่า เทวาจิกะอุบาสก

๓.๒.๗ พระพุทธองค์ทรงเสด็จกลับมายัง ณ อชปาลนิโครธ ทรงตกลงพระทัยที่จะแสดงธรรมโปรดสัตว์โลก

ท้าวสหัมบดีพรหม ได้กราบทูลอาราธนาให้พระองค์แสดงธรรมโปรดสัตว์โลกผู้มีกิเลสน้อย มีภูมิปัญญาพอจะเห็นธรรมได้ยังมีอยู่

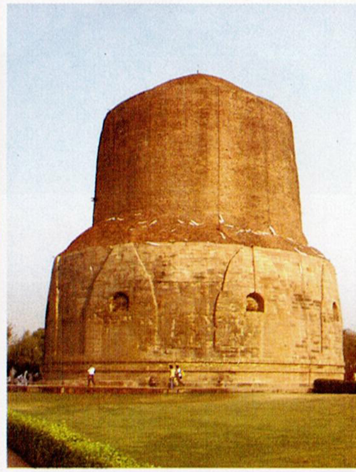
พระพุทธองค์ ทรงพิจารณาเปรียบเทียบอุปนิสัยของหมู่สัตว์โลกเหมือนดอกบัว ๔ เหล่า ทรงเห็นยังพอมีสัตว์โลกผู้มีกิเลสเบาบางมีความพร้อมที่จะรู้ตามได้ พระองค์จึงทรงตกลงพระทัยแสดงธรรมโปรดสัตว์โลก

ทรงแสดงปฐมเทศนา

ณ สารนาถ กรุงพาราณสี

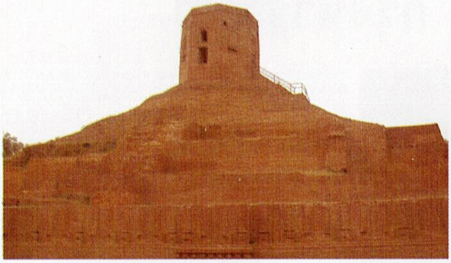

พระพุทธเจ้า ทรงแสดง ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร โปรดปัญจวัคคีย์ วันเพ็ญเดือนแปด เมื่อ ๒,๖๐๐ ปี ก่อน ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน (สารนาถ อินเดีย) พระเจ้าอโศกมหาราช ทรงสร้าง ธัมเมกขสถูป เป็นที่ระลึก

ทรงแสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตร

" ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ! ที่สุดสองอย่างนี้ อันบรรพชิตไม่ควรเสพคือ การประกอบตนให้พัวพันด้วยกาม (กามะสุขัลลิกานุโยค) ในกามทั้งหลายนี้ใด เป็นธรรมอันเลว เป็นของชาวบ้าน เป็นของปุถุชน ไม่ใช่ไปจากข้าศึกคือกิเลส ไม่ประกอบด้วยประโยชน์อย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งคือการประกอบการทรมานตนให้ลำบาก (อัตตะกิละมะถานุโยค) ทำให้เกิดทุกข์แก่ผู้ประกอบ ไม่ใช่ไปจากข้าศึกคือกิเลส ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ! การไม่เข้าใกล้ที่สุดสองอย่างนั้น อันตถาคตตรัสรู้แล้ว ด้วยปัญญาอันยิ่ง เรียกว่า ทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ฯลฯ "

(๑๘)

สถานที่พระองค์พบปัญจวัคคีย์
ปัจจุบันเรียก **เจาคันทีสถูป**

ธัมเมกขสถูป - สถานที่พระองค์ทรงแสดงปฐมเทศนา โปรดปัญจวัคคีย์

ธัมมราชิกสถูป -สถานที่
ทรงแสดงอนัตตลักขณสูตร
แก่ปัญจวัคคีย์ได้สำเร็จอรหันต์ที่นี่

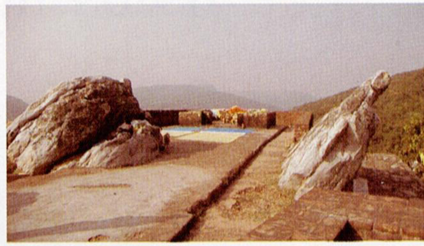

สถานที่แสดงธรรมโปรด
ยสะกุลบุตรต่อมาขอบวชเป็น
พระยสะ ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์

ทรงวางรากฐาน ณ กรุงราชคฤห์

บนยอดเขาคิชกูฏ

พระคันธกุฎีอยู่บนยอด

ถ้ำสุกรขาตาของพระสารีบุตร

ถ้ำของพระโมคคัลลานะ

วัดเวฬุวันวิหาร - ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์

สาวัตถี - *วัดเชตวันมหาวิหาร*
ทรงประทับนานที่สุด

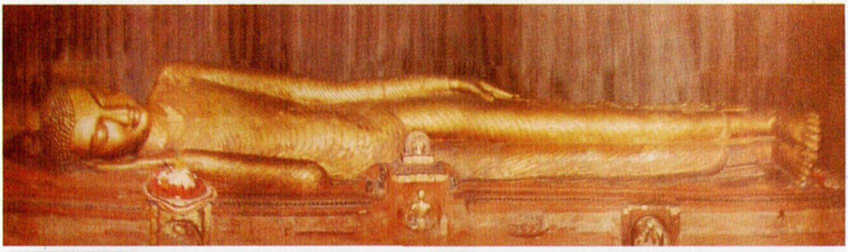
ต้นอานันทโพธิ์ – พระอานนท์ขอบรมพุทธาญาตปลูก
เพื่อเป็นเครื่องระลึกแทนพระพุทธองค์เมื่อทรงเสด็จ

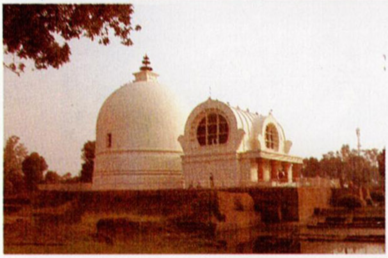

สักการะ พระคันธกุฎี ในวัดเชตวันมหาวิหาร

พระพุทธเจ้า ปรินิพพาน

ณ กุสินารา อินเดีย

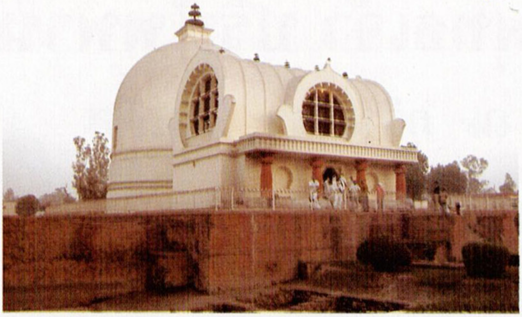

พระพุทธปรินิพพาน พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ เมืองกุสินารา อินเดีย ในวันเพ็ญเดือนหก เมื่อพระชนมายุได้ ๘๐ พรรษา พระองค์ทรงเผยแผ่พระธรรม หลังทรงตรัสรู้ ตลอดพระชนม์ชีพเป็นเวลา ๔๕ ปี

ทรงแสดงปัจฉิมพุทโธวาทว่า

" หันทะทานิ ภิกขะเว
อามันตะยามิ โว,
วะยะธัมมา สังขารา,
อัปปะมาเทนะ สัมปาเทถะ,
อะยัง ตะถาคะตัสสะ
ปัจฉิมา วาจา. "

" ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย! บัดนี้, เราขอ
เตือนท่านทั้งหลายว่า สังขารทั้งหลาย
มีความเสื่อมไปเป็น ธรรมดา ;
ท่านทั้งหลาย , จงทำความไม่ประมาท
ให้ถึงพร้อมเถิด. นี้เป็นพระวาจา
มีในครั้งสุดท้ายของพระตถาคตเจ้า. "

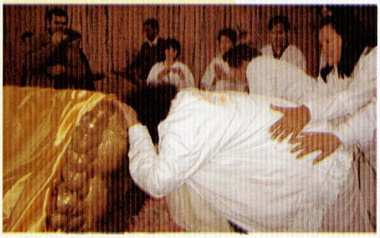
สถูปปรินิพพานและวิหารพระพุทธปรินิพพาน

สักการะพระพุทธปรินิพพาน ในพระวิหาร

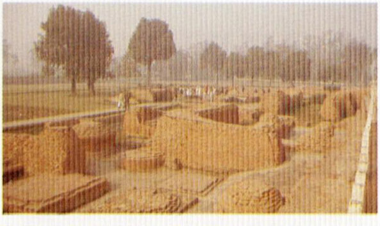

สักการะพระพุทธปรินิพพาน

ต้นสาละ - นางรังทั้งคู่

หมู่สังฆารามภายในบริเวณกุสินารา

ตอนที่ ๑ ก่อนทรงตรัสรู้

๑.๑ ประสูติจนถึงเสด็จออกผนวช

- พระพุทธเจ้ามีพระนามเดิมว่า "*สิทธัตถะ*" เป็นพระราชโอรสของ "***พระเจ้าสุทโธทนะ*** กษัตริย์ศากยะวงศ์ ผู้ครองกรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ซึ่งปัจจุบันตั้งอยู่ทางภาคใต้ของประเทศเนปาล พระราชมารดาทรงพระนามว่า "***พระนางสิริมหามายา***" ซึ่งเป็นพระราชธิดาของกษัตริย์ราชสกุลโกลิยวงศ์ แห่งกรุงเทวทหะ แคว้นโกลิยะ

- เจ้าชายสิทธัตถะ*ประสูติ*เมื่อวันเพ็ญเดือนหก ๘๐ ปีก่อนพุทธศักราช ***ที่สวนลุมพินีวัน ณ ใต้ต้นสาละ*** ซึ่งอยู่ระหว่างพรมแดนกรุงกบิลพัสดุ์และกรุงเทวทหะ (*ปัจจุบันคือ ตำบลรุมมินเด ประเทศเนปาล*) ทันทีที่ประสูติ ทรงดำเนินด้วยพระบาท ๗ ก้าว มีดอกบัวผุดรองรับ ทรงเปล่งอาสภิวาจาว่า..

> **" อัคโคหะมัสสะมิ โลกัสสะ, เชฏโฐหะมัสสะมิ โลกัสสะ,**
> **เสฏโฐหะมัสสะมิ โลกัสสะ, อะยะมันติมา ชาติ,**
> **นัตถิทานิ ปุนัพภะโว "**
>
> แปลว่า " ***เราเป็นผู้เลิศที่สุดในโลก เราเป็นผู้เจริญที่สุดในโลก***
> ***เราเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในโลก ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย***
> ***บัดนี้ เราจักไม่เกิดอีก "***

- *กาฬเทวิลดาบส* ทันทีที่ทราบข่าวว่าพระเจ้าสุทโธทนะทรงได้พระราชโอรส จึงเดินทางมาถวายพระพรยังราชสำนัก *ท่านเชื่อแน่ว่าเจ้าชายจะต้องออกบวชเป็นศาสดาเอกในโลก* และร้องไห้เสียดายที่ตนอายุไม่ถึงได้ฟังธรรมจากพระองค์

- เมื่อพระราชกุมารประสูติได้ ๕ วันแล้ว พราหมณ์ทั้ง ๘ ได้ลงมติขนานพระนามพระราชกุมารว่า ***"เจ้าชายสิทธัตถะ"*** แปลว่า ***ผู้ทรงปรารถนาสิ่งใดจะสำเร็จสิ่งนั้น*** และยังได้ทำนายว่า ***เจ้าชายมีลักษณะเป็นมหาบุรุษ*** คือ ถ้าดำรงตนในฆราวาสจะได้เป็นจักรพรรดิ ถ้าออกบวช จะได้เป็นศาสดาเอกของโลก แต่ โกณฑัญญะพราหมณ์ผู้อายุน้อยที่สุดในจำนวนนั้น ยืนยันหนักแน่นว่าพระราชกุมารสิทธัตถะจะเสด็จออกบวชและจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน

- ***พระองค์มีมหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการ*** ซึ่งล้วนแต่เป็นผลของกรรมดีที่พระองค์เคยกระทำไว้ในอดีตชาติอันยาวนานทั้งสิ้น มหาปุริสลักษณะ ดังเช่น ฝ่าพระบาทเสมอกัน, พื้นพระบาทประดับด้วยรูปจักรประดิษฐานอยู่พร้อม, ส้นพระบาทยาว, นิ้วพระหัตถ์และนิ้วพระบาทยาวเรียว, ฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทอ่อนนุ่ม, ฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทมีลายดุจตาข่าย, หลังพระบาทดุจสังข์คว่ำ, พระชงฆ์เรียวงามดุจแข้งเนื้อทราย, เมื่อประทับยืนตรง พระหัตถ์ทั้งสองลูบจับพระชานุได้, พระคุยหะเร้นอยู่ในฝัก, พระฉวีดุจสีทอง, พระฉวีละเอียด ธุลีละอองไม่ติดพระวรกาย, พระโลมามีขุมละเส้น, พระโลมาดำสนิทปลายงอนขึ้นเบื้องบนเวียนเป็นทักษิณาวัฏ, พระวรกายตรงดุจกายท้าวมหาพรหม, พระทนต์ทั้งหมดมี ๔๐ ซี่, พระทนต์เรียบเสมอกัน,พระเขี้ยวแก้วทั้ง ๔ ขาวงาม, พระเนตรดำ มีสีดุจนิล, พระสุรเสียงดุจพรหม สำเนียงดุจนกการเวก, ดวงพระเนตรแจ่มใสดุจนัยน์ตาลูกโค, มีพระอุณาโลมอยู่ระหว่างพระขนง, พระเศียรงามดุจประดับด้วยกรอบพระพักตร์ , ฯลฯ

- *หลังประสูติได้ ๗ วัน พระนางสิริมหามายาสิ้นพระชนม์* จึงทรงอยู่ในความดูแลของพระนางปชาบดีโคตมี ซึ่งเป็นพระกนิษฐาของพระนางสิริมหามายา

- เจ้าชายสิทธัตถะเมื่อมีพระชนมายุ ๗ ชันษา พระราชบิดาเสด็จพระราชพิธีแรกนาขวัญ เจ้าชายได้ตามเสด็จด้วย ***ทรงเห็นวัฏฏจักรของการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน สัตว์ใหญ่กินสัตว์เล็กตามลำดับจนเกิดความสังเวช***

ในขณะที่ทุกคนกำลังร่วมในพิธี *เจ้าชายได้ทรงประทับนั่งขัดสมาธิใต้ต้นหว้าใหญ่เพียงลำพัง ทรงพิจารณาเหตุการณ์ที่พบ และพิจารณาลมหายใจเข้าออก* **จนจิตสงบบรรลุปฐมฌาน** และปรากฏสิ่งน่าอัศจรรย์ว่า แม้เงาของต้นหว้าก็ไม่เคลื่อนไปตามแสงตะวันในยามบ่าย

- เจ้าชายสิทธัตถะทรงศึกษาเล่าเรียนจนจบระดับสูงของการศึกษาทางโลกในสมัยนั้น คือได้ศึกษาศิลปศาสตร์ ถึง ๑๘ ศาสตร์ ในสำนักครูวิศวามิตร

- พระราชบิดาไม่ประสงค์จะให้เจ้าชายสิทธัตถะเป็นศาสดาเอก จึงพยายามให้ สิทธัตถะพบแต่ความสุขทางโลก เช่น สร้างปราสาท ๓ ฤดู และ ***เมื่ออายุ ๑๖ ปี ได้ให้เจ้าชายสิทธัตถะอภิเษกกับพระนางพิมพาหรือยโสธรา*** ผู้เป็นพระธิดาของพระเจ้ากรุงเทวทหะ ซึ่งเป็นพระญาติฝ่ายพระมารดา

- *เมื่อทอดพระเนตรเห็น คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และ สมณะ* ตามลำดับจึงทรงคิดว่าชีวิตของทุกคนต้องตกอยู่ในสภาพเช่นนั้น ไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ จึงเกิดแนวความคิดว่า“*ธรรมดาในโลกนี้มีของคู่กันอยู่ เช่น มีร้อนก็ต้องมีเย็น,มีทุกข์ คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ก็ต้องมีที่สุดทุกข์ คือ ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย* ”

- *ทรงเห็นความสุขทางโลกเป็นเพียงมายา* ความสุขในกามคุณเป็นความสุขจอมปลอม เป็นเพียงภาพมายาที่ชวนให้หลงว่าเป็นความสุขเท่านั้น ในความจริง แล้ว ไม่มีความสุข ไม่มีความเพลิดเพลินใดที่ไม่มีความทุกข์เจือปน วิถีทางที่จะพ้นจากความทุกข์ของชีวิตเช่นนี้ได้ หรือ หนทางหลุดพ้นจากวัฏสงสารจะต้องสละเพศผู้ครองเรือนเป็นสมณะแล้วจึงแสวงหาแนวทางพ้นทุกข์

- เมื่อมีพระชนมายุ ๒๙ ปี พระนางพิมพาได้ประสูติพระโอรส **“ราหุล (บ่วง)”**

- สิ่งที่ทรงพบเห็นเรียกว่า **“นิมิต (เทวทูต)”** *จึงตัดสินพระทัยทรงออกผนวชในวันที่พระราหุลประสูติ* พระองค์ทรงม้ากัณฐกะออกผนวช มีนายฉันนะตามเสด็จ โดยมุ่งตรงไปที่แม่น้ำอโนมานที ทรงตัดพระเกศา และเปลี่ยนเครื่องทรงเป็นผ้ากาสาวพักตร์ (ผ้าย้อมด้วยรสฝาดแห่งต้นไม้) ทรงเปลื้องเครื่องทรงมอบให้นายฉันนะนำกลับพระนคร การออกบวชครั้งนี้เรียกว่าการเสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ (การเสด็จออกเพื่อคุณอันยิ่งใหญ่)

๑.๒ ทรงหาทางพ้นทุกข์ตามแบบที่นิยมกันในยุคนั้น

- หลังจากทรงผนวชแล้ว ได้ทรงเดินด้วยพระบาทมุ่งไปสู่กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ ซึ่งมีนักบวชที่ตั้งตนเป็นคณาจารย์ต่าง ๆ ที่มีชื่อเสียงมากคณะด้วยกัน แต่ละคณะต่างก็มีศิษย์สาวก และคนที่นับถือมากมายโดยเฉพาะ คณะอาฬารดาบส กาลามโคตร และ คณะอุทกดาบสรามบุตร *พระมหาบุรุษจึงทรงเข้าไปศึกษาหาแนวทางพ้นทุกข์ในสำนักของอาฬารดาบส กาลามโคตร* (จนสำเร็จสมาบัติเจ็ด) แต่ก็ยังไม่พ้นทุกข์ และได้ไปศึกษาต่อในสำนักของ*อุทกดาบส รามบุตร* (จนสำเร็จสมาบัติแปด) แต่ก็ทรงเห็นว่าไม่ใช่ทางพ้นทุกข์ที่แท้จริงตามที่ทรงหวังไว้

- จากนั้นจึงเสด็จไปที่แม่น้ำเนรัญชรา ใน*ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม* (ปัจจุบันนี้สถานที่นี้เรียกว่า "*ดงคศิริ*") พระองค์ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ขบฟันด้วยฟัน กลั้นลมหายใจ และอดอาหารจนพระวรกายผ่ายผอม เป็นต้น อย่างยากใครจะทำได้ ระหว่างที่ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา *ปัญจวัคคีย์* (โกญฑัญญะ วัปปะ ภัททิยา มหานามะ และ อัสสชิ) มาคอยปรนนิบัติพระองค์โดยหวังว่าจะทรงบรรลุธรรมวิเศษ จะได้คอยฟังธรรม พระโพธิสัตว์ได้ศึกษาทดลองแนวทาง*ปฏิบัติแบบดั้งเดิมรวมได้ถึง ๖ ปี ก็ยังไม่พบทางพ้นทุกข์*

- พระองค์*ทรงตัดสินพระทัยเลิกบำเพ็ญทุกรกิริยา* ตามพระราชดำริว่า "เหมือนสายพิณควรจะขึงพอดีจึงจะได้เสียงที่ไพเราะ" ซึ่งพระอินทร์ได้เสด็จลงมาดีดพิณถวาย พิณสายหนึ่งขึงไว้ตึงเกินไป พอถูกดีดก็ขาดผึงออกจากกัน จึงพิจารณาเห็นทางสายกลางว่า เป็นหนทางที่จะนำไปสู่พระโพธิญาณได้ จึงทรงหันมาเสวยพระกระยาหาร เพื่อบำรุงพระวรกายให้เป็นปกติ ไม่กระทำกายให้ลำบากอย่างหนักเกินไปเพื่อจะให้พ้นจากความทุกข์อีกต่อไป แต่ทรง*มุ่งมั่นบำเพ็ญเพียรทางจิตเป็นสำคัญ*

- เมื่อพระองค์ทรงเลิกบำเพ็ญทุกรกิริยา ปัญจวัคคีย์จึงหมดศรัทธา คิดว่าพระองค์คงจะละความพากเพียรเพื่อพระโพธิญาณเสียแล้ว จึงพากันหลีกจากพระองค์ไปทำให้พระองค์ได้มีโอกาสอยู่ตามลำพังพระองค์เดียว

๑.๓ ทรงหาแนวทางพ้นทุกข์ด้วยพระองค์เองก่อนตรัสรู้

- พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระกระยาหารเช่นเดิมแล้ว พระมหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการก็กลับเป็นปกติ พระวรกายมีพระฉวีดุจทองเช่นเดิม พระองค์ทรงเลิกบำเพ็ญเพียรทางกาย แต่หันมาบำเพ็ญเพียรทางจิต

- พระโพธิสัตว์***ทรงตริตรึกเพื่อตรัสรู้*** (*คัดจากหนังสือ พุทธประวัติจากพระโอษฐ์ แปลจากพระไตรปิฎก โดย พุทธทาสภิกขุ หน้า ๕๔-๕๕*)

พระองค์ทรงตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า ครั้งก่อนแต่การตรัสรู้ เมื่อเรายังเป็นโพธิสัตว์อยู่ ยังไม่ได้ตรัสรู้นั่นเทียว ได้เกิดปริวิตกขึ้นว่า “*อะไรหนอเป็นรสอร่อยในโลก อะไรเป็นโทษในโลก อะไรเป็นอุบายเครื่องออกจากโลก* ”

ภิกษุทั้งหลาย ความรู้สึกได้เกิดขึ้นแก่เราว่า *สุขโสมนัสที่ปรารภโลกเกิดขึ้นนี่เอง เป็นรสอร่อยในโลก. โลกที่ไม่เที่ยง ทรมาน มีการเปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดานี่เอง เป็นโทษในโลก. การนำออกเสียสิ้นเชิงซึ่งความกำหนัดด้วยอำนาจความเพลินในโลกนี่เอง เป็นอุบายเครื่องออกไปจากโลกได้*

ภิกษุทั้งหลาย *ตลอดเวลาเพียงไร ที่เรายังไม่รู้จักรสอร่อยของโลก ว่าเป็นรสอร่อย ยังไม่รู้โทษของโลกว่าเป็นโทษ, ยังไม่รู้จักอุบายเครื่องออกว่าเป็นเครื่องออกตามที่เป็นจริง. ตลอดเวลาเพียงนั้น เรายังไม่ได้ตรัสรู้พร้อมเฉพาะซึ่ง* ***อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก*** พร้อมทั้งเทวดา มาร พรหม หมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดา พร้อมทั้งมนุษย์.

ภิกษุทั้งหลาย *เมื่อใดแล เราได้รู้จักรสอร่อยของโลกว่าเป็นรสอร่อย รู้จักโทษของโลกว่าเป็นโทษ, รู้จักอุบายเครื่องออกว่าเป็นเครื่องออกตามที่เป็นจริง ด้วยอาการอย่างนี้แล้ว เมื่อนั้นเราได้ตรัสรู้พร้อมเฉพาะซึ่ง**อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก*** พร้อมทั้งเทวดา มาร พรหม หมู่สัตว์ พร้อมทั้ง สมณพราหมณ์เทวดา พร้อมทั้งมนุษย์.

ก็แหละญาณทัศนะเครื่องรู้เครื่องเห็นเกิดขึ้นแล้วแก่เราว่า ความหลุดพ้นของเราไม่กลับกำเริบ ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย บัดนี้ภพเป็นที่เกิดใหม่มิได้มีอีก ดังนี้.

- พระโพธิสัตว์***ทรงคอยควบคุมวิตกก่อนตรัสรู้*** *(คัดจากหนังสือพุทธประวัติจากพระโอษฐ์ แปลจากพระไตรปิฎก โดย พุทธทาสภิกขุ หน้า ๕๗-๖๒)*

พระองค์ทรงตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า ครั้งก่อนแต่การตรัสรู้ เมื่อเรายังเป็นโพธิสัตว์อยู่ ยังไม่ได้ตรัสรู้นั่นเทียว ได้เกิดความรู้สึกอันนี้ขึ้นว่า เราพึงทำ วิตกทั้งหลายให้เป็นสองส่วนเถิด, เราได้ทำ ***กามวิตก พยาปาทวิตก วิหิงสาวิตก*** สามอย่างนี้ให้เป็นส่วนหนึ่ง, ได้ทำ ***เนกขัมมวิตก อัพยาปาทวิตก อวิหิงสาวิตก*** สามอย่างนี้ให้ เป็นอีกส่วนหนึ่ง.

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเราเป็นผู้ไม่ประมาทมีเพียรมีตนส่งไปอยู่อย่างนี้ กามวิตกเกิดขึ้น เราก็รู้ชัดอย่างนี้ว่า กามวิตกเกิดแก่เราแล้ว, กามวิตกนั้นย่อมเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง เบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เบียดเบียนทั้งสองฝ่าย (คือทั้งตนและผู้อื่น) บ้าง, *เป็นไปเพื่อความดับแห่งปัญญา เป็นฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น ไม่เป็นไปพร้อมเพื่อนิพพาน.* เมื่อเราพิจารณาเห็นอยู่ฯลฯ อย่างนี้ กามวิตกย่อมถึงซึ่งอันตั้งอยู่ไม่ได้. เราได้ละและบรรเทากามวิตกอันบังเกิดขึ้นแล้ว และบังเกิดแล้ว กระทำให้สิ้นสุดได้แล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเราเป็นผู้ไม่ประมาทมีเพียรมีตนส่งไปอยู่อย่างนี้ พยาบาทวิตกเกิดขึ้น เราก็รู้ชัดอย่างนี้ว่า พยาบาทวิตกเกิดแก่เราแล้ว, ก็พยาบาทวิตกนั้นย่อมเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง เบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เบียดเบียนทั้งสองฝ่าย(คือทั้งตนและผู้อื่น) บ้าง, *เป็นไปเพื่อความดับแห่งปัญญา เป็นฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น ไม่เป็นไปพร้อมเพื่อนิพพาน.* เมื่อเราพิจารณาเห็นอยู่ฯลฯ อย่างนี้ พยาบาทวิตกย่อมถึงซึ่งอันตั้งอยู่ไม่ได้. เราได้ละและบรรเทาพยาบาทวิตกอันบังเกิดขึ้นแล้ว และบังเกิดแล้ว กระทำให้สิ้นสุดได้แล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเราเป็นผู้ไม่ประมาทมีเพียรมีตนส่งไปอยู่อย่างนี้ วิหิงสาวิตกเกิดขึ้น เราก็รู้ชัดอย่างนี้ว่า วิหิงสาวิตกเกิดแก่เราแล้ว, ก็วิหิงสาวิตกนั้นย่อมเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง เบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เบียดเบียนทั้งสองฝ่าย คือทั้งตนและผู้อื่น) บ้าง, *เป็นไปเพื่อความดับแห่งปัญญา เป็นฝักฝ่ายแห่ง*

ความคับแค้น ไม่เป็นไปพร้อมเพื่อนิพพาน. เมื่อเราพิจารณาเห็นอยู่ฯลฯ อย่างนี้ วิหิงสาวิตกย่อมถึงซึ่งอันตั้งอยู่ไม่ได้. เราได้ละและบรรเทาวิหิงสาวิตกอันบังเกิดขึ้นแล้ว และบังเกิดแล้ว กระทำให้สิ้นสุดได้แล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย ***ภิกษุตรึกตามตรองตามถึงอารมณ์ใด ๆมาก จิตย่อมน้อมไปโดยอาการอย่างนั้น ๆ.*** ถ้าภิกษุตรึกตามตรองตามถึงกามวิตกมาก เป็นอันว่าละเนกขัมมวิตกเสีย กระทำแล้วอย่างมากซึ่งกามวิตก, จิตของเธอนั้นย่อมน้อมไปเพื่อความตรึกในกาม. ถ้าภิกษุตรึกตามตรองตามถึงพยาปาทวิตกมาก เป็นอันว่าละอัพยาปาทวิตกเสีย กระทำแล้วอย่างมากซึ่งพยาปาทวิตก, จิตของเธอนั้นย่อมน้อมไปเพื่อความตรึกในการพยาปาท. ถ้าภิกษุตรึกตามตรองตามถึงวิหิงสาวิตกมาก เป็นอันว่าละอวิหิงสาวิตกเสีย กระทำแล้วอย่างมากซึ่งวิหิงสาวิตก, จิตของเธอนั้นย่อมน้อมไปเพื่อความตรึกในการทำสัตว์ให้ลำบาก.

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนในคราวฤดูสารทคือเดือนสุดท้ายแห่งฤดูฝน คนเลี้ยงโคต้องเลี้ยงฝูงโค ในที่แคบเพราะเต็มไปด้วยข้าวกล้า. เขาต้องตีต้องห้ามกันฝูงโคจากข้าวกล้านั้นด้วยท่อนไม้ เพราะเขาเห็นโทษคือการถูกประหาร การถูกจับกุม การถูกกปรับไหม การติเตียนเพราะมีข้าวกล้านั้นเป็นเหตุ ข้อนี้ฉันใด. ภิกษุทั้งหลาย ***ถึงเราก็ฉันนั้น ได้เห็นแล้วซึ่งโทษความเลวทรามเศร้าหมองแห่งอกุศลธรรมทั้งหลาย. เห็นอานิสงค์ในการออกจากกาม ความเป็นผู้ฝักฝ่ายของความผ่องแผ้วแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย.***

ภิกษุทั้งหลาย *เมื่อเราเป็นผู้ไม่ประมาทเพียงไรมีตนส่งไปอยู่อย่างนี้ เนกขัมมวิตกย่อมเกิดขึ้น.... อัพยาปาทวิตกย่อมเกิดขึ้น...อวิหิงสาย่อมเกิดขึ้น.* เราย่อมรู้แจ้งชัดว่า อวิหิงสาวิตกเกิดขึ้นแก่เราแล้ว, ก็อวิหิงสาวิตกนั้น ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเบียดเบียนผู้อื่น หรือเบียดเบียนทั้งสองฝ่าย, *แต่เป็นไปพร้อมเพื่อความเจริญแห่งปัญญา ไม่เป็นฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น เป็นไปพร้อมเพื่อนิพพาน.* แม้เราจะตรึกตามตรองตามถึงอวิหิงสานั้นตลอดวัน, หรือตลอดทั้ง

กลางคืนกลางวัน ก็มองไม่เห็นภัยอันจะเกิดขึ้นเพราะอวิหิงสาวิตกนั้นเป็นเหตุ. (พระองค์ตรัสทีละวิตก แต่คำตรัสเหมือนกันหมด ผิดแต่ชื่อวิตกเท่านั้น ทุก ๆ วิตกมีเนื้อความอย่างเดียวกัน)

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเราคิดเห็นว่า เมื่อเราตรึกตามตรองตามนานเกินไปนัก **กายจะเมื่อยล้า เมื่อกายเมื่อยล้า จิตอ่อนเพลีย, เมื่อจิตอ่อนเพลียจิตก็ห่างจากสมาธิ.** เราจึงได้ดำรงจิตให้หยุดอยู่ในภายใน กระทำให้มีอารมณ์อันเดียวตั้งมั่น ไว้ด้วยหวังอยู่ว่า จิตของเราอย่าฟุ้งขึ้นเลย ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ ตรึกตามตรองตามถึงอารมณ์ใด ๆมาก จิตย่อมน้อมไปโดยอาการนั้น ๆฯ ถ้าภิกษุตรึกตามตรองตามถึงเนกขัมมวิตกมาก ก็เป็นอันว่าละกามวิตกเสีย กระทำแล้วอย่างมากซึ่งเนกขัมมวิตก. จิตของเธอนั้นย่อมน้อม ไปเพื่อความตรึกในการออกจากกาม.ฯ ถ้าภิกษุตรึกตามตรองตามถึงอัพยาปาทวิตกมาก ก็เป็นอันว่าละพยาปาทวิตกเสีย กระทำแล้วอย่างมากซึ่งอัพยา-ปาทวิตก. จิตของเธอนั้นย่อมน้อมไป เพื่อความตรึกในการไม่พยาบาท.ฯ ถ้าภิกษุตรึกตามตรองตามถึงอวิหิงสาวิตกมาก ก็เป็นอันว่าละวิหิงสาวิตกเสีย กระทำแล้ว อย่าง มากในอวิหิงสาวิตก. จิตของเธอนั้นย่อมน้อมไป เพื่อความตรึกในการไม่ยังสัตว์ให้ลำบาก.

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนในเดือนสุดท้ายแห่งฤดูร้อน ข้าวกล้าทั้งหมดเขาขนนำไปในบ้านเสร็จแล้ว คนเลี้ยงโคพึงเลี้ยงโคได้. เมื่อเขาไปพักใต้ร่มไม้หรือกลางทุ่งแจ้ง ๆ พึงทำแต่ความกำหนดว่า นั่นฝูงโคดังนี้(ก็พอแล้ว) ฉันใด. ภิกษุทั้งหลาย ถึงภิกษุก็เพียงแต่ทำความระลึกว่า นั่นธรรมทั้งหลายดังนี้ (ก็พอแล้ว) ฉันนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุทั้งหลาย ความเพียรเราได้ปรารภแล้วไม่ย่อหย่อน สติเราได้ดำรงไว้แล้วไม่ฟั่นเฟือน กายสงบระงับไม่กระสับกระส่าย จิตตั้งมั่นมีอารมณ์อันเดียวแล้ว. ภิกษุทั้งหลาย เรานั้น เพราะสงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายได้เข้าถึงปฐมฌาน มีวิตกวิจารมีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกแล้วแลอยู่.

- พระโพธิสัตว์***ทรงกลั้นจิตจากกามคุณในอดีต*** *ก่อนตรัสรู้*

(จากหนังสือ พุทธประวัติจากพระโอษฐ์ แปลจากพระไตรปิฎก โดย พุทธทาสภิกขุ หน้า ๖๘-๖๙)

พระองค์ทรงตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า ครั้งก่อนแต่การตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่ มีความรู้สึกขึ้นว่า กามคุณห้าที่เป็นอดีต ที่เราสัมผัสมาแล้วแต่ก่อนได้ดับไปแล้วเพราะความแปรปรวนก็จริง แต่โดยมากจิตของเราเมื่อจะแล่น ก็แล่นไปสู่กามคุณเป็นอดีตนั้น, น้อยนักที่จะไปสู่กามคุณในปัจจุบันหรืออนาคต ดังนี้. ภิกษุทั้งหลาย ความตกลงใจได้เกิดขึ้นแก่เราสืบไปว่า *ความไม่ประมาทและสติ เป็นสิ่งซึ่งเราผู้หวังประโยชน์แก่ตนเอง พึงกระทำให้เป็นเครื่องป้องกันจิต* ในเพราะกามคุณห้าอันเป็นอดีตที่เราเคยสัมผัสมาและดับไปแล้ว เพราะความแปรปรวนนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นในเรื่องนี้, แม้จิตของพวกเธอทั้งหลายเมื่อจะแล่น ก็คงแล่นไปในกามคุณห้าอันเป็นอดีต ที่พวกเธอเคยสัมผัสและดับไปแล้วเพราะความแปรปรวน(เหมือนกัน)โดยมาก น้อยนักที่จะแล่นไปสู่กามคุณในปัจจุบัน หรืออนาคต, ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นในเรื่องนี้, *ความไม่ประมาทและสติ จึงเป็นสิ่งที่พวกเธอผู้หวังประโยชน์แก่ตนเอง พึงกระทำให้เป็น เครื่องป้องกันจิต* ในเพราะเหตุกามคุณห้าอันเป็นอดีต ที่พวกเธอเคยสัมผัสมาและดับไปแล้วเพราะความแปรปรวนนั้น.

- ***คืนก่อนตรัสรู้ พระโพธิสัตว์ทรงมีมหาสุบิน ๕ ประการ*** คือ

ประการแรก พระองค์ทรงบรรทมบนพื้นดิน หันพระเศียรไปด้านทิศเหนือ มีขุนเขาหิมวันต์เป็นเขนย พระหัตถ์ซ้ายหย่อนลงไปในมหาสมุทรด้านทิศตะวันออก พระหัตถ์ขวาหย่อนลงไปในมหาสมุทรด้านทิศตะวันตก พระบาททั้งสองหย่อนลงไปในมหาสมุทรด้านทิศใต้ เป็นนิมิตให้ทราบว่า *พระองค์จักตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ อันไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า*

<u>*ประการที่สอง*</u> หญ้ากุสะ (หญ้าคา) งอกออกมาจากพระนาภีของพระองค์ แล้วเจริญเติบโต สูงขึ้นไปในท้องฟ้า เป็นนิมิตให้ทราบว่า <u>*เมื่อพระองค์ตรัสรู้อริยมรรคมีองค์ ๘ แล้ว จักทรงประกาศแก่เทวดา และมนุษย์*</u>

<u>*ประการที่สาม*</u> หมู่หนอนตัวสีขาวศีรษะดำ ไต่ขึ้นมาจากพระบาทตลอดจนถึงพระชานุของพระองค์ เป็นนิมิตให้ทราบว่า <u>*เหล่าคฤหัสถ์จำนวนมากจักขอถึงพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นสรณะตลอดชีวิต*</u>

<u>*ประการที่สี่*</u> นกสี่เหล่า มีสีต่างกันบินมาจากทิศทั้งสี่ ตกลงแทบพระบาทของพระองค์ แล้วกลับกลายเป็นสีขาวเหมือนกันทุกตัว เป็นนิมิตให้ทราบว่า <u>*วรรณสี่ คือ พราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ศูทร เมื่อออกบวชตามธรรมวินัยแล้วสามารถทำให้แจ้งซึ่งวิมุตติ อันเป็นทางแห่งความหลุดพ้นยอดเยี่ยม*</u>

<u>*ประการที่ห้า*</u> พระองค์เสด็จดำเนินไปบนภูเขาซึ่งเต็มไปด้วยคูถ ก็มิได้ทรงแปดเปื้อนคูถแต่ประการใด เป็นนิมิตให้ทราบว่า <u>*พระองค์จักไม่ลุ่มหลง พัวพัน และ หมกมุ่นในปัจจัยสี่ มีปกติเห็นโทษ มีปัญญาเปลื้องตนให้พ้นจากทุกข์ได้*</u>

พระโพธิสัตว์ทรงพิจารณามหาสุบินทั้ง ๕ ประการแล้ว แน่พระทัยว่า ***เราจักได้ตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ในวันนี้โดยไม่ต้องสงสัย***

- ครั้นเวลาใกล้รุ่ง พระองค์ทรงปฏิบัติพระสรีระกิจแล้ว จึงเสด็จมาประทับนั่งยังโคนต้นไทร เพื่อรอเวลาภิกขาจาร ทรงยังไทรต้นนั้นให้สว่างไสวด้วยพระรัศมีของพระองค์ (ปัจจุบันเรียกสถานที่นี้ว่า *อชปาลนิโครธ*) นับตั้งแต่พระมหาบุรุษเสด็จออกผนวชเป็นต้นมาจนถึงวันนี้ เป็นเวลาย่างเข้าปีที่ ๖ และวันนั้นเป็นวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ขณะนั้นพระองค์มีพระชนมายุได้ ๓๕ พรรษา ก่อนพระพุทธเจ้าปรินิพพาน ๔๕ ปี

- เช้าวันตรัสรู้ของพระมหาบุรุษ ***นางสุชาดาซึ่งเป็นธิดาของคหบดีในหมู่บ้านในตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ได้ถวายข้าวมธุปายาสแด่พระองค์*** ข้าวมธุปายาสเป็นข้าวที่หุงด้วยนมโคล้วน เป็นอาหารจำพวกมังสวิรัติ ไม่ปนเนื้อ ไม่เจือปลา ใช้สำหรับบวงสรวงเทพเจ้าโดยเฉพาะ

- ในปฐมสมโพธิได้กล่าวว่า นางสุชาดาเคยบนเทพเจ้าไว้ที่ต้นไทรเพื่อให้ได้สามีผู้มีชาติสกุลเสมอกันและได้ลูกที่มีบุญ เมื่อนางได้สมปรารถนาแล้วจึงหุงข้าวมธุปายาสเพื่อแก้บน ก่อนถึงวันหุง นางสุชาดา สั่งคนงานให้ไล่ต้อนฝูงโคนมจำนวนหนึ่งพันตัวเข้าไปเลี้ยงในป่าชะเอมเครือ ให้แม่โคกินชะเอมเครือ กินอิ่ม แล้วไล่ต้อนออกมา แล้วแบ่งแม่โคนมออกเป็นสองฝูง ๆ ละ ๕๐๐ ตัว แล้วคัดจนเหลือแม่โคนม ๘ ตัว เสร็จแล้วจึงรีดน้ำนมจากแม่โคนม ทั้ง ๘ มาหุงข้าวมธุปายาส

- เมื่อหุงเสร็จแล้ว นางสุชาดาสั่งให้นางทาสีหญิงรับใช้ไปทำความสะอาดปัดกวาดบริเวณต้นไทร นางทาสีไปแล้วกลับมารายงานให้นางสุชาดาทราบว่าเวลานี้รุกขเทพเจ้าที่จะรับเครื่องสังเวยได้สำแดงกายให้ปรากฏ นั่งรออยู่ที่โคนต้นไทรแล้ว นางสุชาดาดีใจเป็นกำลัง จึงยกถาดข้าวมธุปายาสขึ้นทูนหัวเดินมาที่ต้นไทรพร้อมกับนางทาสี ก็ได้เห็นจริงอย่างนางทาสีเล่า นางจึงน้อมถาดข้าวมธุปายาสเข้าไปถวาย พระมหาบุรุษทรงรับแล้วทอดพระเนตรดูนาง นางทราบพระอาการกิริยาว่า พระมหาบุรุษไม่มีบาตรหรือภาชนะอย่างอื่นรับอาหาร นางจึงกล่าวคำมอบถวายข้าวมธุปายาสพร้อมทั้งถาดทองนั้น

- พระโพธิสัตว์เสด็จลุกจากที่ประทับนั่ง แล้วถือถาดทองและข้าวมธุปายาสนั้นเสด็จไปยังฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ที่ท่าสุปติฏฐิตะ ทรงนั่งผินพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก ทรงกระทำข้าวมธุปายาสนั้นให้เป็น ๔๙ ปั้น ปั้นหนึ่งมีประมาณจาวตาลแล้วเสวย ซึ่งเป็นพระกระยาหารมื้อก่อนตรัสรู้ ข้าวมธุปายาสทั้งหมดนั้นได้เป็นอาหารที่ให้พละกำลังแด่พระองค์อยู่ ๔๙ วัน สำหรับพระองค์ผู้ทรงตรัสรู้เป็นพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและทรงเสวยวิมุตติสุขตลอด ๗ สัปดาห์ รวมเป็นเวลา ๔๙ วัน

- ครั้นพระโพธิสัตว์เสวยข้าวมธุปายาสแล้ว ***ทรงอธิษฐานลอยถาด*** โดยทรงถือถาดทองอธิษฐานว่า "ถ้าเราจักได้เป็นพระพุทธเจ้าในวันนี้ ถาดทองใบนี้จงลอยทวนกระแสน้ำไป ถ้าไม่ได้เป็นจงลอยไปตามกระแสน้ำ" อธิษฐานแล้วทรงลอยถาดไปในแม่น้ำเนรัญชรา ถาดทองนั้นลอยตัดกระแสไปถึงกลางแม่น้ำแล้วลอยทวนกระแส น้ำ ขึ้นไป ระยะทางประมาณ ๘๐ ศอก แล้วก็จมลง ณ วังน้ำวนแห่งหนึ่ง ถาดทองนั้นจมลงไปถึงภพของ ***พญากาฬนาคราช*** กระทบกับถาด เครื่องบริโภคของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ก่อนในภัทรกัปนี้ที่ตรัสมาแล้ว ๓ พระองค์ คือ พระกกุสันธะพุทธเจ้า พระโกนาคมพุทธเจ้า และพระกัสสปะ พุทธเจ้า แล้วถาดได้รองอยู่ใต้ถาดทั้งสามนั้น พญากาฬนาคราชครั้นได้ยินเสียง จึงกล่าวว่า เมื่อวานนี้พระพุทธเจ้าบังเกิดแล้วพระองค์หนึ่ง วันนี้บังเกิดขึ้นอีกพระองค์หนึ่ง แล้วลุกขึ้นกล่าวสรรเสริญพระพุทธคุณด้วยคาถาหลายร้อยบท

- ***ทรงเสด็จไปยังต้นโพธิ์*** ในเวลาเย็นพระโพธิสัตว์ทรงเสด็จข้ามแม่น้ำเนรัญชราสู่ฝั่งตะวันตก ได้เสด็จบ่ายพระพักตร์ไปยังควงต้นอัสสัตถะพฤกษ์ เวลานั้น คนตัดหญ้าชื่อ โสตถิยะ หาบหญ้าเดินสวนทางมาเห็นพระโพธิสัตว์จึงถวายหญ้ากุสะ(หญ้าคาชนิดหนึ่ง) ๘ กำ พระโพธิสัตว์ทรงรับหญ้านั้นแล้วเสด็จเข้าไปยังควงอัสสัตถะพฤกษ์ (ต่อมาเรียกว่า ต้นพระศรีมหาโพธิ์) ซึ่งเป็นวิชัยพฤกษ์อันรุ่งโรจน์กว่าหมู่ต้นไม้ทั้งหลาย ประกอบด้วย กิ่งใบอันหนาทึบ มีร่มเงาเย็น มีสายลมอ่อน ๆโชยมาประดุจยินดีด้วยปีติ เว้นจากการชุมนุมของวิหคทั้งปวง

- พระโพธิสัตว์ทรงทำประทักษิณต้นโพธิพฤกษ์ ๓ รอบ แล้วเสด็จไปด้านทิศตะวันออกของโพธิพฤกษ์ ทรงวางหญ้าคา ๘ กำ ลงที่ควงโพธิพฤกษ์ ทันใดนั้น บัลลังก์กว้าง ๑๔ ศอก ก็ปรากฏขึ้น เรียกว่า ***โพธิบัลลังก์*** หรือ ***รัตนบัลลังก์*** ที่ทรงประทับนั่งในวันตรัสรู้ (วันเพ็ญเดือน ๖ วิสาขมาส)

ตอนที่ ๒ ทรงตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

๒.๑ ทรงอธิษฐานความเพียรและทรงชนะพญามาร

- พระโพธิสัตว์ประทับนั่งขัดสมาธิบน "โพธิบัลลังก์ หรือ รัตนบัลลังค์" นั้น ผินพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก ผินพระปฤษฎางค์ไปทางต้นโพธิพฤกษ์นั้น ***ทรงอธิษฐานความเพียร*** ไว้ในพระทัยอย่างแน่วแน่ว่า...

> ***" แม้เลือดและเนื้อในสรีระจะเหือดแห้งไป***
> ***เหลือแต่ หนัง เอ็น และกระดูก ก็ตามที***
> ***เมื่อไม่บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ***
> ***เราจักไม่ลุกไปจากที่นี้โดยเด็ดขาด"***

- ในตอนเย็นของวันเพ็ญเดือนหก ก่อนตรัสรู้ไม่กี่ชั่วโมงนั้น พญามาร ซึ่งมีชื่อว่า "พระยาวัสสวดีมาร" ขี่ช้างคีรีเมขล์ และนำเหล่าเสนามารมากมาย มาผจญพระมหาบุรุษ พระยามารตนนี้เคยผจญพระมหาบุรุษมาครั้งหนึ่งแล้ว คือเมื่อคราวเสด็จออกจากเมือง แต่คราวนี้เป็นการผจญชิงชัยกับพระมหาบุรุษยิ่งใหญ่กว่าทุกคราว กำลังพลที่พระยามารยกมาครั้งนี้มืดฟ้ามัวดิน มาทั้งบนเวหา บนดิน และใต้บาดาลขนาดเทพเจ้าที่มาเฝ้ารักษาพระมหาบุรุษต่างเผ่น หนีกลับวิมานกันหมดเพราะเกรงกลัวมาร

เหตุที่พระยามารมาผจญพระมหาบุรุษทุกครั้ง เพราะพระยามารมีนิสัยไม่อยากเห็นใครดีเกินหน้าตน เมื่อพระมหาบุรุษจะทรงพยายามเพื่อเป็นคนดีที่สุดในโลก จึงขัดขวางไว้ แต่ก็พ่ายแพ้พระมหาบุรุษทุกครั้ง ครั้งนี้ก็ใช้เล่ห์ คือ กล่าวตู่พระมหาบุรุษว่ามายึดเอาโพธิบัลลังก์ คือตรงที่พระมหาบุรุษประทับนั่ง ซึ่งพระยามารตู่เป็นที่ของตน พระยามารอ้างพยานบุคคลคือพวกพ้องของตน ฝ่ายพระมหาบุรุษทรงมองหาใครเป็นพยานไม่ได้ เทพเจ้าเล่าก็เปิดหนีกันหมด จึงทรงเหยียดพระหัตถ์ขวาออกจากชายจีวร แล้วทรงชี้พระดัชนีลงยังพื้นพระธรณี พระนางธรณี จึงผุดขึ้นตอนนี้เพื่อเป็นพยาน

- สถานที่ที่พระมหาบุรุษประทับนั่งเพื่อทรงบำเพ็ญเพียรทางใจ แสวงหาทางตรัสรู้ ซึ่งอยู่ที่โคนต้นพระศรีมหาโพธิ์นั้น เรียกว่า **"โพธิบัลลังก์"** หรือ **"รัตนบัลลังก์"** พระยามารกล่าวตู่ว่าเป็นสมบัติของตน ส่วนพระมหาบุรุษทรงกล่าวแก้ว่า บังเกิดขึ้นด้วยผลแห่งบุญบารมี ที่พระองค์ทรงบำเพ็ญมาแต่ชาติปางก่อน แล้วทรงอ้างพระนางธรณีเป็นพยาน พระนางธรณีมีชื่อว่า "สุนธรีวนิดา" จึงผุดขึ้นตอนนี้เพื่อเป็นพยาน

ปฐมสมโพธิว่า "พระธรณีก็มิอาจดำรงกายอยู่ได้...ก็อุบัติบันดาลเป็น รูปนารี ผุดขึ้นจากพื้นปฐพี..." แล้วกล่าวเป็นพยานมหาบุรุษพร้อมกับบีบน้ำออกจากมวยผม น้ำนั้นคือสิ่งที่เรียกว่า "ทักษิโณทก" อันได้แก่ น้ำที่พระมหาบุรุษทรงกรวดทุกครั้ง ที่ทรงบำเพ็ญบุญบารมีแต่ชาติปางก่อนเป็นลำดับมา ซึ่งแม่พระธรณีเก็บไว้ที่มวยผม เมื่อนางบีบก็หลั่งไหลออกมา

ปฐมสมโพธิว่า "เป็นท่อธารมหามหรรณพ นองท่วมไปในประเทศทั้งปวง ประดุจห้วงมหาสาครสมุทร...หมู่มารเสนาทั้งหลายมิอาจดำรงกาย อยู่ได้ ก็ลอยไปตามกระแสน้ำ ปลาสนาการไปสิ้น ส่วนคิรีเมขลคชินทร ที่นั่งทรงองค์พระยาวัสสวดี ก็มีบาทาอันพลาด มิอาจตั้งกายตรงอยู่ได้ ก็ลอยตามชลธารไปตราบเท่าถึงมหาสาคร... พระยามารก็พ่ายแพ้ไปในที่สุด"

บารมีนั้นคือความดี พระมหาบุรุษท่านทรงรำพึงว่า ชีวิต ดวงหทัย นัยน์เนตรที่ท่านทรงบริจาคให้เป็นกุศลผลทานมาก่อนนั้น ถ้าจะเก็บรวมไว้ ก็จะมากกว่าผลาผลไม้ในป่า มากกว่าดวงดาราในท้องฟ้า ความดีที่ทำไว้นั้น ไม่หนีไปไหน ถึงใครไม่เห็น ฟ้าดินก็เห็น ดินคือแม่พระธรณี

๒.๒ ทรงบำเพ็ญเพียรทางจิตจนทรงตรัสรู้

- พระโพธิสัตว์***ทรงค้นวิธีแห่งอิทธิบาท ก่อนตรัสรู้*** (จากหนังสือ *พุทธประวัติจากพระโอษฐ์ แปลจากพระไตรปิฎก โดย พุทธทาสภิกขุ หน้า ๖๙-๗๐)*

(**อิทธิบาท ๔** *คือ คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ ๔ อย่าง* ได้แก่

๑. ฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น)

๒. วิริยะ (ความพยายามทำในสิ่งนั้น)

๓. จิตตะ (ความเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น)

๔. วิมังสา (ความพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลในสิ่งนั้น)

(จาก พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม โดย พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

พระองค์ทรงตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า ครั้งก่อนแต่การตรัสรู้ เมื่อเรายังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่, มีความสงสัยเกิดขึ้นว่า *อะไรหนอเป็นหนทาง เป็นข้อปฏิบัติเพื่อความเจริญอิทธิบาท (คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ)*

ภิกษุทั้งหลาย ! ความรู้ข้อนี้ได้เกิดขึ้นแก่เราว่า ภิกษุนั้น ๆ ย่อมเจริญอิทธิบาท ประกอบพร้อมด้วยธรรม เครื่องปรุงแต่งอันมี **สมาธิสัมปยุตต์ด้วยฉันทะเป็นประธาน** ว่า : ด้วยอาการอย่างนี้ ๆ **ฉันทะ**ของเราจักต้องมี ๆ ความหดเหี่ยวจักไม่มี, ความหยุดนิ่ง, ความหดอยู่ภายใน และความฟุ้งไปในภายนอก ก็จักไม่มี, และเราเป็นผู้มีสัญญาในกาลก่อน และเบื้องหน้าอยู่ด้วย, ก่อนนี้เช่นใด ต่อไปก็เช่นนั้น, ต่อไปเป็นเช่นใด ก่อนนี้ก็เช่นนั้น, เบื้องล่างเช่นใด เบื้องบนก็เช่นนั้น, เบื้องบนเช่นใด เบื้องล่างก็เช่นนั้น, กลางคืนเหมือนกลางวัน กลางวันเหมือนกลางคืน : เธอย่อมอบรมจิตอันมีแสงสว่างด้วย ทั้งจิตอันเปิดแล้ว ไม่มีอะไรพัวพันให้เจริญอยู่ด้วยอาการอย่างนี้.

(พระองค์ตรัสทีละอย่าง แล้วตรัสข้อความต่อไปเหมือนกัน)

- พระโพธิสัตว์***ทรงคิดค้นวิธีเรื่องเบญจขันธ์ ก่อนตรัสรู้*** (จากหนังสือ *พุทธประวัติจากพระโอษฐ์ แปลจากพระไตรปิฎก โดย พุทธทาสภิกขุ หน้า ๗๐-๗๒*)

(***เบญจขันธ์ หรือ ขันธ์ ๕*** คือ กองแห่งรูปธรรมและนามธรรมห้าหมวด ที่ประชุมกันเข้าเป็นหน่วยรวม ซึ่งบัญญัติเรียกว่า สัตว์ บุคคล ตัวตน เราเขา เป็นต้น ได้แก่ ๑. ***รูป*** (ส่วนที่เป็นรูป, ร่างกาย พฤติกรรม และคุณสมบัติต่างๆ ของส่วนที่เป็นร่างกาย, ส่วนประกอบฝ่ายรูปธรรมทั้งหมด)

๒. ***เวทนา*** (ส่วนที่เป็นการเสวยอารมณ์ ความรู้สึก สุข ทุกข์ หรือเฉยๆ)

๓. ***สัญญา*** (ส่วนที่เป็นความกำหนดหมายให้จำอารมณ์นั้นๆ ได้)

๔. ***สังขาร*** (ส่วนที่เป็นความปรุงแต่ง,สภาพที่ปรุงแต่งจิตให้ดีหรือชั่วหรือเป็นกลางๆ)

๕. ***วิญญาณ*** (ส่วนที่เป็นความรู้แจ้งอารมณ์, ความรู้อารมณ์ทางอายตนะทั้ง ๖ มีการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การสัมผัสทางกาย การรู้อารมณ์ทางใจ)

(จาก *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม โดย พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)*

พระองค์ทรงตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า ครั้งก่อนแต่การตรัสรู้ เมื่อเรายังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่, มีความสงสัยเกิดขึ้นว่า *อะไรหนอเป็นรสอร่อยของรูป อะไรเป็นโทษของรูป อะไรเป็นอุบายเครื่องพ้นไปได้จากรูป? อะไรหนอเป็นรสอร่อยของเวทนา...สัญญา...สังขาร...วิญญาณ, อะไรเป็นโทษของเวทนา...สัญญา...สังขาร...วิญญาณ, อะไรเป็นอุบายเครื่องพ้นไปได้จากเวทนา...สัญญา...สังขาร...วิญญาณ, ?*

ภิกษุทั้งหลาย! ความรู้ข้อนี้ได้เกิดขึ้นแก่เราว่า *สุขโสมนัสใดๆที่อาศัยรูปแล้วเกิดขึ้น สุขและโสมนัสนั้นแลเป็นรสอร่อยของรูป, รูปไม่เที่ยงเป็นทุกข์มีการแปรปรวนเป็นธรรมดา ด้วยอาการใด อาการนั้นเป็นโทษของรูป, การนำออกเสียได้ซึ่งความกำหนัดด้วยอำนาจความพอใจ การละความกำหนัดด้วยอำนาจความพอใจในรูปเสียได้ นั้นเป็นอุบายเครื่องออกไปพ้นจากรูปได้.*

(ในเวทนา...สัญญา...สังขาร...วิญญาณ ก็นัยเดียวกัน)

ภิกษุทั้งหลาย! ตลอดเวลาเพียงไร ที่เรายังไม่รู้จักรสอร่อยของอุปาทานขันธ์ทั้งห้าว่าเป็นรสอร่อย ไม่รู้จักโทษว่าเป็นโทษ ไม่รู้จักอุบายเครื่องออก ว่าเป็นอุบายเครื่องตามเป็นจริง, ตลอดเวลาเพียงนั้น เรายังไม่ได้ตรัสรู้พร้อมเฉพาะซึ่งอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ในโลกนี้ พร้อมทั้งเทวดา มาร พรหม หมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาพร้อมทั้งมนุษย์.

ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อใดแล เรารู้จักรสอร่อยของอุปาทานขันธ์ทั้งห้า ว่าเป็นรสอร่อย รู้จักโทษว่าเป็นโทษ รู้จักอุบายเครื่องออก ว่าเป็นอุบายเครื่องตามเป็นจริงเมื่อนั้น เราได้ตรัสรู้พร้อมเฉพาะ ซึ่งอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ในโลกนี้ พร้อมทั้งเทวดา มาร พรหม หมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาพร้อมทั้งมนุษย์.

ก็แหละญาณทัศนะเครื่องรู้เครื่องเห็น เกิดขึ้นแล้วแก่เราว่า ความหลุดพ้นของเราไม่กลับกำเริบ ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย,บัดนี้ภพเป็นที่เกิดใหม่มิได้มีอีก ดังนี้.

- พระโพธิสัตว์***<u>ทรงแสวงเนื่องด้วยเบญจขันธ์ ก่อนตรัสรู้</u>*** (จากหนังสือ *พุทธประวัติจากพระโอษฐ์ แปลจากพระไตรปิฎก โดย พุทธทาสภิกขุ หน้า ๗๒-๗๓*)

พระองค์ทรงตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า เราได้เที่ยวแสวงหาแล้วซึ่งรสอร่อยของรูป, เราได้พบรสอร่อยของรูปนั้นแล้ว, รสอร่อยของรูปมีประมาณเท่าใด เราเห็นมันแล้วเป็นอย่างดี ด้วยปัญญาของเรา มีประมาณเท่านั้น.

ภิกษุทั้งหลายว่า เราได้เที่ยวแสวงหาให้พบโทษของรูป, เราได้พบโทษของรูปนั้นแล้ว, โทษของรูปมีประมาณเท่าใด เราเห็นมันแล้วเป็นอย่างดี ด้วยปัญญาของเรา เท่านั้น.

ภิกษุทั้งหลายว่า เราได้เที่ยวแสวงหาแล้ว ซึ่งอุบายเป็นเครื่องออกจากรูป, เราได้พบอุบายเครื่องออกจากรูปนั้นแล้ว, อุบายเครื่องออกจากรูปมีประมาณเท่าใด เราเห็นมันแล้วเป็นอย่างดี ด้วยปัญญาของเรา เท่านั้น.

(ใน เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ มีนัยอย่างเดียวกัน.

และตอนท้ายก็มีว่า ยังไม่พบโทษของ**รูป** เป็นต้นเพียงใด ยังไม่ชื่อว่าได้ตรัสรู้เพียงนั้น, ต่อเมื่อทรงพบแล้วจึงชื่อว่าตรัสรู้ และมีชาติสิ้นแล้ว ภพใหม่ไม่มีอีกต่อไปเหมือนกันทุก ๆ สิ่งที่พระองค์ทรงค้น.)

- พระโพธิสัตว์***ทรงแสวงเนื่องด้วยธาตุ ๔ ก่อนตรัสรู้*** (จากหนังสือ *พุทธประวัติจากพระโอษฐ์ แปลจากพระไตรปิฎก โดย พุทธทาสภิกขุ หน้า ๗๒-๗๓*)

(ธาตุ ๔ คือ สิ่งที่ทรงสภาวะของตนอยู่เอง คือมีอยู่โดยธรรมดา เป็นไปตามเหตุปัจจัย ไม่มีผู้สร้าง ไม่มีอัตตา มิใช่สัตว์ มิใช่ชีวะ ได้แก่

๑. ***ปฐวีธาตุ*** (สภาวะที่แผ่ไปหรือกินเนื้อที่, เรียกสามัญว่า ธาตุแข้นแข็ง หรือธาตุดิน)
๒. ***อาโปธาตุ*** (สภาวะที่เอิบอาบหรือดูดซึม, เรียกสามัญว่า ธาตุเหลว หรือธาตุน้ำ)
๓. ***เตโชธาตุ*** (สภาวะที่ทำให้ร้อน, เรียกสามัญว่า ธาตุไฟ)
๔. ***วาโยธาตุ*** (สภาวะที่ทำให้สั่นไหว เคลื่อนที่ และค้ำจุน, เรียกสามัญว่า ธาตุลม)

(จาก พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม โดย พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

พระองค์ทรงตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า เราได้เที่ยวแสวงหาแล้วซึ่งรสอร่อยของ*ปฐวีธาตุ*, เราได้พบรสอร่อยของ*ปฐวีธาตุ*นั้นแล้ว, รสอร่อยของ*ปฐวีธาตุ*มีประมาณเท่าใด เราเห็นมันแล้วเป็นอย่างดี ด้วยปัญญาของเรา มีประมาณเท่านั้น.

ภิกษุทั้งหลายว่า เราได้เที่ยวแสวงหาให้พบโทษของ*ปฐวีธาตุ*, เราได้พบโทษของ*ปฐวีธาตุ*นั้นแล้ว, โทษของ*ปฐวีธาตุ*มีประมาณเท่าใด เราเห็นมันแล้วเป็นอย่างดี ด้วยปัญญาของเรา เท่านั้น.

ภิกษุทั้งหลายว่า เราได้เที่ยวแสวงหาแล้ว ซึ่งอุบายเป็นเครื่องออกจาก*ปฐวีธาตุ*, เราได้พบอุบายเครื่องออกจาก*ปฐวีธาตุ*นั้นแล้ว, อุบายเครื่องออกจาก*ปฐวีธาตุ*มีประมาณเท่าใด เราเห็นมันแล้วเป็นอย่างดี ด้วยปัญญาของเรา เท่านั้น.

(ใน *อาโปธาตุ เตโชธาตุ และ วาโยธาตุ* มีนัยอย่างเดียวกัน.

และตอนท้ายก็มีว่า ยังไม่พบโทษของ**ปฐวีธาตุ**เป็นต้นเพียงใด ยังไม่ชื่อว่าได้ตรัสรู้เพียงนั้น, ***ต่อเมื่อทรงพบแล้ว จึงชื่อว่า ตรัสรู้ และ มีชาติสิ้นแล้ว ภพใหม่ไม่มีอีกต่อไป*** เหมือนกันทุก ๆ สิ่งที่พระองค์ทรงค้น.)

- พระโพธิสัตว์*ทรงแสวงเนื่องด้วยอายตนะ ๖ ก่อนตรัสรู้* (จากหนังสือ *พุทธประวัติจากพระโอษฐ์ แปลจากพระไตรปิฎก โดย พุทธทาสภิกขุ หน้า ๗๒-๗๓*)

(***อายตนะ ๖*** คือ ที่เชื่อมต่อให้เกิดความรู้, แดนต่อความรู้ แบ่งเป็น

อายตนะภายนอก ๖ และ ภายใน ๖ ได้แก่

อายตนะภายนอก ๖	*อายตนะภายใน ๖*
๑. **รูปะ** (รูป, สิ่งที่เห็น หรือ วัณณะ คือ สี)	๑. **จักขุ** (ตา)
๒. **สัททะ** (เสียง)	๒. **โสตะ** (หู)
๓. **คันธะ** (กลิ่น)	๓. **ฆานะ** (จมูก)
๔. **รสะ** (รส)	๔. **ชิวหา** (ลิ้น)
๕. **โผฏฐัพพะ**(สัมผัสทางกาย)	๕. **กาย** (กาย)
๖. **ธรรม หรือ ธรรมารมณ์** (สิ่งที่ใจนึกคิด)	๖. **มโน** (ใจ)

(จาก พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม โดย พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

พระองค์ทรงตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า เราได้เที่ยวแสวงหาแล้วซึ่งรสอร่อยของ***รูปะ***, เราได้พบรสอร่อยของ***รูปะ***นั้นแล้ว, รสอร่อยของ***รูปะ*** มีประมาณเท่าใด เราเห็นมันแล้วเป็นอย่างดี ด้วยปัญญาของเรา มีประมาณเท่านั้น.

ภิกษุทั้งหลายว่า เราได้เที่ยวแสวงหาให้พบโทษของ***รูปะ***, เราได้พบโทษของ***รูปะ***นั้นแล้ว, โทษของ***รูปะ***มีประมาณเท่าใด เราเห็นมันแล้วเป็นอย่างดี ด้วยปัญญาของเรา เท่านั้น.

ภิกษุทั้งหลายว่า เราได้เที่ยวแสวงหาแล้ว ซึ่งอุบายเป็นเครื่องออกจาก ***รูปะ*** เราได้พบอุบายเครื่องออกจาก***รูปะ***นั้นแล้ว, อุบายเครื่องออกจาก ***รูปะ*** มีประมาณเท่าใด เราเห็นมันแล้วเป็นอย่างดี ด้วยปัญญาของเรา เท่านั้น.

(ใน ***สัททะ คันธะ รสะ โผฏฐัพพะ และ ธรรมารมณ์*** มีนัยอย่างเดียวกัน.

และตอนท้ายก็มีว่า ยังไม่พบโทษของรูปะ เป็นต้นเพียงใด ยังไม่ชื่อว่าได้ตรัสรู้เพียงนั้น, ***ต่อเมื่อทรงพบแล้ว จึงชื่อว่าตรัสรู้ และมีชาติสิ้นแล้ว ภพใหม่ไม่มีอีกต่อไป*** เหมือนกันทุก ๆ สิ่งที่พระองค์ทรงค้น.)

- พระโพธิสัตว์***ทรงค้นลูกโซ่แห่งทุกข์ ก่อนตรัสรู้*** (จากหนังสือ *พุทธประวัติจากพระโอษฐ์ แปลจากพระไตรปิฎก โดย พุทธทาสภิกขุ หน้า ๗๓-๗๗*)

(***ปฏิจจสมุปบาท*** คือ การเกิดขึ้นพร้อมแห่งธรรมทั้งหลายเพราะอาศัยกัน, ธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นพร้อม มีองค์ ๑๒ ได้แก่

๑. ***อวิชชา*** (ความไม่รู้ คือความไม่รู้ในอริยสัจจ์ ๔)
๒. ***สังขาร*** (สภาพที่ปรุงแต่ง ได้แก่ สังขาร ๓)
๓. ***วิญญาณ*** (ความรู้แจ้งอารมณ์ ได้แก่ วิญญาณ ๖)
๔. ***นามรูป*** (นามและรูป ได้แก่ เวทนา สัญญา เจตนา ผัสสะ และ รูป)
๕. ***สฬายตนะ*** (อายตนะ ๖ ได้แก่ อายตนะภายใน ๖)
๖. ***ผัสสะ*** (ความกระทบ , ความประจวบ ได้แก่ สัมผัส ๖)
๗. ***เวทนา*** (ความเสวยอารมณ์ ได้แก่ เวทนา ๖ - จากอายตนะ ๖)
๘. ***ตัณหา*** (ความทะยานอยาก ได้แก่ ตัณหา ๖ - จากอายตนะ ๖)
๙. ***อุปาทาน*** (ความยึดมั่น ได้แก่ อุปาทาน ๔)
๑๐. ***ภพ*** (ภพ ๓ , กรรมภพ , อุปัตติภพ , ภาวะชีวิต)
๑๑. ***ชาติ*** (ความเกิด ได้แก่ ความปรากฏแห่งขันธ์ทั้งหลาย การได้อายตนะ)
๑๒. ***ชรามรณะ*** (ความแก่และความตาย)

(จาก พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม โดย พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

พระองค์ทรงตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า ครั้งก่อนแต่ตรัสรู้ เมื่อเรายังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่, ได้เกิดความรู้สึกอันนี้ขึ้นว่า "*สัตว์โลกนี้หนอถึงทั่วแล้วซึ่งความยากเข็ญ ย่อมเกิด แก่ ตาย จุติ และ บังเกิดอีก*, ก็เมื่อสัตว์โลก ไม่รู้จักอุบายเครื่องออกไปพ้นจากทุกข์คือ ชรามรณะแล้ว ***การออกจากทุกข์*** คือชรามรณะนี้จักปรากฏขึ้นได้อย่างไร."

ภิกษุทั้งหลาย! ความฉงนนี้ได้เกิดขึ้นแก่เราว่า "เมื่ออะไรมีอยู่หนอ ชรา มรณะ จึ่งได้มี : *ชรา มรณะ มีเพราะปัจจัยอะไรหนอ.*"

ภิกษุทั้งหลาย! ได้เกิดความรู้สึกด้วยปัญญา, เพราะการคิดโดยแยบคาย, แก่เราว่า "เพราะ ชาติ นี่เองมีอยู่ ชรา มรณะ จึ่งได้มี *: ชรา มรณะมี เพราะชาติเป็นปัจจัย* "

- เพราะ ภพ นี่เองมีอยู่ ชาติ จึ่งได้มี : *ชาติ มี เพราะภพ เป็นปัจจัย.*

- เพราะ อุปาทาน นี่เองมีอยู่ ภพ จึ่งได้มี : *ภพ มี เพราะอุปาทาน เป็นปัจจัย.*

- เพราะ ตัณหา นี่เองมีอยู่ อุปาทาน จึ่งได้มี : *อุปาทาน มี เพราะตัณหา เป็นปัจจัย.*

- เพราะ เวทนา นี่เองมีอยู่ ตัณหา จึ่งได้มี : *ตัณหา มี เพราะเวทนา เป็นปัจจัย.*

- เพราะ ผัสสะ นี่เองมีอยู่ เวทนา จึ่งได้มี : *เวทนา มี เพราะผัสสะ เป็นปัจจัย.*

- เพราะ สฬายตนะ นี่เองมีอยู่ ผัสสะ จึ่งได้มี : *ผัสสะมี เพราะสฬายตนะ เป็นปัจจัย.*

- เพราะ นามรูป นี่เองมีอยู่ สฬายตนะ จึ่งได้มี : *สฬายตนะ มี เพราะนามรูป เป็นปัจจัย.*

- เพราะ วิญญาณ นี่เองมีอยู่ นามรูป จึ่งได้มี : *นามรูป มี เพราะวิญญาณ เป็นปัจจัย.*

- เพราะ สังขาร นี่เองมีอยู่ วิญญาณจึ่งได้มี : *วิญญาณมี เพราะสังขาร เป็นปัจจัย.*

- เพราะ อวิชชา นี่เองมีอยู่ สังขาร จึ่งได้มี : *สังขาร มี เพราะอวิชชา เป็นปัจจัย ;*

ดังนี้ : *เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย จึงเกิดสังขาร*

เพราะ สังขาร เป็นปัจจัย จึงเกิด วิญญาณ
เพราะ วิญญาณ เป็นปัจจัย จึงเกิด นามรูป
เพราะ นามรูป เป็นปัจจัย จึงเกิด สฬายตนะ
เพราะ สฬายตนะ เป็นปัจจัย จึงเกิด ผัสสะ
เพราะ ผัสสะ เป็นปัจจัย จึงเกิด เวทนา
เพราะ เวทนา เป็นปัจจัย จึงเกิด ตัณหา
เพราะ ตัณหา เป็นปัจจัย จึงเกิด อุปาทาน
เพราะ อุปาทาน เป็นปัจจัย จึงเกิด ภพ
เพราะ ภพ เป็นปัจจัย จึงเกิด ชาติ
เพราะ ชาติ เป็นปัจจัย จึงเกิด ชรามรณะโสกปริเทวทุกขโทมนัสอุปายาส.

ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้น ย่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ! **ดวงตา ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง** ในสิ่งที่เราไม่เคยฟังมาแต่ก่อน ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราว่า ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งทุกข์ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้.

....

ภิกษุทั้งหลาย! ความฉงนได้มีแก่เราอีกว่า เมื่ออะไรไม่มีหนอ **ชรามรณะ** จึงไม่มี : เพราะอะไรดับไปหนอ ชรามรณะ จึ่งดับไป.

ภิกษุทั้งหลาย! เพราะการคิดโดยแยบคาย, ได้เกิดความรู้สึกด้วยปัญญาแก่เราว่า เพราะ **ชาติ** นี่เองไม่มี ชรามรณะจึงไม่มี :ชรามรณะดับ เพราะชาติดับ,

เพราะ ภพ นี่เองไม่มี ชาติจึงไม่มี : ชาติดับ เพราะภพดับ
เพราะ อุปาทาน นี่เองไม่มี ภพจึงไม่มี : ภพดับ เพราะอุปาทานดับ
เพราะ ตัณหา นี่เองไม่มี อุปาทานจึงไม่มี : อุปาทานดับ เพราะตัณหาดับ
เพราะ เวทนา นี่เองไม่มี ตัณหาจึงไม่มี : ตัณหาดับ เพราะเวทนาดับ
เพราะ ผัสสะ นี่เองไม่มี เวทนาจึงไม่มี : เวทนาดับ เพราะผัสสะดับ
เพราะ สฬายตนะนี่เองไม่มี ผัสสะจึงไม่มี :ผัสสะดับ เพราะสฬายตนะดับ

เพราะนามรูป นี่เองไม่มี สฬายตนะจึงไม่มี : สฬายตนะดับ เพราะนามรูปดับ
เพราะ วิญญาณ นี่เองไม่มี นามรูปจึงไม่มี : นามรูปดับ เพราะวิญญาณดับ
เพราะ สังขาร นี่เองไม่มี วิญญาณจึงไม่มี : วิญญาณดับ เพราะสังขารดับ
เพราะ อวิชชา นี่เองไม่มี สังขารจึงไม่มี : สังขารดับ เพราะอวิชชาดับ ;

ดังนี้ : เพราะอวิชชาดับ สังขารจึงดับ,
เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ,
เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ,
เพราะนามรูปดับ สฬายตนะจึงดับ,
เพราะสฬายตนะดับ ผัสสะจึงดับ,
เพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ,
เพราะเวทนาดับ ตัณหาจึงดับ,
เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ,
เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ,
เพราะภพดับ ชาติจึงดับ,
เพราะชาติดับ ชรามรณะโสกปริเทวทุกขโทมนัสอุปายาสจึงดับ,

ความดับไม่เหลือแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้น ย่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย! ***ดวงตา ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ในสิ่งที่เราไม่เคยฟังมาแต่ก่อน ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราว่า ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้.***

\- พระโพธิสัตว์***ทรงพยายามในญาณทัศนะเป็นขั้น ๆ ก่อนตรัสรู้***

(จากหนังสือพุทธประวัติจากพระโอษฐ์ แปลจากพระไตรปิฎก โดย พุทธทาสภิกขุ หน้า ๗๗-๗๙)

พระองค์ทรงตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า ครั้งก่อนแต่การตรัสรู้ เมื่อเรายังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่, *เราย่อมจำแสงสว่างได้ แต่ไม่เห็นรูปทั้งหลาย.*

ภิกษุทั้งหลาย! ความรู้สึกได้เกิดขึ้นแก่เราว่า _ถ้าเราจะจำแสงสว่างได้ด้วยเห็นรูปไปด้วย ข้อนั้นจักเป็นญาณทัศนะที่บริสุทธิ์ยิ่งขึ้นของเรา._ ภิกษุทั้งหลาย! โดยสมัยอื่นอีก เราเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียร มีตนส่งไปอยู่ ก็จำแสงสว่างได้ด้วยเห็นรูปทั้งหลายได้ด้วย, แต่ไม่ได้ตั้งใจอยู่ร่วม ไม่ได้เจรจาร่วม ไม่ได้โต้ตอบกับเทวดาทั้งหลายเหล่านั้น ๆ.

ภิกษุทั้งหลาย! ความรู้สึกได้เกิดขึ้นแก่เราว่า ถ้าเราจะจำแสงสว่างเป็นต้นได้ด้วย ตลอดถึงการโต้ตอบร่วมกับเทวดา ทั้งหลาย เหล่านั้น ๆ ก็ได้ด้วย. ข้อนั้นจักเป็นญาณทัศนะที่บริสุทธิ์ยิ่งขึ้นของเรา. ภิกษุทั้งหลาย! โดยสมัยอื่นอีก เราเป็น ผู้ไม่ประมาท มีเพียร มีตนส่งไปอยู่...ก็โต้ตอบกับเทวดา ทั้งหลาย เหล่านั้น ๆ ได้ด้วย แต่ไม่รู้ได้ว่า เทวดาเหล่านี้ ๆ มาจากเทพนิกายไหน ๆ.

ภิกษุทั้งหลาย! ความรู้สึกได้เกิดขึ้นแก่เราว่า ถ้าเราจะจำแสงสว่างเป็นต้นก็ได้ด้วย ตลอดถึงการรู้ได้ว่า เทวดาเหล่านี้ ๆ มาจากเทพนิกายนั้น ๆ ด้วยแล้ว ข้อนั้นจักเป็นญาณทัศนะที่บริสุทธิ์ยิ่งขึ้นของเรา. ภิกษุทั้งหลาย! โดยสมัยอื่นอีก เราเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียร มีตนส่งไปอยู่ก็...รู้ได้ว่า เทวดาเหล่านี้ มาจากเทพนิกายนั้น ๆ แต่ไม่รู้ได้ว่า เทวดาเหล่านี้ ๆ เคลื่อนจากโลกนี้ไปอุบัติในโลกนั้น ๆ ด้วยวิบากแห่งกรรมอย่างไหน.

ภิกษุทั้งหลาย! ความรู้สึกได้เกิดขึ้นแก่เราว่า ถ้าเราจะจำแสงสว่างเป็นต้นก็ได้ด้วย ตลอดถึงการรู้ได้ด้วยว่า เทวดาเหล่านี้ ๆ เคลื่อนจากโลกนี้ไปอุบัติในโลกนั้นได้ ด้วยด้วยวิบากแห่งกรรมอย่างนี้ ๆ แล้ว ข้อนั้น จักเป็นญาณทัศนะที่บริสุทธิ์ยิ่งขึ้นของเรา. ภิกษุทั้งหลาย! โดยสมัยอื่นอีก เราเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียร มีตนส่งไปอยู่ก็...รู้ได้ว่า เทวดาเหล่านี้ เคลื่อนโลกนี้ไปอุบัติในโลกนั้นได้ด้วยวิบากกรรมอย่างนี้ ๆ แต่ไม่รู้ได้ว่าเทวดาเหล่านี้ ๆ มีอาหารอย่างนี้ ๆ มีปกติเสวยสุขและทุกข์อย่างนี้ ๆ มีอายุยืนเท่านี้ ๆ ตั้งอยู่ได้นานเท่านี้ ๆ ...เราเองเคยอยู่

ร่วมกับเทวดาทั้งหลายเหล่านี้ หรือไม่เคยอยู่ร่วมหนอ. ภิกษุทั้งหลาย โดยสมัยอื่นอีก เราเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียร มีตนส่งไปแล้วแลอยู่ก็...รู้ได้ ตลอดถึงข้อว่า เราเคยอยู่ร่วมกับ เทวดาทั้งหลาย หรือไม่แล้ว

ภิกษุทั้งหลาย! ตลอดเวลาเพียงไร **ที่ญาณทัศนะที่เป็นไปทับซึ่งเทวดา** อันมีปริวัฏฏ์ แปดอย่างของเรา ยังไม่บริสุทธิ์หมดจดด้วยดีแล้ว. ตลอดเวลาเพียงนั้น เรายังไม่ปฏิญญาว่า ตรัสรู้พร้อมเฉพาะ ซึ่งอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ในโลกพร้อมทั้งเทวดา มาร พรหม ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์ เทวดา พร้อมพร้อมทั้งมนุษย์.

ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อใดแล **ญาณทัศนะ ที่เป็นไปทับซึ่งเทวดา** อันมีปริวัฏฏ์ แปดอย่างของเรา บริสุทธิ์หมดจดด้วยดีแล้ว. เมื่อนั้นเราก็ปฏิญญาว่า ตรัสรู้พร้อมเฉพาะแล้ว ซึ่งอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ในโลกพร้อมทั้งเทวดา มาร พรหม ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา พร้อมพร้อมทั้งมนุษย์.

ก็แหละ ***ปัญญาเครื่องรู้เครื่องเห็นเกิดขึ้นแก่เราว่า ความหลุดพ้นของเราไม่กลับกำเริบ ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย บัดนี้ภพเป็นที่เกิดใหม่ไม่มีอีกต่อไป ดังนี้.***

- *วิหารธรรมที่ทรงอยู่มากที่สุด ก่อนตรัสรู้* (จากหนังสือพุทธ*ประวัติ จากพระโอษฐ์ แปลจากพระไตรปิฎก โดย พุทธทาสภิกขุ หน้า ๘๔-๘๙*)

ภิกษุทั้งหลาย! **ความหวั่นไหวโยกโคลงของกาย หรือ ความหวั่นไหวโยกโคลงของจิตก็ตาม ย่อมมีขึ้นไม่ได้ด้วยอำนาจแห่งการเจริญทำให้มาก ซึ่งสมาธิใด สมาธินั้น ภิกษุย่อมจะได้โดยไม่หนักใจได้โดยไม่ยากโดยไม่ลำบากเลย.**

ภิกษุทั้งหลาย! ความหวั่นไหวโยกโคลงของกาย หรือ ความหวั่นไหวโยกโคลงของจิต ก็ตาม ย่อมมีขึ้นไม่ได้ด้วยอำนาจแห่งการเจริญทำให้มากซึ่งสมาธิไหนกันเล่า? ภิกษุทั้งหลาย! ความหวั่นไหวโยกโคลงของกาย หรือ ความหวั่นไหวโยกโคลงของจิต ก็ตาม ย่อมมีขึ้นไม่ได้ด้วยอำนาจแห่งการเจริญทำให้มาก ซึ่ง ***อานาปานสติสมาธิ.***

ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อบุคคลเจริญอานาปานสติสมาธิอยู่อย่างไรเล่า ความหวั่นไหวโยกโคลงของกาย หรือ ความหวั่นไหวโยกโคลงของจิต ก็ตาม ย่อมมีขึ้นไม่ได้.

ภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุในกรณีนี้ ไปสู่ป่า หรือโคนไม้ หรือ เรือนว่าง ก็ตาม แล้วนั่งคู้ขาเข้ามาโดยรอบตั้งกายตรง ดำรงสติเฉพาะหน้า. ***ภิกษุนั้นหายใจออกก็มีสติ หายใจเข้าก็มีสติ.***

เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่าหายใจออกยาว. เมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่าเราหายใจเข้ายาว.

เมื่อหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่าหายใจออกสั้น. เมื่อหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่าเราหายใจเข้าสั้น.

เธอย่อมทำการสำเหนียกฝึกฝน โดยหลักว่า " ***เราจักเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งกายทั้งปวง*** หายใจออกอยู่." ว่า "เราจักเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งกายทั้งปวง หายใจเข้าอยู่."

เธอย่อมทำการสำเหนียกฝึกฝน โดยหลักว่า "*เราจักเป็นผู้ทำกายสังขารให้สงบรำงับอยู่* หายใจออกอยู่." ว่า "เราจักเป็นผู้ทำกายสังขารให้สงบรำงับอยู่ หายใจเข้าอยู่."

เธอย่อมทำการสำเหนียกฝึกฝน โดยหลักว่า "*เราจักเป็นผู้รู้สึกพร้อมเฉพาะซึ่งปีติ* หายใจออกอยู่." ว่า "เราจักเป็นผู้รู้สึกพร้อมเฉพาะซึ่งปีติ หายใจเข้าอยู่."

เธอย่อมทำการสำเหนียกฝึกฝน โดยหลักว่า "*เราจักเป็นผู้มองเห็น ความไม่เที่ยง* หายใจออกอยู่." ว่า "เราจักเป็นผู้เห็นความไม่เที่ยง หายใจเข้าอยู่."

เธอย่อมทำการสำเหนียกฝึกฝน โดยหลักว่า "*เราจักเป็นผู้มองเห็นธรรมเป็นเครื่องจางคลาย* หายใจออกอยู่." ว่า "เราจักเป็นผู้มองเห็นธรรมเป็นเครื่องจางคลาย หายใจเข้าอยู่."

เธอย่อมทำการสำเหนียกฝึกฝน โดยหลักว่า "*เราจักเป็นผู้มองเห็นธรรมเป็นเครื่องดับสนิท* หายใจออกอยู่." ว่า "เราจักเป็นผู้มองเห็นธรรมเป็นเครื่องดับสนิท หายใจเข้าอยู่."

เธอย่อมทำการสำเหนียกฝึกฝน โดยหลักว่า "*เราจักเป็นผู้มองเห็นธรรมเป็นเครื่องสลัดกลับหลัง* หายใจออกอยู่." ว่า "เราจักเป็นผู้มองเห็นธรรมเป็นเครื่องสลัดกลับหลัง หายใจเข้าอยู่." ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อบุคคลเจริญทำให้มาก ซึ่งอานาปานสติสมาธิอยู่อย่างนี้แล *ความหวั่นไหวโยกโคลงแห่งกาย หรือ ความหวั่นไหวโยกโคลงแห่งจิต ย่อมมีขึ้นไม่ได้.* ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย ! แม้เราเองก็เหมือนกัน ในกาลก่อนแต่การตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่ ย่อมอยู่ด้วยวิหารธรรม คือ อานาปานสติสมาธินี้เป็นส่วนมาก เมื่อเราอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้เป็นส่วนมาก *กายก็ไม่ลำบาก ตาก็ไม่ลำบาก และจิตของเราก็หลุดพ้นจากอาสวะ เพราะไม่มีอุปาทาน.*

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะฉะนั้นในเรื่องนี้ ถ้าภิกษุหวังว่ากายของเราก็อย่าลำบาก ตาของเราก็อย่าลำบาก และ จิตของเราก็จงหลุดพ้นจากอาสวะเพราะไม่มีอุปาทานเถิด ดังนี้ ; ***ภิกษุนั้นจงทำในใจ ในอานาปานสติสมาธินี้ให้เป็นอย่างดี.***

ภิกษุทั้งหลาย ! ในเรื่องนี้ ถ้าภิกษุหวังว่า ความครุ่นคิดอันเกี่ยวข้องไปทางเหย้าเรือนของเรา จงหายไปอย่างหมดสิ้น ดังนี้แล้ว ; ภิกษุนั้นจงทำในใจ ในอานาปานสติสมาธินี้ ให้เป็นอย่างดี.

ภิกษุทั้งหลาย! ในเรื่องนี้ ถ้าภิกษุหวังว่า เราพึงเป็นผู้ไม่ใส่ใจเสียเลยทั้งต่อสิ่งที่ไม่ปฏิกูล และต่อสิ่งที่ปฏิกูล ทั้งสองอย่าง แล้วเป็นผู้อยู่อุเบกขามีสติสัมปชัญญะเถิด ดังนี้แล้ว ; ภิกษุนั้น จงทำในใจ ในอานาปานสติสมาธินี้ ให้เป็นอย่างดี.

(ต่อแต่นี้ มีตรัสทำนองนี้เรื่อยไปจนถึงความหวังจะได้ ปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน อากาสานัญจายตนะ วิญญานัญจายตนะ อากิญจัญญายตนะ เนวสัญญานาสัญญายตนะ และ สัญญาเวทยิตนิโรธ เป็นที่สุด ว่าผู้ต้องการ พึงทำในใจ ในอานาปานสติสมาธินี้ให้เป็นอย่างดี)

- *อาการแห่งการตรัสรู้* *(จากหนังสือพุทธประวัติ จากพระโอษฐ์ แปลจากพระไตรปิฎก โดย พุทธทาสภิกขุ หน้า ๑๐๕-๑๐๙)*

ราชกุมาร ! (โพธิราชกุมารสูตร ราชวรรค ม.ม. ๑๓/๔๕๙/๕๐๕) ครั้นเรากลืนกินอาหารหยาบ ทำกายให้มีกำลังได้แล้ว, *เพราะสงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย จึงบรรลุ **ฌานที่ ๑*** มีวิตกวิจาร มีปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกแล้วแลอยู่. *เพราะสงบวิตกวิจารเสียได้ จึงบรรลุ **ฌานที่ ๒*** เป็นเครื่องผ่องใสในภายใน เป็นที่เกิดสมาธิแห่งใจ ไม่มีวิตกวิจารมีแต่ปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิแล้วแลอยู่ *เพราะความจางไปแห่งปีติย่อมอยู่อุเบกขา มีสติสัมปชัญญะเสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุ **ฌานที่ ๓*** อันเป็นฌานที่พระอริยเจ้ากล่าวว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้อยู่อุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข. *และเพราะละสุขและทุกข์เสียได้ เพราะความดับหายไปแห่งโสมนัสและโทมนัสในกาลก่อน จึงได้บรรลุ **ฌานที่ ๔*** อันไม่ทุกข์ ไม่สุข มีแต่ความมีสติเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาแล้วแลอยู่.

เรานั้น ครั้นเมื่อจิตตั้งมั่นบริสุทธิ์ผ่องใสไม่มีกิเลส ปราศจากกิเลสเป็นธรรมอ่อนโยน ควรแก่การงาน ถึงความไม่หวั่นไหวตั้งอยู่เช่นนี้แล้ว ได้น้อมจิตไปเฉพาะต่อ ***บุพเพนิวาสานุสสติญาณ.*** เรานั้นระลึกถึงขันธ์ ที่เคยอยู่อาศัยในภพก่อนได้หลายประการคือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติ สามชาติ สี่ชาติ ห้าชาติ, สิบชาติ ยี่สิบชาติ สามสิบชาติ สี่สิบชาติ ห้าสิบชาติ, ร้อยชาติ พันชาติ แสนชาติ, ตลอดหลายสังวัฏฏกัปป์ หลายวิวัฏฏกัปป์ หลายสังวัฏฏกัปป์และวิวัฏฏกัปป์บ้าง. ว่าเมื่อเราอยู่ในภพโน้น มีชื่ออย่างนั้น มีโคตร มีวรรณะ มีอาหาร อย่างนั้น ๆ. เสวยสุขและทุกข์เช่นนั้น ๆ มีอายุสุดลงเท่านั้น ๆ. ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว เกิดในภพโน้น มีชื่อโคตรวรรณะอาหารอย่างนั้น ๆ ๆ. ได้เสวยสุขและทุกข์เช่นนั้น ๆ มีอายุสุดลงเท่านั้น, ครั้นจุติจากภพนั้น ๆ ๆ ๆแล้ว มาเกิดในภพนี้.ฯ เรานั้นระลึกถึงขันธ์ที่เคยอยู่อาศัยในภพก่อนได้หลายประการ พร้อมทั้งอาการและลักษณะดังนี้.ฯ ราชกุมาร ! นี่เป็น **วิชชาที่ ๑** ที่เราบรรลุแล้วในยามแรกแห่งราตรี, อวิชชาถูกทำลายแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว ความมืดถูกทำลายแล้ว ความสว่างเกิดขึ้นแทนแล้ว เช่นเดียวกับที่เกิดแก่ผู้ไม่ประมาท มีเพียรเผาบาป มีตนส่งไปแล้วแลอยู่, โดยควร.ฯ

เรานั้น ครั้นเมื่อจิตตั้งมั่นบริสุทธิ์ผ่องใสไม่มีกิเลส ปราศจากกิเลสเป็นธรรมอ่อนโยน ควรแก่การงาน ถึงความไม่หวั่นไหวตั้งอยู่เช่นนี้แล้ว ได้น้อมจิตไปเฉพาะต่อ ***จุตูปปาตญาณ.*** เรามีจักขุทิพย์บริสุทธิ์กว่าจักขุของสามัญมนุษย์, ย่อมแลเห็นสัตว์ทั้งหลายจุติอยู่ บังเกิดอยู่, เลวทรามประณีต, มีวรรณะดี มีวรรณะเลว, มีทุกข์ มีสุข. เรารู้แจ้งชัดหมู่สัตว์ผู้เข้าถึงตามกรรมว่า "ผู้เจริญทั้งหลาย! สัตว์เหล่านั้นหนอประกอบกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต พูดติเตียนพระอริยเจ้าทั้งหลาย เป็นมิจฉาทิฏฐิประกอบการงานด้วยอำนาจมิจฉาทิฏฐิ, เบื้องหน้าแต่กายแตกตายไปล้วนพากันเข้าสู่อบายทุคติวินิบาตนรก.ฯ ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ! ส่วนสัตว์เหล่านี้หนอ ประกอบกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ไม่ติเตียนพระอริยเจ้า, เป็นสัมมาทิฏฐิ ประกอบการงานด้วยอำนาจสัมมาทิฏฐิ, เบื้องหน้าแต่กายแตกตายไป ย่อมพากันเข้าสู่สุคติ

โลกสวรรค์. เรามีจักขุทิพย์บริสุทธิ์กว่าจักขุของสามัญมนุษย์เห็นเหล่าสัตว์ผู้จุติอยู่ บังเกิดอยู่ เลว ประณีต มีวรรณะดี มีวรรณะเลว, มีทุกข์ มีสุข. เรารู้แจ้งชัดหมู่สัตว์ผู้เข้าถึงตามกรรมได้ฉะนี้ฯ ราชกุมาร ! นี่เป็น <u>วิชชาที่ ๒</u> ที่เราบรรลุแล้วในยามกลางแห่งราตรี, อวิชชาถูกทำลายแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว ความมืดถูกทำลายแล้ว ความสว่างเกิดขึ้นแทนแล้ว เช่นเดียวกับที่เกิดแก่ผู้ไม่ประมาท มีเพียรเผาบาป มีตนส่งไปแล้วแลอยู่, โดยควร.ฯ

เรานั้น ครั้นเมื่อจิตตั้งมั่นบริสุทธิ์ผ่องใสไม่มีกิเลส ปราศจากกิเลส เป็นธรรมอ่อนโยน ควรแก่การงาน ถึงความไม่หวั่นไหวตั้งอยู่เช่นนี้แล้ว ได้น้อมจิตไปเฉพาะต่อ ***<u>อาสวักขยญาณ.</u>*** เราย่อมรู้ชัดตามเป็นจริงว่านี่ทุกข์, นี่เหตุแห่งทุกข์, นี่ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ และเหล่านี้เป็นอาสวะทั้งหลาย นี่เป็นทางให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งอาสวะทั้งหลาย. เมื่อเรารู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ จิตก็พ้นจาก ***<u>กามาสวะ ภวาสวะ และ อวิชชาสวะ</u>*** ครั้นจิตพ้นวิเศษแล้วก็เกิดญาณหยั่งรู้ว่า จิตพ้นแล้ว. เรารู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์จบแล้ว กิจที่ต้องทำได้ทำสำเร็จแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำเพื่อความ(หลุดพ้น)เป็นอย่างนี้ มิได้มีอีก.ฯ ราชกุมาร ! นี่เป็น <u>วิชชาที่ ๓</u> ที่เราบรรลุแล้วใน*<u>ยามกลางแห่งราตรี</u>*, *<u>อวิชชาถูกทำลายแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว</u>* ความมืดถูกทำลายแล้ว *<u>ความสว่างเกิดขึ้นแทนแล้ว</u>* เช่นเดียวกับที่เกิดแก่ผู้ไม่ประมาท มีเพียรเผาบาป มีตนส่งไปแล้วแลอยู่, โดยควร.ฯ

- <u>สิ่งที่ตรัสรู้</u> *(บาลี มหาวาร, สํ ๑๙/๕๒๘/๑๖๖๔ - คัดจากหนังสือพุทธประวัติ จากพระโอษฐ์ แปลจากพระไตรปิฎก โดย พุทธทาสภิกขุ หน้า ๑๐๙- ๑๑๓)*

ภิกษุทั้งหลาย ! มีสิ่งที่แล่นดิ่งไปสุดโต่งอยู่สองอย่างที่บรรพชิตไม่ควรข้องแวะด้วย. ***<u>สิ่งที่แล่นดิ่งไปสุดโต่งนั้นคืออะไร? คือการประกอบตนพัวพันอยู่ด้วยความใคร่ในกามทั้งหลาย อันเป็นการกระทำที่ยังต่ำเป็นของชาวบ้าน เป็นของปุถุชน ไม่ใช่ของอริยเจ้า ไม่ประกอบด้วยประโยชน์.</u>***

และ การประกอบความเพียรในการทรมานตนให้ลำบาก อันนำมาซึ่งความทุกข์ไม่ใช่ของอริยเจ้า ไม่ประกอบด้วยประโยชน์, สองอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย! ข้อปฏิบัติเป็นทางสายกลางที่ไม่ไปหาสิ่งสุดโต่งสองอย่างนั้น เป็นข้อปฏิบัติที่ตถาคตได้ตรัสรู้เฉพาะแล้ว เป็นข้อปฏิบัติที่ทำให้เกิดจักษุ เป็นข้อปฏิบัติที่ทำให้เกิดญาณ เป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้อันยิ่ง เพื่อความตรัสรู้พร้อม เพื่อนิพพาน.

ภิกษุทั้งหลาย! ข้อปฏิบัติเป็นทางสายกลางที่ไม่ไปหาสิ่งสุดโต่งสองอย่างนั้น เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุทั้งหลาย *ข้อปฏิบัติเป็นทางสายกลางนั้นคือข้อปฏิบัติอันเสมือนหนทางอันประเสริฐ ประกอบด้วยองค์มรรคแปดประการ*นี่เอง. แปดประการคืออะไรเล่า? *คือ ความเห็นที่ถูกต้อง ความดำริที่ถูกต้อง การพูดจาที่ถูกต้อง การทำการงานที่ถูกต้อง การอาชีพที่ถูกต้อง ความพากเพียรที่ถูกต้อง ความรำลึกที่ถูกต้อง ความตั้งใจมั่นคงที่ถูกต้อง.* ภิกษุทั้งหลาย นี้แล คือข้อปฏิบัติเป็นทางสายกลาง ที่ตถาคตได้ตรัสรู้เฉพาะแล้ว เป็นข้อปฏิบัติที่ทำให้เกิดจักษุ เป็นข้อปฏิบัติที่ทำให้เกิดญาณ เป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้อันยิ่ง เพื่อความตรัสรู้พร้อม เพื่อนิพพาน.

ภิกษุทั้งหลาย! นี้แล คือความจริงอันประเสริฐเรื่อง *ความทุกข์* คือ ความเกิดก็เป็นทุกข์, ความแก่ก็เป็นทุกข์, ความเจ็บไข้ก็เป็นทุกข์ ความตายก็เป็นทุกข์ ความประจวบกับสิ่งที่ไม่รักเป็นทุกข์ ความพลัดพรากจากสิ่งที่รักก็เป็นทุกข์ ความปรารถนาสิ่งใดแล้วไม่ได้สิ่งนั้นเป็นทุกข์, *กล่าวโดยย่อขันธ์ห้าที่ประกอบด้วยอุปาทานเป็นทุกข์.*

ภิกษุทั้งหลาย! นี้แล คือความจริงอันประเสริฐเรื่อง *แดนเกิดของความทุกข์ คือตัณหา* อันเป็นเครื่องทำให้มีการเกิดอีก อันประกอบอยู่ด้วยความกำหนัดด้วยอำนาจความเพลิน อันเป็นเครื่องให้เพลิดเพลินอย่างยิ่งในอารมณ์นั้นๆ *ได้แก่ ตัณหาในกาม ตัณหาในความมีความเป็น ตัณหาในความไม่มีไม่เป็น.*

ภิกษุทั้งหลาย! นี้แล คือความจริงอันประเสริฐเรื่อง ***ความดับไม่เหลือของความทุกข์ คือความดับสนิท*** เพราะจางไปโดยไม่มีเหลือของตัณหานั้นนั่นเอง คือความสลัดทิ้ง ความสลัดคืน ความปล่อย ***ความทำไม่ให้มีที่อาศัย ซึ่งตัณหานั้น.***

ภิกษุทั้งหลาย! นี้แล คือความจริงอันประเสริฐเรื่อง ***ข้อปฏิบัติอันทำสัตว์ให้ลุถึงความดับไม่เหลือของความทุกข์ คือ ข้อปฏิบัติเป็นทางสายกลางนั้นคือข้อปฏิบัติอันเสมือนหนทางอันประเสริฐ ประกอบด้วยองค์มรรคแปดประการ***นี้ ได้แก่ *ความเห็นที่ถูกต้อง ความดำริที่ถูกต้อง การพูดจาที่ถูกต้อง การทำการงานที่ถูกต้อง การอาชีพที่ถูกต้อง ความพากเพียรที่ถูกต้อง ความรำลึกที่ถูกต้อง ความตั้งใจมั่นคงที่ถูกต้อง.*

ภิกษุทั้งหลาย! ***จักษุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้ว*** เกิดขึ้นในสิ่งที่เราไม่เคยได้ยินได้ฟังมาแต่ก่อน เกิดขึ้นแก่เราว่า ***นี้คือความจริงอันประเสริฐ คือความทุกข์.*** เกิดขึ้นแก่เราว่า ก็ความจริงอันประเสริฐคือ***ความทุกข์นี้เป็นสิ่งที่ควรกำหนดรู้*** เกิดขึ้นแก่เราว่า ก็ความจริงอันประเสริฐคือ***ความทุกข์นี้ เราตถาคตกำหนดรู้รอบแล้ว.***

ภิกษุทั้งหลาย! ***จักษุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้ว*** เกิดขึ้นในสิ่งที่เราไม่เคยได้ยินได้ฟังมาแต่ก่อน เกิดขึ้นแก่เราว่า ***นี้คือความจริงอันประเสริฐ คือแดนเกิดของทุกข์.*** เกิดขึ้นแก่เราว่า ก็ความจริงอันประเสริฐคือ***แดนเกิดของทุกข์นี้ เป็นสิ่งที่ควรละเสีย,*** เกิดขึ้นแก่เราว่า ก็ความจริงอันประเสริฐคือ ***ความทุกข์นี้เราตถาคตละได้แล้ว.***

ภิกษุทั้งหลาย! ***จักษุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้ว*** เกิดขึ้นในสิ่งที่เราไม่เคยได้ยินได้ฟัง

มาแต่ก่อน เกิดขึ้นแก่เราว่า *นี้คือความจริงอันประเสริฐ คือความดับไม่เหลือของความทุกข์* เกิดขึ้นแก่เราว่า ***ก็ความจริงอันประเสริฐ คือความดับไม่เหลือของความทุกข์นี้ เป็นสิ่งที่ควร ทำให้แจ้ง,*** เกิดขึ้นแก่เราว่า ก็ความจริงอันประเสริฐ คือ ***ความดับไม่เหลือของความทุกข์นี้ เราตถาคตได้ทำให้แจ้งแล้ว.***

ภิกษุทั้งหลาย! ***จักษุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้ว*** เกิดขึ้นในสิ่งที่เราไม่เคยได้ยินได้ฟังมาแต่ก่อน เกิดขึ้นแก่เราว่า ***นี้คือความจริงอันประเสริฐ คือข้อปฏิบัติที่ทำสัตว์ให้ลุถึงความดับไม่เหลือ ของความทุกข์,*** เกิดขึ้นแก่เราว่า ก็ความจริงอันประเสริฐคือ ข้อปฏิบัติที่ทำสัตว์ให้ลุถึงความดับไม่เหลือของความทุกข์นี้ ***เป็นสิ่งที่ควรทำให้เกิดมี.*** เกิดขึ้นแก่เราว่า ก็ความจริงเกิดขึ้นแก่เราว่า ก็ความจริงอันประเสริฐ คือข้อปฏิบัติที่ทำสัตว์ให้ลุถึงความดับไม่เหลือของความทุกข์นี้ ***เราตถาคตได้ทำให้เกิดมีแล้ว.***

ภิกษุทั้งหลาย! ตลอดกาลเพียงไร ที่ญาณทัศนะเครื่องรู้เห็นตามเป็นจริงของเรา อันมีปริวัฏฏ์สาม อาการสิบสอง ในอริยสัจทั้งสี่ เหล่านี้ยังไม่เป็นญาณทัศนะที่บริสุทธิ์สะอาดด้วยดี, ตลอดกาลเพียงนั้น *เรายังไม่ได้ปฏิญญาว่าได้ตรัสรู้พร้อมเฉพาะแล้ว ซึ่งอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ* โลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ พร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์.

ภิกษุทั้งหลาย! *เมื่อใดญาณทัศนะเครื่องรู้เห็นตามเป็นจริงของเรา* ***อันมีปริวัฏฏ์สาม อาการสิบสอง ในอริยสัจทั้งสี่*** *เหล่านี้ยังไม่เป็นญาณทัศนะที่บริสุทธิ์สะอาดด้วยดี,* ***เมื่อนั้นก็ปฏิญญาว่าเป็นผู้ได้ตรัสรู้พร้อมเฉพาะแล้ว ซึ่งอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ*** ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ พร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์.

- เกิดแสงสว่างเนื่องด้วยการตรัสรู้ (จากหนังสือพุทธประวัติจากพระโอษฐ์ แปลจากพระไตรปิฎก โดย พุทธทาสภิกขุ หน้า ๑๑๓-๑๑๔)

ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อใด ตถาคตได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ, ***ในขณะนั้น แสงสว่างอันโอฬาร จนหาประมาณมิได้ ยิ่งใหญ่กว่าอานุภาพของเทวดาทั้งหลายจะบันดาลได้.*** ได้ปรากฏขึ้นในโลกพร้อมทั้ง เทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ พร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์. ถึงแม้ใน ***โลกันตริกนรก*** อันโล่งโถงไม่มีอะไรปิดกั้น แต่มืดมนหาการเกิดแห่งจักขุวิญญาณมิได้ อันแสงสว่างแห่งพระจันทร์และพระอาทิตย์อันมีฤทธิ์อานุภาพอย่างนี้ ส่องไปไม่ถึงนั้น แม้ในที่นั้น ***แสงสว่างอันโอฬาร หาประมาณมิได้*** ยิ่งใหญ่กว่าอานุภาพของเทวดาทั้งหลายจะบันดาลได้ด้วยแสงสว่างนั้นพากันร้องว่า "ท่านผู้เจริญทั้งหลายเอ๋ย ผู้อื่นอันเกิดอยู่ในที่นี้นอกจากเราก็มีอยู่เหมือนกัน" ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย! นี้แลเป็น **อัศจรรย์ครั้งที่สาม** ที่ยังไม่เคยมี ได้บังเกิดมีขึ้น ***เพราะการบังเกิดแห่งตถาคต ผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า.***

- แผ่นดินไหวเนื่องด้วยการตรัสรู้ (จากหนังสือพุทธประวัติจากพระโอษฐ์ แปลจากพระไตรปิฎก โดย พุทธทาสภิกขุ หน้า ๑๑๔)

ดูก่อนอานนท์ ! เหตุปัจจัยที่ทำให้ปรากฏการไหวแห่งแผ่นดินอันใหญ่หลวง มีอยู่แปดประการ.

ดูก่อนอานนท์ ! ***เมื่อใด ตถาคตได้ตรัสรู้พร้อมเฉพาะอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ เมื่อนั้นแผ่นดินย่อมหวั่นไหว ย่อมสั่นสะเทือน*** ย่อมสั่นสะท้าน อานนท์ ! นี้เป็นเหตุปัจจัยที่คำรบห้า แห่งการปรากฏการไหวของแผ่นดินอันใหญ่หลวง.

- ***การรู้สึกพระองค์ว่าได้ตรัสรู้*** (จากหนังสือพุทธประวัติ

จากพระโอษฐ์ แปลจากพระไตรปิฎก โดย พุทธทาสภิกขุ หน้า ๑๑๕)

ภิกษุทั้งหลาย! ก็เมื่อเราเป็นผู้มี ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย เป็นธรรมดา มีความโศกเป็นธรรมดา มีความเศร้าหมอง เป็นธรรมดา ด้วยตน, ก็รู้จักสิ่งที่มีความ เกิด แก่ เจ็บ ตาย โศก เศร้าหมอง เป็นธรรมดา. ครั้นรู้แล้ว จึงได้แสวงหานิพพาน อันไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย ไม่โศก ไม่เศร้าหมอง เป็นธรรมดา อันไม่มีสิ่งอื่น ยิ่งไปกว่า อันเกษมจากโยคะธรรม.

เราก็ได้บรรลุพระนิพพานนั้น.

อนึ่งปัญญาเครื่องรู้ เครื่องเห็นได้เกิดแก่เราว่า

" ความหลุดพ้นของเรา ไม่กลับกำเริบ
การเกิดครั้งนี้เป็นครั้งสุดท้าย
ภพเป็นที่เกิดใหม่มิได้มีอีก " ดังนี้.ฯ

- **ทรงเปล่งปฐมพุทธภาษิตว่า**

" อะเนกะชาติสังสารัง สันธาวิสสัง อะนิพพิสัง ,
คะหะการัง คะเวสันโต ทุกขา ชาติ ปุนัปปุนัง ,
คะหะการะกะ ทิฏโฐสิ ปุนะ เคหัง นะ กาหะสิ ,
สัพพา เต ผาสุกา ภัคคา คะหะกูฏัง วิสังขะตัง ,
วิสังขาระคะตัง จิตตัง ตัณหานัง ขะยะมัชฌะคา. "

แปลว่า " เมื่อเรายังไม่พบญาณ ได้แล่นท่องเที่ยวไป
ในสงสารเป็นอเนกชาติ
แสวงหาอยู่ซึ่งนายช่างปลูกเรือน(คือตัณหา), ผู้สร้างภพ
การเกิดทุกคราว เป็นทุกข์ร่ำไป
นี่แน่ะ นายช่างปลูกเรือน เรารู้จักเจ้าเสียแล้ว
เจ้าจะทำเรือนให้เราไม่ได้อีกต่อไป
โครงเรือน(คือกิเลส)ทั้งหมดของเจ้า เราหักหักเสียแล้ว
ยอดเรือน(คืออวิชชา) เรากรื้อเสียแล้ว
จิตของเราถึงแล้วซึ่งสภาพที่อะไรปรุงแต่งไม่ได้อีกต่อไป
มันได้ถึงแล้วซึ่งความสิ้นไปแห่งตัณหา(คือพระนิพพาน) "

- ***ตัณหา*** คือ ความทะยานอยาก, ดิ้นรน, ความปรารถนา, ความแส่หา

มี ๓ คือ ๑. ***กามตัณหา*** คือ ความทะยานอยากในกาม อยากได้อารมณ์อันน่ารักใคร่

๒. *ภวตัณหา* คือ ความทะยานอยากในภพ อยากเป็นนั่นอยากเป็นนี่

๓. *วิภวตัณหา* คือ ความทะยานอยากในวิภพ อยากไม่เป็นนั่น อยากไม่เป็นนี่ อยากพรากพ้นดับสูญไปเสีย

- ***กิเลส*** คือ สิ่งที่แฝงอยู่ในใจ แล้วทำให้ใจเศร้าหมองขุ่นมัว กิเลสที่ชอบซุกหมักหมมอยู่ในใจของคน เรียกว่า *กิเลสาสวะ* หรืออาสวะกิเลส ซึ่งแปลว่า *กิเลสที่หมักดองอยู่ในจิต* ได้แก่ *ราคะ โลภะ โทสะ โมหะ*

- ***อวิชชา*** คือ ความไม่รู้แจ้งในอริยสัจทั้ง ๔ คือ

ไม่รู้ในทุกข์ - คือความทนอยู่ไม่ได้

ไม่รู้ในเหตุเกิดทุกข์ - คือตัณหาในจิตใจของตนเองความ

ไม่รู้ในความดับทุกข์ - คือไม่รู้ว่าทุกข์สามารถดับได้ด้วยการดับตัณหา

ไม่รู้ในข้อปฏิบัติในการดับทุกข์ คือ ไม่รู้ทางสายกลางหรือมรรค ๘

ตอนที่ ๓ ทรงเสวยวิมุตติสุขตลอด ๗ สัปดาห์

๓.๑ ทรงเสวยวิมุตติสุขตลอดสัปดาห์ที่ ๑

- พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ บนรัตนบัลลังก์ใต้ต้นอัสสัตถพฤกษ์ (ต้นพระศรีมหาโพธิ์ตรัสรู้ พุทธคยา) แล้วพระองค์ทรงประทับนั่งเสวยวิมุตติสุขบนรัตนบัลลังก์นั้น ตลอด ๗ วัน (สัปดาห์ที่ ๑) ในราตรีที่ ๗ ทรงออกจากอรหัตตผลสมาบัติแล้วทรงมนสิการปฏิจจสมุปบาททั้งอนุโลม และ ปฏิโลม ๓ คาบ ในเวลา ๓ ยาม และ ทรงเปล่งอุทาน ดังนี้

- พระผู้มีพระภาคทรงเปล่งอุทานในปฐมยามว่า

" ยะทา หะเว ปาตุภะวันติ ธัมมา
อาตาปิโน ฌายะโต พฺราหมะณัสสะ
อะถัสสะ กังขา วะปะยันติ สัพพา
ยะโต ปะชานาติ สะเหตุธัมมัง " (วิ.มหา. ๔/๑)

**" เมื่อใดแล ธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์
ผู้มีความเพียร เพ่งพินิจอยู่
เมื่อนั้นความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้นย่อมสิ้นไป
เพราะมารู้พร้อมทั้งเหตุ "**

- พระผู้มีพระภาคทรงเปล่งอุทานในมัชฌิมยามว่า

" ยะทา หะเว ปาตุภะวันติ ธัมมา
อาตาปิโน ฌายะโต พฺราหมะณัสสะ
อะถัสสะ กังขา วะปะยันติ สัพพา
ยะโต ขะยัง ปัจจะยานัง อะเวที. " (วิ.มหา. ๔/๒)

“ เมื่อใดแล ธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์
ผู้มีความเพียร เพ่งพินิจอยู่ เมื่อนั้น
ความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้นย่อมสิ้นไป
เพราะได้รู้ความสิ้นไปแห่งปัจจัยทั้งหลาย ”

- *พระผู้มีพระภาคทรงเปล่งอุทานในปัจฉิมยามว่า*

“ ยะทา หะเว ปาตุภะวันติ ธัมมา
อาตาปิโน ฌายะโต พฺราหมะณัสสะ
วิธูปะยัง ติฏฐะติ มาระเสนัง
ยะโต ขะยัง ปัจจะยานัง อะเวทิ. ” (วิ.มหา. ๔/๓)

“ เมื่อใดแล ธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์
ผู้มีความเพียร เพ่งพินิจอยู่ เมื่อนั้น
พราหมณ์นั้นย่อมกำจัดมารและเสนาเสียได้
ดุจพระอาทิตย์อุทัยขึ้นสาดส่องท้องฟ้าให้สว่างไสว ฉะนั้น ”

- พระผู้มีพระภาคประทับเสวยวิมุตติสุขและทรงพิจารณาธรรม ณ ที่นี้ตลอด ๗ วัน และทรงเสด็จไปเสวยวิมุตติสุขตามสถานที่ต่าง ๆอีก ๖ แห่ง แห่งละ ๗ วัน รวมเป็น ๗ สัปดาห์ เป็นเวลา ๔๙ วัน และมักเรียกรวมสถานที่ทั้ง ๗ แห่งนี้ว่า “**สัตตมหาสถาน**” ตามนัยแห่งอรรถกถา
(วิ.อ. ๓/๑-๖/๓-๑๒, ขุ.พุทธ.อ. ๔๑๙-๔๒๐. สารตฺถ.ฏีกา ๓/๔/๑๗๕)

๓.๒ เสวยวิมุตติสุขตลอดสัปดาห์ที่ ๒ - ๗

๓.๒.๑ เสวยวิมุตติสุขตลอดสัปดาห์ที่ ๒ ณ อนิมิสเจดีย์

- หลังจากพระพุทธองค์ทรงเสวยวิมุตติสุขในสัปดาห์ที่ ๑ ตลอด ๗ วัน แล้วเทวดาบางพวกเกิดความปริวิตกว่า " *แม้วันนี้พระสิทธัตถะยังมีกิจที่จะต้องทำอยู่เป็นแน่ เพราะยังไม่ละความอาลัยในบัลลังก์ ด้วยพระองค์ทรงตั้งสัตยาธิษฐานไว้ก่อนประทับนั่งว่า ถ้าไม่ได้ตรัสรู้ อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ จะไม่เสด็จลุกขึ้นจากบัลลังก์นี้* "

- ในวันที่ ๘ ทรงออกจากสมาบัติ ทรงทราบความปริวิตกของเทวดาเหล่านั้น แล้วทรงเหาะขึ้นไปในอากาศ ***ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ เพื่อกำจัดความสงสัยของ พวกเทวดาเหล่านั้น*** ครั้น**ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์**กำจัดความสงสัยของพวกเทวดาเหล่านั้นแล้ว *จึงประทับยืนอยู่ ณ ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของบัลลังก์* ห่างจาก *ต้นพระศรีมหาโพธิ์ตรัสรู้* ประมาณ ๖๙ เมตร *พระองค์ทรงทอดพระเนตรบัลลังก์ และต้นพระศรีมหาโพธิ์* ซึ่งเป็นสถานที่บรรลุผลแห่งพระบารมีทั้งหลายที่ทรงบำเพ็ญมาถึงสี่อสงไขยกำไรแสนกัปป์ นับจากที่ทรงรับคำพุทธพยากรณ์จาก *พระทีปังกรสัมมาสัมพุทธเจ้า*แล้วสมัยที่เป็นสุเมธดาบส ***พระองค์ทรงมองด้วยดวงพระเนตรที่ไม่กระพริบ*** และทรงรำพึงว่า ***"เราบรรลุสัพพัญญุตญาณเหนือบัลลังก์นี้"*** พระองค์ประทับอยู่ที่นี่ตลอด ๗ วัน สถานที่นี้จึงเรียกว่า ***"อนิมิสเจดีย์"***

- สถานที่นี้ปัจจุบันได้สร้างพระเจดีย์สีขาวครอบไว้อยู่ ลักษณะคล้ายกับพระมหาเจดีย์พุทธคยาองค์ใหญ่ (*พระเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ก็เรียก*) ภายในเป็นห้องโล่งเล็ก ๆ ประมาณ ๖ ตารางเมตร มีพระพุทธรูปยืนองค์ค่อนข้างใหญ่ประดิษฐานอยู่ อนิมิสเจดีย์นี้อยู่ทางด้านขวามือของบันไดที่จะลงสู่มหาโพธิสถาน หรืออยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ห่างจากต้นพระศรีมหาโพธิ์ตรัสรู้ประมาณ ๖๙ เมตร ปัจจุบันมีป้ายหินปักไว้ให้รู้ว่า สถานที่แห่งนี้คือ "อนิมิสเจดีย์"

๓.๒.๒ เสวยวิมุตติสุขตลอดสัปดาห์ที่ ๓ ณ รัตนจงกรมเจดีย์

- ในสัปดาห์ที่ ๓ พระองค์ทรงเนรมิตที่จงกรม ระหว่างบัลลังก์ที่ประทับนั่งตรัสรู้ กับอนิมิสเจดีย์ ***ทรงจงกรมบนรัตนจงกรม*** จากทิศตะวันออกจรดทิศตะวันตกอยู่ตลอดสัปดาห์ สถานที่นี้จึงเรียกว่า ***"รัตนจงกรมเจดีย์"***

- ปัจจุบันมีหินแกะสลัก ทำเป็นดอกบัวศิลปะภารหุต จำนวน ๑๙ ดอก บนแท่นหิน สูง ๑ เมตร ยาว ๑๒ ศอก วางเรียงกันเป็นแนวยาวตลอด อยู่ทางด้านซ้ายมือ ข้างองค์พระมหาเจดีย์พุทธคยา หรือ อยู่ทางด้านทิศเหนือ สร้างเป็นแท่นหินสูง ๑ เมตร ตอนบนมีดอกบัวหินวางเรียงเป็นแถวเป็นระเบียบ จำนวน ๑๙ ดอก มีป้ายหินปักไว้ให้รู้ว่า นี้คือ รัตนจงกรมเจดีย์

- สำหรับดอกบัวหินที่วางเรียงรายอยู่กับพื้นนั้น มีผู้สันนิษฐานว่าเคยเป็นโคนเสาหินที่สร้างเป็นหลังคาคร่อมรัตนจงกรมเอาไว้ แต่ตอนหลังเสาหิน และหลังคาได้พังทลายไปเหลือแต่โคนเสา

(***จงกรม*** คือการเดินไปมาอย่างช้า ๆโดยมีสติกำหนดอยู่ที่เท้าทั้งสองข้าง เช่นเมื่อก้าวเท้าขวาก็กำหนดรู้ว่ากำลังก้าวเท้าขวา เมื่อก้าวเท้าซ้ายก็กำหนดรู้ว่ากำลังก้าว เท้าซ้าย จะว่าบริกรรมในขณะนั้นด้วยก็ได้ จะเดินไปแล้วกลับในทางเดียวกันหรือ เดินเป็นวงกลมก็ได้ แล้วแต่สถานที่จะอำนวย

จงกรม เป็นอุบายวิธีบริหารกายคือทำให้กายผ่อนคลาย ช่วยย่อยอาหาร บริหารจิตคือทำให้จิตคลายเครียด บริหารสติคือทำให้สติตั้งมั่นอยู่กับอารมณ์ไม่สั่นไหว เป็นการปฏิบัติกรรมฐานอย่างหนึ่งที่นิยมปฏิบัติกันทั่วไป – คัดจาก *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด* , หน้า ๑๔๒ แต่งโดยพระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเดโช ป.ธ.๙ , ราชบัณฑิต) วัดราชโอรสาราม,๒๕๔๘)

๓.๒.๓ เสวยวิมุตติสุขตลอดสัปดาห์ที่ ๔ ณ รัตนฆรเจดีย์

- ในสัปดาห์ที่ ๔ *พระพุทธองค์ทรงเสด็จไปเสวยวิมุตติสุขในเรือนแก้ว* ซึ่งเทวดาเนรมิตถวาย อยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของต้นพระศรีมหาโพธิ์ **ห่างจากต้นพระศรีมหาโพธิ์ ๕๐ เมตร** พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงนั่งขัดสมาธิในเรือนแก้ว ***ทรงพิจารณาพระอภิธรรม คือ พระสมันตปัฏฐานอนันตนัยในพระอภิธรรม ๗ ปกรณ์ ได้แก่ ธัมมสังคณี วิภังค์ ธาตุกถา ปุคคลบัญญัติ กถาวัตถุ ยมก และ ปัฏฐาน***

- **จากนั้น *จึงปรากฏมีพระฉัพพรรณรังสี (รัศมี ๖ ประกายสี คือ***

***๑. นีล - สีเขียว** เหมือนดอกอัญชัน*
***๒. ปีต - สีเหลือง** เหมือนหรดาล*
***๓. โลหิต - สีแดง** เหมือนตะวันอ่อน*
***๔. โอทาต - สีขาว** เหมือนแผ่นเงิน*
***๕. มัญเชฐ - สีหงสบาท** เหมือนดอกเซ่ง หรือหงอนไก่*
***๖. ประภัสสร – สีเลื่อมพราย** เหมือนแก้วผลึก)*

เปล่งออกจากพระวรกายของพระพุทธเจ้า ไม่มีประมาณ จึงทรงงดงามและเป็นที่ดึงดูดให้เกิดศรัทธาในพระองค์แก่ผู้พบเห็น หากจะทรงต้องการให้ผู้ใดเห็นพระองค์โดยเฉพาะ ก็จะทรงฉายพระรัศมีนี้วาบไปถึงผู้นั้นเหมือนฉายไฟไปฉะนั้น พระองค์ทรงประทับอยู่ตลอดสัปดาห์ที่ ๔ ณ สถานที่นี้

- สำหรับ *"เรือนแก้ว"* นั้นบางท่านกล่าวว่าเป็นเรือนที่ทำด้วยแก้ว ๗ ประการ ส่วนนักอภิธรรมกล่าวว่า ที่ชื่อว่าเรือนแก้ว ก็เพราะเป็นสถานที่ที่ทรงพิจารณาปกรณ์ทั้ง ๗ สถานที่ดังกล่าวจึงเรียกว่า "***รัตนฆรเจดีย์***"

- ลักษณะของรัตนฆรเจดีย์ที่ปรากฏใน ปัจจุบันสร้างเป็นเจดีย์โดยสร้างเป็นทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า ด้านบนตัดตรงไม่มีหลังคา ด้านหน้ามีประตูทางเข้าด้านใน คล้ายเป็นห้องเล็กๆ ขนาดประมาณ ๓ ตารางเมตร หันหน้าทางกำแพงด้านทิศเหนือ ภายในมีพระพุทธรูปประดับอย่างสวยงามประดิษฐานอยู่ด้านหน้ามีป้ายหินปักไว้ ให้รู้ว่านี้คือ **รัตนฆรเจดีย์**

๓.๒.๔ เสวยวิมุตติสุขตลอดสัปดาห์ที่ ๕ ณ อชปาลนิโครธ

- พระพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ใกล้ต้นพระศรีมหาโพธิ์เป็นเวลา ๔ สัปดาห์แล้ว ในสัปดาห์ที่ ๕ พระองค์ทรงเสด็จออกจากบริเวณควงไม้โพธิ์ โดยเสด็จข้ามแม่น้ำเนรัญชรา ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ***ประทับนั่งพิจารณาธรรมและเสวยวิมุตติสุข ณ ควงต้นอชปาลนิโครธ*** (ต้นไทร) อันเป็นที่หลบแดดของคนเลี้ยงแพะ

- สถานที่แห่งนี้พระองค์ ***ทรงเคยรับข้าวมธุปายาสจากนางสุชาดาก่อนวันตรัสรู้*** **บริเวณนี้อยู่ห่างจากต้นพระศรีมหาโพธิ์ ประมาณ ๑.๖ กิโลเมตร** ณ ที่ตรงนี้ **พราหมณ์ผู้มีความถือตัวชอบตวาดผู้อื่นว่า "*หึ หึ*" ได้พบพระพุทธเจ้าและทูลถามว่า "*บุคคลชื่อว่าเป็นพราหมณ์ด้วยเหตุเพียงเท่าใด*"** พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเปล่งอุทานแสดงเหตุและธรรมที่ทำให้เป็นพราหมณ์ว่า

"***ผู้ลอยบาปแล้ว ไม่ตวาดผู้อื่น ว่า หึ หึ ไม่มีกิเลสดุจน้ำฝาด***
สำรวมตน เรียนจบไตรเพท อยู่จบพรหมจรรย์
ไม่มีกิเลสเครื่องฟูขึ้นในอารมณ์ไม่ว่าการไหน ๆ
ควรเรียกว่าเป็นพราหมณ์โดยธรรม"

พราหมณ์นั้นทูลถามพระองค์ว่า "*ท่านรู้เช่นนั้นมีผู้ใดเป็นครูอาจารย์*" พระองค์ตอบว่า "*เรารู้ด้วยตนเองไม่มีครูอาจารย์*" แต่พราหมณ์นั้นไม่เชื่อว่าพระองค์รู้ได้ด้วยตนเอง แล้วแสดงอาการยักไหล่เดินหลีกไป

- ณ สถานที่นี้ฝ่าย ธิดาพระยามาร ๓ นาง คือ ***นางตัณหา นางราคา และนางอรดี*** **เคียดแค้นแทนพ่อที่พ่ายแพ้ต่อพระพุทธเจ้า พากันมายั่วยวนแต่พระองค์ไม่ทรงหวั่นไหว เมื่อเห็นว่าไม่สำเร็จก็หลีกไป**

- พระองค์ทรงเสวยวิมุตติสุข ณ ที่นี้ตลอด ๗ วัน แล้วทรงเสด็จไปเสวยวิมุตติสุข ยังสระมุจลินท์ ในสัปดาห์ที่ ๖ และ ควงต้นราชายตนะในสัปดาห์ที่ ๗ ตามลำดับต่อไป

๓.๒.๕ เสวยวิมุตติสุขตลอดสัปดาห์ที่ ๖ ณ สระมุจลินทร์

- ในสัปดาห์ที่ ๖ พระองค์เสด็จไปเสวยวิมุตติสุข ณ *ควงต้นมุจลินท์* (ต้นจิกนา) ริมสระน้ำซึ่งเป็น ที่อยู่ของพญานาคมุจลินท์ ซึ่งอยู่ห่างจากต้นโพธิ์ตรัสรู้ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ประมาณ ๑.๗ กิโลเมตร ระหว่างนั้นเกิดฝนตกนอกฤดูกาล อากาศหนาวเย็น *พญานาคมุจลินท์* ได้เลื้อยขึ้นมาวนขนดล้อมพระพุทธองค์ไว้ ๗ รอบ แล้วแผ่พังพานป้องกันลมและฝน เหมือนพระพุทธองค์ประทับอยู่ในคันธกุฎีอันมีสิริ เมื่อฝนหยุดแล้ว พญานาคมุจลินท์จึงคลายขนด จำแลงเป็นมาณพ ยืนประคองอัญชลีถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าทางเบื้องพระพักตร์

- ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาค *ทรงเปล่งอุทานปรารภความสุข ๔ ประการ* คือ

สุโข วิเวโก ตุฏฐัสสะ สุตะธัมมัสสะ ปัสสะโต
อัพยาปัชฌัง สุขัง โลเก ปาณะภูเตสุ สังยะโม
สุขา วิราคะตา โลเก กามานัง สะมะติกกะโม
อัสสะมิมานัสสะ โย วินะโย เอตัง เวปะระมัง สุขัง. (วิ.มหา. ๔/๕)

(๑) ความสงัดเป็นสุขของบุคคลผู้สันโดษ ผู้มีธรรมปรากฏแล้ว ผู้เห็นชัดอยู่
(๒) ความสำรวมระวัง คือความไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลาย เป็นสุขในโลก
(๓) ความปราศจากราคะ คือความล่วงกามทั้งหลายได้แล้ว เป็นสุขอย่างยิ่ง
(๔) ความกำจัดอัสมิมานะเสียได้ เป็นสุขอย่างยิ่ง (วิ.อ. ๓/๕/๑๐)

- สระมุจลินท์ (*สถานที่จริง*) อยู่ห่างจากต้นพระศรีมหาโพธิ์ประมาณ ๑.๗ ก.ม. ห่างจากแม่น้ำเนรัญชราประมาณครึ่งกิโลเมตร ปัจจุบันยังคงมีสระน้ำอยู่ใกล้หมู่บ้านมุจลินท์ อยู่ในสภาพแบบดั้งเดิม ไม่มีการเสริมเติมแต่งแต่อย่างใด ซึ่งการเดินทางไปค่อนข้างลำบาก

- ในปัจจุบันได้มีการสร้าง สระมุจลินท์ (จำลอง) ไว้ภายในบริเวณเจดีย์พุทธคยา ด้านซ้ายมือของทางเข้าและของพระมหาเจดีย์ มีพระพุทธรูปปางนาคปรกอยู่กลางสระ สำหรับผู้ไม่มีโอกาสและเวลาพอที่จะไปชมและสักการะสระมุจลินท์ ณ สถานที่จริง

๓.๒.๖ เสวยวิมุตติสุขตลอดสัปดาห์ที่ ๗ ณ ราชายตนะ

- ในสัปดาห์สุดท้ายแห่งการเสวยวิมุตติสุข *พระพุทธองค์เสด็จไปประทับอยู่* ณ *ควงต้นราชายตนะ* (*ต้นเกด*) ซึ่งอยู่ห่างออกไปทางทิศใต้ของต้นพระศรีมหาโพธิ์ ประมาณ ๒.๕ กม. ห่างจากแม่น้ำเนรัญชราไปทางทิศตะวันตก ประมาณ ๑ กม. ห่างจากสระมุจลินท์ไปประมาณ ๕๐๐ เมตร (ปัจจุบันมีต้นโพธิ์ขึ้นแทนต้นเกด ชาวฮินดู สร้างเทวสถานไว้ใกล้ ๆ)

- ณ ที่นี้พระพุทธองค์ทรงพบกับ *พ่อค้า ๒ คน ชื่อ ตปุสสะ และ ภัลลิกะ* เป็นชาวอุตตราปถะ ได้นำเกวียนบรรทุกสินค้าจาก*อุกกลชนบท* เข้ามาค้าขายยังกรุงราชคฤห์ เดินทางผ่านมาถึงที่ประทับ เกิดความเลื่อมใสจึงพากันเข้าเฝ้าพร้อมทั้งได้*ถวายข้าวสัตตุก้อนและสัตตุผง* ซึ่งปรุงด้วยน้ำผึ้งแด่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

- พระพุทธองค์ทรงดำริว่า พระตถาคตทั้งหลายย่อมไม่รับภัตตาหารด้วยมือ *ท้าวเทวราชทั้ง ๔ ทรงนำบาตรศิลา ๔ ใบ มาถวาย* พระพุทธองค์ทรงอธิษฐานให้เป็นบาตรใบเดียว รับข้าวสัตตุก้อนและสัตตุผงจากพ่อค้าทั้งสองนั้น *อันเป็นพระกระยาหาร มื้อแรกหลังจากทรงตรัสรู้* พ่อค้าทั้งสองได้เปล่งวาจากล่าวแสดงตนเป็นอุบาสก ผู้ถึงพระพุทธเจ้าและพระธรรมว่าเป็นสรณะตลอดชีวิต คู่แรกในพระพุทธศาสนา จึงได้นามว่า *เทฺววาจิกอุบาสก* (*ผู้ถึงสรณะ ๒ อย่าง ยังไม่ครบพระรัตนไตร เพราะในเวลานั้น ยังไม่มีพระสงฆ์*) พระพุทธองค์ทรงลูบพระเศียรพระเกสาติดพระหัตถ์มา ๘ เส้น *ทรงประทานพระเกสาเหล่านั้นแก่พ่อค้าทั้งสอง* ยังความรื่นเริงยินดีเป็นยิ่ง ถวายบังคมลาแล้วหลีกไป เขาได้นำพระเกศธาตุบรรจุผอบทองคำประดิษฐานไว้ในพระเจดีย์ซึ่งสร้างขึ้นที่ เมืองอสิตัญชนะ แคว้นอุตตราปถะ ซึ่งเป็นบ้านเกิดของคนทั้งสอง (*มีตำนานว่าเป็นพระเจดีย์ชเวดากอง ของประเทศพม่า*)

- ครั้นถึงวันสุดท้ายแห่งสัปดาห์ที่ ๗ ที่ประทับ ณ โคนไม้ราชายตนะนั้น พระพุทธองค์ทรงดำริว่า จะสรงพระพักตร์ บ้วนพระโอษฐ์ และทรงทำสรีระกิจ ท้าวสักกะจอมเทพได้นำผลสมอ อันเป็นยาสมุนไพรมาถวาย เพื่อทรงถ่ายพระบังคนหนัก และถวายไม้ชำระ พระทนต์ น้ำสรงพระพักตร์ เมื่อสิ้น ๔๙ วัน พระพุทธองค์ได้เสด็จกลับไปประทับ ณ อชปาลนิโครธอีกครั้ง (สถานที่เสวยวิมุตติสุขในสัปดาห์ที่ ๕)

๓.๒.๗ ทรงตกลงพระทัยที่จะแสดงธรรม ณ อชปาลนิโครธ

- หลังจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสวยวิมุตติสุข ณ ควงต้นราชายตนะในสัปดาห์ที่ ๗ เป็นเวลา ๗ วันแล้วได้ *เสด็จกลับมายังควงต้นอชปาลนิโครธอีก* (สถานที่ที่พระองค์ทรงเคยเสวยวิมุตติสุขตลอดสัปดาห์ที่ ๕) *ทรงพิจารณาว่า* ***ปฏิจจสมุปบาท เป็นธรรม ที่ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก*** สำหรับผู้ยังมีกิเลสตัณหามาก จึงทรงดำริจะไม่แสดง ธรรมโปรดสัตว์โลก

- **แต่ท้าวสหัมบดีพรหม** ได้เข้าเฝ้ากราบ ***ทูลอาราธนาให้ทรงแสดงธรรม*** เพราะเห็นว่าเหล่าสัตว์ผู้มีกิเลสน้อยมีภูมิปัญญาพอจะเห็นธรรมตามได้ยังมีอยู่ *พระองค์ทรงเห็นด้วยกับคำทูลอาราธนา ประกอบกับทรงมีพระมหากรุณาธิคุณในหมู่สัตว์มากอยู่แล้ว ได้ทรงพิจารณาเปรียบเทียบอุปนิสัยของหมู่สัตว์โลก เหมือนกับดอกบัว ๔ เหล่า ได้แก่*

(๑.) ***พวกที่มีสติปัญญาฉลาดเฉลียว เป็นสัมมาทิฏฐิ*** (อุคฆฏิตัญญู) เมื่อได้ฟังธรรมก็สามารถ รู้ และเข้าใจในเวลาอันรวดเร็ว เปรียบเสมือน *ดอกบัวที่อยู่พ้นน้ำ* เมื่อต้องแสงอาทิตย์ก็เบ่งบานทันที

(๒.) ***พวกที่มีสติปัญญาปานกลาง เป็นสัมมาทิฏฐิ*** (วิปัจจิตัญญู) เมื่อได้ฟังธรรมแล้วพิจารณาตาม และได้รับการอบรมฝึกฝนเพิ่มเติม จะสามารถรู้และเข้าใจได้ในเวลาอันไม่ช้า เปรียบเสมือน *ดอกบัวที่อยู่ปริ่มน้ำ* ซึ่งจะบานในวันถัดไป

(๓.)***พวกที่มีสติปัญญาน้อย แต่เป็นสัมมาทิฏฐิ*** (เนยยะ) เมื่อได้ฟังธรรมแล้วพิจารณาตาม และได้รับการอบรมฝึกฝนเพิ่มอยู่เสมอ มีความขยันหมั่นเพียร ไม่ย่อท้อ มีสติมั่นมีศรัทธา ปสาทะ ในที่สุดก็สามารถรู้และเข้าใจได้ในวันหนึ่งข้างหน้า เปรียบเสมือน *ดอกบัวที่อยู่ใต้น้ำ* ซึ่งจะค่อย ๆ โผล่ขึ้นเบ่งบานได้ในวันหนึ่ง

(๔.) ***พวกที่ไร้สติปัญญา และยังเป็นมิจฉาทิฏฐิ*** (ปทปรมะ) แม้ได้ฟังธรรมก็ไม่อาจเข้าใจความหมายหรือรู้ตามได้ ทั้งยังขาดศรัทธาปสาทะ ไร้ซึ่งความเพียร เปรียบเสมือน *ดอกบัวที่จมอยู่กับโคลนตม* ยังแต่จะตกเป็นอาหารของเต่าปลา ไม่มีโอกาสโผล่ขึ้นพ้นน้ำเพื่อเบ่งบาน

- ***ทรงเห็นว่ายังพอมีสัตว์โลกผู้มีกิเลสเบาบางและกิเลสน้อย มีความพร้อมที่จะรู้ตามได้ พระองค์จึงทรงตกลงพระทัยจะแสดงธรรมโปรดสัตว์โลก***

- ***มารทูลขอให้ปรินิพพาน*** พญามารได้ติดตามพระพุทธองค์อยู่เสมอ เห็นได้โอกาสจึงเข้าไปกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้พรหมจรรย์ของพระองค์สำเร็จบริบูรณ์แล้ว เป็นกาลสมควรที่จะปรินิพพาน ขอพระผู้มีพระภาคจงปรินิพพานเถิด

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรมาร ตราบใดที่บริษัท ๔ อันได้แก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ซึ่งเป็นสาวก สาวิกาของเรา ยังไม่เป็นผู้ฉลาด เป็นพหูสูต ยังไม่สามารถจำแนกธรรมที่สุขุมลุ่มลึกให้แจ่มแจ้ง และสามารถแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ (สามารถสอนให้เห็นผลได้จริง) ข่มปรัปวาท(คำโต้แย้งของลัทธิอื่น) ที่เกิดขึ้นให้เรียบร้อยได้โดยสหธรรม ตราบนั้นเราจักไม่ปรินิพพาน มารได้ฟังพระดำรัสของพระพุทธองค์เช่นนี้ จึงอันตรธานไปในทันที (จากหนังสือ ***พุทธประวัติ*** รวบรวมและเรียบเรียงโดย สุรีย์ มีผลกิจ-วิเชียร มีผลกิจ เรียบเรียงได้ละเอียดมาก ควรศึกษาพุทธประวัติเพิ่มเติมได้จากหนังสือนี้)

- ***ทรงพิจารณาบุคคลที่จะแสดงธรรมโปรด*** พระองค์ทรงพิจารณาหาผู้ที่เหมาะสมที่สุดที่จะแสดงธรรมโปรด มีพระดำริว่า ***อาฬารดาบส*** เป็นบัณฑิตจักสามารถรู้ทั่วถึงธรรมนี้ได้โดยเร็วพลัน ครั้นตรวจดู (*ด้วยญาณของพระองค์เอง*) ก็ทรงทราบว่า อาฬารดาบสได้เสียชีวิตได้ ๗ วันแล้ว จึงดำริถึง ***อุททกดาบส*** ก็ทรงทราบว่าได้เสียชีวิตแล้วเมื่อพลบค่ำวานนี้เอง ทรงมนสิการถึงปัญจวัคคีย์ ดำริว่า***ปัญจวัคคีย์***เป็นผู้มีอุปการะมากแก่เรา ทรงพิจารณาว่า บัดนี้ปัญจวัคคีย์เหล่านั้นอยู่ที่ใด ก็ทรงทราบว่าอยู่ที่ ***อิสิปตนมฤคทายวัน*** กรุงพาราณสี

พระบรมศาสดาจึงมีพระดำริว่า *เราจักไปยังอิสิปตนมฤคทายวัน แสดงพระธรรมจักรเพื่อโปรดปัญจวัคคีย์* ทรงประทับอยู่ใกล้โพธิมณฑลอีกระยะหนึ่ง พระองค์ได้เสด็จด้วยฝ่าพระบาทไปยังกรุงพาราณสีตั้งแต่เวลาใกล้รุ่ง ทรงครองผ้าถือบาตรเสด็จพระราชดำเนินไปสิ้นหนทาง ๑๘ โยชน์ ระหว่างทรงพบ ***อุปกาชีวก*** ซึ่งทูลว่าพระองค์ควรได้ชื่อว่า ***อนันตชิน*** คือ เป็นผู้ชนะไม่มีที่สุดในโลกนี้

ตอนที่ ๔ ทรงเผยแผ่พระธรรมตลอด ๔๕ พรรษา

๔.๑ ทรงประกาศพระธรรม ณ สารนาถ พาราณสี

- *หลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้ ๔๙ วัน* แล้ว พระองค์ทรงพระดำเนินเสด็จจากพุทธคยา ไปยังพาราณสี ถึงชาย *ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน* (ปัจจุบันเรียก ***สารนาถ*** – เป็นสถานที่ที่มีฤาษีมาชุมนุมอยู่มาก และเป็นเขตราชอุทยานที่พระเจ้ากาสิกราช ประกาศให้เป็นเขตอภัยทานแก่ ฝูงสัตว์ต่าง ๆ เช่น กวางและละมั่ง เป็นต้น อยู่ในเขตตำบลสารนาถ เมืองพาราณสี แคว้นกาสี ห่างจากแม่น้ำคงคาครึ่งโยชน์ (๘ กิโลเมตร) ป่าอิสิปตนมฤคทายวันเป็นที่แวะพักของฤาษีทั้งหลาย ทั้งที่ได้ฌานและเสื่อมจากฌาน)

- พระองค์ทรงพบปัญจวัคคีย์ (*ปัจจุบันคือบริเวณเจาคันทีสถูป*) ปัญจวัคคีย์เห็นพระพุทธเจ้าเสด็จมาแต่ไกล ลงกันว่าจะไม่ต้อนรับ แต่พอพระองค์เสด็จมาถึงก็ลืมสัญญากันหมด ต่างคนต่างต้อนรับ พระพุทธองค์จึงตรัสกับปัญจวัคคีย์ว่า "*ท่านทั้งหลาย บัดนี้เราได้บรรลุอมตธรรม* จะแสดงให้ท่านทั้งหลายฟัง เมื่อตั้งใจปฏิบัติตามที่เราสอน ก็จักถึงที่สุดแห่งพรหมจรรย์ได้" เมื่อทรงเห็นว่า ปัญจวัคคีย์ไม่เชื่อถือ จึงปรามว่า "*ตลอด ๖ ปี มานี้พวกท่านเคยได้ยินคำว่า "ตรัสรู้" บ้างหรือไม่*" ทำให้ปัญจวัคคีย์หันมาสนใจเชื่อถือและขอให้ทรงแสดงธรรมโปรดพวกตน แต่พระองค์ยังไม่แสดงธรรมโปรด ณ ที่นั้น แต่จะทรงแสดงธรรม ณ สถานที่เหมาะสมซึ่งห่างไปไม่ไกลนัก

- เมื่อได้สถานที่เหมาะสม คือ บริเวณ **"*ธัมเมกขสถูป*"** ในปัจจุบัน (ซึ่งตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ ก่อนพุทธศก ๔๕ ปี)

- พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเริ่มประกาศธรรมที่พระองค์ตรัสรู้ด้วยพระปัญญาอันยิ่ง ทรงแสดงปฐมเทศนา ที่ชื่อว่า "***ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร***" โปรดแก่ปัญจวัคคีย์ พระองค์ตรัสกับปัญจวัคคีย์ว่า

" ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ! ที่สุดสองอย่างนี้ อันบรรพชิตไม่ควรเสพ คือ การประกอบตนให้พัวพันด้วยกาม (กามะสุขัลลิกานุโยค) ในกามทั้งหลายนี้ใด เป็นธรรมอันเลว เป็นของชาวบ้าน เป็นของปุถุชน ไม่ใช่ไปจากข้าศึกคือกิเลส ไม่ประกอบด้วยประโยชน์อย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งคือการประกอบการทรมานตนให้ลำบาก (อัตตะกิละมะถานุโยค) ทำให้เกิดทุกข์แก่ผู้ประกอบ ไม่ใช่ไปจากข้าศึกคือกิเลส ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ! การไม่เข้าใกล้ที่สุดสองอย่างนั้น อันตถาคตตรัสรู้แล้ว ด้วยปัญญาอันยิ่ง เรียกว่า ***ทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา)*** *"*

- ดูก่อนพวกเธอทั้งหลาย ! บัดนี้ ตถาคตได้ตรัสรู้ทางสายกลางที่ไม่เข้าถึงส่วนที่สุด ๒ ประการนั้นแล้ว ก่อให้เกิดดวงตาเห็นธรรม ก่อให้เกิดปัญญา ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบกิเลส เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความรู้แจ้ง และเพื่อดับทุกข์

ทางสายกลางที่ตถาคตได้ตรัสรู้ ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ ๘ (อัฏฐังคิกะมรรค) คือ ความเห็นชอบ (สัมมาทิฏฐิ) ๑ ความดำริชอบ (สัมมาสังกัปปะ) ๑ วาจาชอบ(สัมมาวาจา)๑ การกระทำชอบ (สัมมากัมมันตะ)๑ การเลี้ยงชีพชอบ(สัมมาอาชีโว)๑ ความเพียรชอบ (สัมมาวายามะ)๑ ความระลึกชอบ(สัมมาสติ)๑ และ ความตั้งใจมั่นชอบ(สัมมาสมาธิ)๑

- พระองค์ทรงแสดงอริยสัจ ๔ คือ ความจริงอันประเสริฐ ๔ ประการ คือ

๑. ทุกขอริยสัจ (ความไม่สบายกายไม่สบายใจ กล่าวโดยย่อ อุปปาทานขันธ์ทั้ง ๕ เป็นทุกข์),

๒. ทุกขสมุทัยอริยสัจ (สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์คือ ตัณหา ได้แก่ กามตัณหา(ความอยากในกามคุณทั้งหลาย), ภวตัณหา (ความอยากในความมีความเป็น), วิภวตัณหา(ความอยากไม่มีไม่เป็น)

๓.ทุกขนิโรธอริยสัจ (ความดับทุกข์) ได้แก่ ความดับสนิทซึ่งตัณหา ความสละตัณหา ความปล่อยตัณหา ความวางตัณหา ความไม่พัวพันตัณหานั้นทั้งหมด ,

๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ (ทางดับทุกข์) คืออริยมรรคมีองค์ ๘ ได้แก่ ความเห็นชอบ ๑ ความดำริชอบ ๑ วาจาชอบ ๑ การกระทำชอบ ๑ การเลี้ยงชีพชอบ ๑ ความเพียรชอบ ๑ ความระลึกชอบ ๑ และ ความตั้งใจมั่นชอบ ๑

- พระองค์ทรงแสดงต่อไปว่า บัดนี้ ดวงตาได้เกิดแล้ว ญาณได้เกิดแล้ว ปัญญาได้เกิดแล้ว วิชชาได้เกิดแล้ว แสงสว่างได้เกิดแล้วแก่ตถาคต ในธรรมไม่เคยสดับมาก่อนว่า นี้คือ ทุกขอริยสัจ ซึ่งเป็นธรรมที่ควรกำหนดรู้ อันตถาคต ได้กำหนดรู้แล้ว...นี้คือ ทุกขสมุทยอริยสัจ ซึ่งเป็นธรรมที่ควรละ อันตถาคต ได้ละแล้ว...นี้คือ ทุกขสมุทยอริยสัจ ซึ่งเป็นธรรมที่ควรละ อันตถาคต ได้ละแล้ว...นี้คือ ทุกขนิโรธอริยสัจ ซึ่งเป็นธรรมที่ควรทำให้แจ้ง อันตถาคต ได้ทำให้แจ้งแล้ว....นี้คือ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ซึ่งเป็นธรรมที่ควรให้เจริญ อันตถาคต ได้เจริญแล้ว

- พวกเธอทั้งหลาย ปัญญาที่รู้เห็นตามความเป็นจริง ในอริยสัจ ๔ มีรอบ ๓ มีอาการ ๑๒ ของตถาคตหมดจดดีแล้ว ตถาคตจึงปฏิญาณได้ว่า เป็นผู้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยมในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในเหล่าสัตว์มีสมณ พราหมณ์ พร้อมด้วยเทวดาและมนุษย์

"*ชาตินี้ของตถาคตเป็นชาติสุดท้าย ภพใหม่มิได้มีอีกต่อไป*"

ขณะที่พระองค์ตรัสพระธรรมเทศนานี้อยู่ ดวงตาเห็นธรรม ปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน ได้บังเกิดขึ้นแก่*ท่านโกณฑัญญะ* ว่า " *สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา*" *ท่านโกณฑัญญะ* ได้อยู่ในพระโสดาปัตติผล ในกาลนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเปล่งอุทานว่า

" *อัญญาสิ วะตะ โภ โกณฑัญโญ* "

แปลว่า "*ท่านผู้เจริญ บัดนี้โกณฑัญโญได้รู้แล้ว*" ด้วยเหตุนี้ *อัญญาโกณฑัญญะ* จึงเป็นสมญานามของ *พระโกณฑัญญะ*

ปัญจวัคคีย์ได้ขอบวช พระองค์ทรงประทานบวชให้แบบ *เอหิภิกขุอุปสัมปทา คือ ตรัสว่า เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด* หลังจากพระปัญจวัคคีย์ได้ฟังธัมมจักฯ จากพระองค์อีกจนสำเร็จพระโสดาบันทั้ง ๕ องค์แล้ว พระองค์ได้แสดง *อนัตตลักขณสูตร* (สรุปใจความว่า *ขันธ์ ๕* อันได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ *ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา*) *พระปัญจวัคคีย์จึงได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์พร้อมกันทั้งหมด* สถานที่ดังกล่าวมีซากเจดีย์อยู่ เรียกกันว่า "*ธัมมราชิกสถูป*"

- สมัยนั้น ในกรุงพาราณสี มีกุลบุตรชื่อ *ยสะ* เป็นบุตรเศรษฐีผู้สุขุมาลชาติ มีปราสาท ๓ หลัง แต่พิจาราโทษของกามคุณ จิตบังเกิดความเบื่อหน่าย เปล่งอุทานว่า ***ที่นี่วุ่นวายหนอ ที่นี่ขัดข้องหนอ*** รุ่งเช้ายสกุลได้เดินเข้ามายัง อิสิปตนมฤคทายวัน เปล่งอุทาน ให้พระพุทธองค์ทรงได้ยิน พระองค์ตรัสกับ ยสกุลบุตรว่า *"ดูกรยสะ ที่นี่ไม่วุ่นวาย ที่นี่ไม่ขัดข้อง นั่งลงเถิด เราจักแสดงธรรมแก่เธอพวกเธอ"*

เมื่อยสกุลบุตรนั่งลงแล้ว พระองค์ทรงแสดง *อนุปุพพิกถา* คือ ทานกถา สีลกถา สัคคกถา กามาทีนวกถา (โทษของความเศร้าหมองในกามทั้งหลาย) เนกขัมมานิสังสกถา (อานิสงส์ของการออกจากกาม) แล้วพระองค์ทรงแสดงอริยสัจ ๔ ได้แก่ ทุกสัจ สมุทยสัจ นิโรธสัจ มรรคสัจ *ยสกุลบุตรก็ได้บรรลุโสดาบัน* ต่อมาบิดาได้ตามมาพระองค์แสดงธรรมให้บิดาฟัง ในขณะที่ ยสกุลบุตร ฟังอยู่ด้วย (แต่ไม่เห็นกันด้วยพุทธานุภาพ) *บิดาได้สำเร็จโสดาบัน ยสกุลบุตรได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์* ต่อมาขอบวชทรงประทานการบวชให้แบบเอหิภิกขุอุปสัมปทา ต่อมาสหายของพระยส ๕๐ คน ก็ขอบรรพชา และได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในเวลาไม่ช้า พระองค์ทรงส่งสาวกรวม ๖๐ รูป ไปประกาศธรรม แบบไม่ให้ไปทางเดียวกันสองคน ทรงให้แยกย้ายกันไป ส่วนพระองค์จะเสด็จไป อุรุเวลาเสนานิคม เพื่อโปรด *ชฎิลสามพี่น้องและบริวาร* ผู้ชอบปฏิบัติแบบบูชาไฟเป็นหลัก

- เมื่อออกพรรษาแรกที่อิสิปตนมฤคทายวัน กรุงพาราณสีแล้ว พระพุทธเจ้าเสด็จย้อนกลับไปทางพุทธคยา ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ***ทรงแสดงธรรมโปรดชฎิล ๓ พี่น้อง คือ อุรุเวลกัสสปะ, นทีกัสสปะ***

และ คยากัสสปะ กับบริวารอีก ๑,๐๐๐ โดยแสดงปาฏิหาริย์ให้เลื่อมใสแล้ว ให้บวชด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทาแล้วพาไปสู่หัวเขา ***คยาสีสะ***

- พระองค์ ***ทรงแสดงอาทิตตปริยายสูตร*** (ว่าด้วย สิ่งทั้งปวงเป็นของร้อน อายตนะภายใน ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นของร้อน สมควรเบื่อหน่ายคลายกำหนัด เมื่อสิ้นกำหนัดจิตก็พ้นทุกข์) โปรดให้ได้บรรลุอรหัตตผล แล้วทรงเสด็จพร้อมพระอรหันต์สาวก ๑,๐๐๓ รูป

๔.๒ ทรงวางรากฐาน ณ กรุงราชคฤห์

- พระพุทธองค์ทรงมุ่งสู่กรุงราชคฤห์ เพื่อวางรากฐานพระศาสนาให้เป็นปึกแผ่น ***ทรงแสดงธรรม (ได้แก่ อนุปุพพิกถา และอริยสัจ ๔) โปรดพระเจ้าพิมพิสาร กับ บริวาร ๑๒ นหุต*** **(๑ นหุต = ๑ หมื่น** หรือ ***หนึ่งแสนสองหมื่นคน***) พระเจ้าพิมพิสารกับบริวาร ๑๑ นหุต สำเร็จพระโสดาปัตติผล และได้ถวายวัดเวฬุวัน พระพุทธองค์ทรงแนะนำให้พระเจ้าพิมพิสารทำบุญกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญให้เปตชน

- **ราชคฤห์** เป็นเมืองหลวงของแคว้นมคธ มีพระเจ้าพิมพิสารเป็นกษัตริย์ผู้ครองนคร เมืองนี้มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาหลายแห่ง คือ พระเจ้าพิมพิสาร ได้ทรงถวายพระราชอุทยานสร้างเป็นวัด ถวายพระพุทธเจ้า ชื่อว่า ***"วัดเวฬุวัน" ซึ่งถือเป็นวัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนา*** , พระพุทธองค์ทรงได้คู่ ***พระอัครสาวกคือพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ,***

- ***สารีบุตร*** เดิมชื่อว่า *อุปติสสะ* เกิดที่หมู่บ้าน *นาลกะ* (บางแห่งเรียก *นาลันทะ*) บรรลุโสดาปัตติผลเพราะฟังธรรมโดยย่อจากท่านพระอัสสชิว่า

> *" เย ธัมมา เหตุปปะภะวา เตสัง เหตุง ตะถาคะโต*
> *เตสัญจะ โย นิโรโธ จะ เอวังวาที มะหาสะมะโณ.*
>
> (วิ. มหา ๔/๖๐)

> ***" ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตทรงแสดง***
> ***เหตุแห่งธรรมนั้น และความดับแห่งธรรมเหล่านั้น***
> ***พระมหาสมณ มีปกติตรัสอย่างนี้ "***

- พระสารีบุตรได้บรรลุพระอรหันต์ หลังจากบวชแล้ว ๑๕ วัน *ที่ถ้ำสุกรขาตา บนเขาคิชฌกูฏ* ขณะที่พระพุทธองค์ ทรงแสดง ***เวทนาปริคคหสูตร*** โปรดทีฆนขมาณพ ซึ่งเป็นหลานของพระสารีบุตร พระสารีบุตรได้รับแต่งตั้งให้เป็น *อัครสาวกเบื้องขวาและ* ได้รับแต่งตั้งไว้ในตำแหน่ง *เอตทัคคะเลิศทางมีปัญญามาก*

- ***มหาโมคคัลลานะ*** เดิมชื่อว่า *โกลิตะ* เกิดที่หมู่บ้าน *โกลิตคาม* เป็นสหายกับอุปติสสะ *ได้ฟังธรรมนั้นจากอุปติสสะ* ก็ได้ *บรรลุโสดาปัตติผลเช่นกัน* แล้วชวนกันไปเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ที่ *วัดเวฬุวัน* ได้อุปสมบทเป็นภิกษุด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา และได้ฟังธรรมเทศนาจนบรรลุอรหัตผล หลังจากบวชแล้ว ๗ วัน พระโมคคัลลานะได้รับแต่งตั้งให้เป็น *อัครสาวกเบื้องซ้าย* และได้รับแต่งตั้งไว้ในตำแหน่ง *เอตทัคคะเลิศทางมีฤทธิ์มาก*

- พระพุทธเจ้าทรงแสดง ***โอวาทปาฏิโมกข์*** ในวันเพ็ญเดือนสาม *ซึ่งเป็นต้นกำเนิดวันมาฆบูชา*, ในเย็นวันนั้น พระบรมศาสดาทรงประชุมพระสาวก ณ วัดเวฬุวันวิหาร มีสันนิบาตอันประกอบด้วยองค์ ๔ ที่เรียกว่า ***จาตุรงคสันนิบาต*** คือ

วันนั้นเป็นวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ อยู่ในมาฆฤกษ์ ๑

ภิกษุ ๑,๒๕๐ รูป มาประชุมกันโดยมิได้นัดหมาย ๑

ภิกษุทุกรูปล้วนเป็นพระอรหันต์ผู้ได้อภิญญาหก ๑

ภิกษุทุกรูปล้วนเป็นเอหิภิกขุ ๑

โอวาทปาฏิโมกข์ ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง มีใจความดังนี้

"สัพพะปาปัสสะ อะกะระณัง ,	*การไม่ทำบาปทั้งปวง*
กุสะลัสสูปะสัมปะทา,	*การทำกุศลให้ถึงพร้อม*
สะจิตตะปะริโยทะปะนัง,	*การชำระจิตของตนให้ขาวรอบ*
เอตัง พุทธานะสาสะนัง.	*ธรรม ๓ อย่างนี้ เป็นคำสั่งสอนของ พระพุทธเจ้าทั้งหลาย*
ขันตี ปะระมัง ตะโป ตีติกขา	*ขันติคือความอดกลั้น เป็นธรรมเครื่องเผากิเลสอย่างยิ่ง*
นิพพานัง ปะระมัง วะทันติ พุทธา	*ผู้รู้กล่าวพระนิพพานว่าเป็นธรรมอันยิ่ง*
นะหิ ปัพพะชิโต ปะรูปะฆาตี	*ผู้กำจัดสัตว์อื่นอยู่ ไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิตเลย*
สะมะโณ โหติ ปะรัง วิเหฐะยันโต.	*ผู้ทำสัตว์อื่นให้ลำบากอยู่ ไม่ชื่อว่าเป็นสมณะเลย*
อะนูปะวาโท อะนูปะฆาโต,	*การไม่พูดร้าย, การไม่ทำร้าย*
ปาติโมกเข จะสังวะโร,	*การสำรวมในปาติโมกข์*
มัตตัญญุตา จะ ภัตตัสมิง,	*ความเป็นผู้รู้ประมาณในการบริโภค*
ปันตัญจะ สะยะนาสะนัง	*การนอน การนั่ง ในที่อันสงัด*
อะธิจิตเต จะ อาโยโค,	*ความหมั่นประกอบในการทำจิตให้ยิ่ง*
เอตัง พุทธานะสาสะนัง.	*ธรรม ๖ อย่างนี้ เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย."*

กรุงราชคฤห์ มีมหาวิหารที่ ร่มรื่น ๑๖ แห่ง, มี***พระคันธกุฎีบนยอดภูเขาคิชฌกูฏ***, มี*ถ้ำสัตตบรรณ**คูหาที่ทำปฐมสังคายนา***, มีภูเขาล้อมรอบ ๕ ลูก คือ เวภาระ, เวปุลละ, ปัณฑวะ, คิชฌกูฏ, และ อิสิคิลิ, มีบรมครูทางการแพทย์คือหมอชีวก***โกมารภัจจ์ และ ชีวกัมพวัน****ซึ่งเคยเป็นวัดและโรงพยาบาลในครั้งพุทธกาล*, ปัจจุบันเรียกเมืองนี้ว่า "ราชคีร์ (Rajgir)"

๔.๓ ทรงประทับเผยแผ่นานที่สุด ณ สาวัตถี

- หลังจากพรรษาที่ ๒ ของพระบรมศาสดา *อนาถปิณฑิกเศรษฐี* เดินทางไปค้าขายที่กรุงราชคฤห์ แวะเยี่ยมราชคหเศรษฐีผู้เป็นสหาย ได้ทราบข่าวว่าพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นแล้ว ก็รีบไปเข้าเฝ้าตั้งแต่เช้ามืด *ได้ฟังอนุปุพพิกถาและอริสัจ ๔ ได้บรรลุโสดาปัตติผล* กราบทูลนิมนต์พระพุทธเจ้าให้เสด็จกรุงสาวัตถี แล้วรีบเดินทางกลับไปซื้อที่ดินแปลงหนึ่ง จากเจ้าชายเชต อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของกรุงสาวัตถี ด้วยราคา ๑๘ โกฏิกหาปณะ สร้างกุฏิและวิหาร ๑๘ โกฏิกหาปณะ ฉลองสมโภช ๑๘ โกฏิกหาปณะ รวมเป็น ๕๔ โกฏิกหาปณะ และให้สร้างศาลาที่พักริมทางจากกรุงราชคฤห์ถึงกรุงสาวัตถี ๔๕ โยชน์ ๔๕ หลัง เมื่อเสร็จแล้วกราบทูลพระพุทธเจ้าให้เสด็จ ได้ถวาย ***วัดเชตวันมหาวิหาร*** ให้เป็นอารามแห่งแรกในกรุงสาวัตถี

- ***สาวัตถี*** เมืองหลวงของแคว้นโกศล เจ้าผู้ครองนครนามว่าปเสนทิโกศล พระนางมัลลิกาเทวีเป็นอัครมเหสี เมืองนี้เคยเป็นที่อยู่ของสวัตถฤาษีมาก่อน จึงตั้งชื่อว่าสาวัตถี สถานที่สำคัญ คือ ***วัดพระเชตวันมหาวิหาร*** , ***วัดบุพพาราม*** , ***เนินต้นมะม่วงคัณฑัมพะ*** *อันเป็นสถานที่แสดงยมกปาฏิหาริย์* , บ้านท่านอนาถบิณฑิกะเศรษฐี , และ บ้านบิดาองคุลีมาล เป็นต้น

- พระพุทธเจ้าเสด็จประทับอยู่เมืองสาวัตถีนี้นานที่สุด โดยได้ประทับอยู่ที่พระเชตวันวิหาร ๑๙ พรรษา และที่อื่น ๆอีก ๖ พรรษา รวมเป็น ๒๕ พรรษา

- ***วัดพระเชตวันมหาวิหาร*** มีสิ่งปลูกสร้างหลายอย่าง เช่น กุฎีที่ประทับของพระพุทธเจ้า ๔ หลัง วิหารธรรมสภา กุฎีพระอานนท์ กุฎีพระอัครสาวก กุฎีพระมหาสาวก อาคารที่พักพระอาคันตุกะ อาคารศาลาพิจารณาอธิกรณ์ของภิกษุชาวกรุงโกสัมพี ***ต้นอานันทโพธิ์*** ที่ปลูกไว้เป็นองค์แทนในเวลาที่พระพุทธองค์เสด็จไปเมืองอื่น

- ***นางวิสาขา*** ได้ฟังธรรมเทศนาบรรลุเป็นพระโสดาบันตั้งแต่อายุ ๗ ปี ต่อมาได้ย้ายตามมารดาบิดา จากเมือง *ภัททิยะ* แคว้นมคธ มาอยู่เมือง *สาเกต* แคว้นโกศล ภายหลังได้แต่งงานกับ *ปุณณมานพ* บุตรของ *มิคารเศรษฐี* จึงได้ย้ายเข้ามาอยู่ในกรุงสาวัตถี ได้บริจาคทรัพย์ *๒๗ โกฏิกหาปณะ*
สร้าง ***วัดบุพพาราม*** ถวายแด่พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์
โดยสร้างเป็นโลหะปราสาท ๒ ชั้นๆละ ๕๐๐ ห้อง
รวมเป็น ***ปราสาท ๑,๐๐๐ ห้อง***

๔.๔ ทรงเสด็จดับขันธปรินิพพาน

- ***กุสินารา*** เป็นเมืองหลวงแห่งที่ ๒ ของ แคว้นมัลละ ส่วนเมืองหลวงแห่งที่ ๑ คือ ***กรุงปาวา*** เจ้ามัลละเป็นกษัตริย์ปกครองนคร หลังจากพระพุทธองค์ *ทรงปลงอายุสังขารที่เวฬุวคาม* กรุงไวสาลีแล้ว ได้เสด็จผ่านไปทาง ***ภัณฑคาม หัตถิคาม อัมพคาม ชัมพุคาม โภคนคร*** แคว้นวัชชี ***ทรงแสดงมหาปเทส*** (หลักอ้างอิง) ๔ อย่างว่า *"พวกเธออย่าพึงเชื่อหรือคัดค้านเพราะได้ฟังจากพระโอษฐ์ของพระศาสดา เพราะได้ฟังจากหมู่สงฆ์ เพราะได้ฟังพระเถระผู้เป็นพหูสูตหลายรูป หรือ เพราะได้ฟัง พระเถระผู้เป็นพหูสูตบางรูป ควรตรวจสอบเทียบเคียงกับพระสูตรและพระวินัยก่อน"* เมื่อเสด็จถึงกรุงปาวา แคว้นมัลละ ได้ประทับอยู่ ณ อัมพวัน สวนมะม่วงของ ***นายจุนทะกัมมารบุตร*** ทรงรับนิมนต์เสวยพระกระยาหารเช้าชื่อ ***สูกรมัททวะ*** ที่เรือนของนายจุนทะแล้ว รับสั่งให้ฝังส่วนที่เหลือ ให้หมู่ภิกษุฉันภัตตาหารชนิดอื่น หลังจากเสวยแล้วเกิดอาพาธอย่างแรง ด้วยโรคโลหิต *ปักขันทิกาพาธ* มีเวทนากล้าจวนจะปรินิพพาน *แต่ทรงมีสติสัมปชัญญะอดกลั้นเวทนาไว้ได้*

- พระพุทธองค์เสด็จต่อไปทาง กรุงกุสินารา ระหว่างทางทรงแวะพักที่ควงต้นไม้ต้นหนึ่ง รับสั่งกับพระอานนท์ถึง ๓ ครั้งว่า *"กระหายน้ำ"* พระอานนท์จึงจึงนำบาตรไปตักน้ำ แม้จะดูว่าขุ่นเพราะเกวียนพึ่งผ่านไป *น้ำนั้นก็กลับใสสะอาดเป็นที่ ประหลาดใจนักยิ่ง* หลังจากนั้น *ทรงรับผ้าเนื้อทองสิงคีคู่หนึ่ง* *จากนายปุกกุสะมัลลบุตร* พระอานนท์น้อมผ้าคู่นั้นเข้าไป ทาบพระวรกายของพระพุทธองค์ ทำให้ ***พระฉวีวรรณงดงาม ผุดผ่องเจิดจ้า***

- พระพุทธองค์ตรัสว่า "*พระวรกายของตถาคตย่อมบริสุทธิ์ผุดผ่อง ๒ คราวคือ คราวตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ และ คราวเสด็จดับขันธปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพาน* อานนท์ ! ในปัจฉิมยามแห่งราตรีนี้ *ตถาคตจักปรินิพพาน ระหว่างไม้สาละคู่ ในสาลวโนทยานของมัลละกษัตริย์ เขตกรุงกุสินารา*"

- พระพุทธองค์เสด็จผ่าน *แม่น้ำกกุธานที* ทรงให้พระจุนทกะปูผ้าสังฆาฏิเป็น ๔ ชั้น แล้วเสด็จสีหไสยาสน์โดยตั้งพระทัยว่าจะลุกขึ้นรับสั่งกับพระอานนท์ เรื่องอาหารที่ *นางสุชาดาถวายก่อนตรัสรู้ และนายจุนทะถวายก่อนปรินิพพานว่ามีอานิสงส์เสมอกัน* แล้วเสด็จข้าม *แม่น้ำหิรัญญวดี ไปสู่สาลวโนทยาน* กรุงกุสินารา *สำเร็จอนุฏฐานไสยา คือ นอนโดยจะไม่ลุกขึ้นอีก* ระหว่างไม้สาละคู่ โดยหันศีรษะทางทิศเหนือ ***พระองค์ทรงตรัสปัจฉิมวาจา ว่า***

" หันทะทานิ ภิกขะเว อามันตะยามิ โว
วะยะธัมมา สังขารา อัปปะมาเทนะ สัมปาเทถะ.
อะยัง ตะถาคะตัสสะ ปัจฉิมา วาจา." แปลว่า

" ***ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ! บัดนี้ ,เราขอเตือนท่านทั้งหลายว่า***
สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา
ท่านทั้งหลาย, จงทำความไม่ประมาทเถิด ถึงพร้อมเถิด.
นี้เป็นพระวาจามีในครั้งสุดท้ายของพระตถาคตเจ้า."

กุสินารา เป็นสถานที่เสด็จดับขันธปรินิพพานของพระพุทธองค์ (ซึ่งตรงกับวันอังคาร ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ปีมะเส็ง ก่อนพุทธศก ๑ ปี) *จึงถือเป็น สังเวชนียสถานแห่งที่ ๔*

ตอน ๕ พระพุทธเจ้าทรงประเสริฐที่สุดในโลก

- พระพุทธเจ้าทรงเปรียบพระองค์เองเป็นลูกไก่ตัวพี่ที่สุด

(บาลีมหาวิภังค์ วินัยปิฎก ๑/๕๑๓ ตรัสแก่เวรัชพราหมณ์ .
คัดจากหนังสือพุทธประวัติ จากพระโอษฐ์ แปลจากพระไตรปิฎก โดย พุทธทาสภิกขุ หน้า ๑๑๙-๑๒๐)

พระองค์ตรัสกับเวรัชพราหมณ์ว่า ดูก่อนพราหมณ์ ! เปรียบเหมือนฟองไข่ของแม่ไก่อันมีอยู่ ๘ ฟอง หรือ ๑๐ ฟอง หรือ ๑๒ ฟอง, เมื่อแม่ไก่นอนทับ กก ฟักด้วยดีแล้ว, บรรดาลูกไก่ในไข่เหล่านั้น ตัวใดเจาะแทงทำลายเปลือกไข่ด้วยจะงอยเล็บเท้า หรือจะงอยปากออกมาได้ก่อนตัวอื่นโดยปลอดภัย เราควรเรียกลูกตัวนั้นว่าอย่างไร?

พราหมณ์ทูลตอบว่า *" พระโคดมผู้เจริญ ! ใคร ๆ ก็ควรเรียกมันว่าตัวพี่เจริญที่สุด เพราะมันเป็นตัวที่แก่ที่สุดในบรรดาลูกไก่เหล่านั้น".*

พราหมณ์ ! ฉันใดก็ฉันนั้น : เรานี้, ขณะเมื่อหมู่สัตว์กำลังถูก***อวิชชา***ซึ่งเป็นประดุจเปลือกฟองไข่ห่อหหุ้มอยู่แล้ว, ก็ทำลายเปลือกหุ้มคืออวิชชาออกมาได้ก่อนใคร ๆ ๆ เป็นบุคคลแต่ผู้เดียวในโลก ได้รู้พร้อมเฉพาะแล้วซึ่ง *สัมมาสัมโพธิญาณ* อันไม่มีญาณอะไรยิ่งไปกว่า, พราหมณ์ ! ***เรานั้น, เป็นผู้เจริญที่สุด ประเสริฐที่สุดของโลก.*** ความเพียรเราได้ปรารภไม่ย่อหย่อน, *สติ*เราได้กำหนดมั่นแล้วไม่ย่อหย่อน, กายก็รำงับแล้วไม่กระสับกระส่าย, จิตตั้งมั่น*แล้วเป็นหนึ่ง*, เราได้บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ ทุติยฌาน ฯลฯ ตติยฌาน ฯลฯ จตุตถฌานแล้ว *ก็น้อมจิตไปเฉพาะต่อ* ***บุพเพนิวาสานุสสติญาณ*** ฯลฯ เป็นการทำลายเปลือกฟองไข่ของลูกไก่ออกจากฟองไข่ครั้งแรก, ก็น้อมจิตไปเฉพาะต่อ ***จุตูปปาตญาณ*** ฯลฯ เป็นการทำลายเปลือกฟองไข่ของลูกไก่ออกจากฟองไข่ครั้งที่สอง, ก็น้อมจิตไปเฉพาะต่อ ***อาสวักขยญาณ*** ฯลฯ เป็นการทำลายเปลือกฟองไข่ของลูกไก่ออกจากฟองไข่ครั้งที่สาม, ดังนี้.

- ***ทรงเป็นผู้ข่มอินทรีย์ได้***

(บาลีมาคัณฑิยสูตร ม.ม. ๑๓/๒๗๒/๒๒๙. ตรัสแก่มาคัณฑิยะปริพพาชก ที่โรงบูชาไฟแห่งหนึ่ง. *คัดจากหนังสือพุทธประวัติ จากพระโอษฐ์ แปลจากพระไตรปิฎก โดย พุทธทาสภิกขุ หน้า ๑๒๑-๑๒๔)*

พระองค์ตรัสกับมาคัณฑิยปริพพาชกว่า มาคัณฑิย! *จักขุ(ตา)* เป็นสิ่งซึ่ง มีรูปเป็นที่ยินดี กำหนัดแล้วในรูป อันรูปทำให้บันเทิงพร้อมแล้ว. *จักขุ*นั้น อันตถาคตทรมาน ควบคุม รักษา สำรวมไว้ได้แล้ว และตถาคตย่อมแสดงธรรมเพื่อการสำรวม *จักขุ(ตา)* นั้นด้วย.

มาคัณฑิย! *โสต(หู)* เป็นสิ่งซึ่งมี*เสียง*เป็นที่ยินดี กำหนัดแล้วใน *เสียง* อัน*เสียง*ทำให้บันเทิงพร้อมแล้ว. *โสต*นั้น อันตถาคตทรมาน ควบคุม รักษา สำรวมไว้ได้แล้ว และตถาคตย่อมแสดงธรรมเพื่อการสำรวม*โสต(หู)* นั้นด้วย.

ฆานะ(จมูก)เป็นสิ่งซึ่งมี*กลิ่น*เป็นที่ยินดี กำหนัดแล้วใน*กลิ่น* อัน*กลิ่น* ทำให้บันเทิงพร้อมแล้ว. *ฆานะ*นั้น อันตถาคตทรมาน ควบคุม รักษาสำรวมไว้ได้แล้ว และตถาคตย่อมแสดงธรรมเพื่อการสำรวม *ฆานะ(จมูก)*นั้นด้วย.

ชิวหา(ลิ้น) เป็นสิ่งซึ่งมีรสเป็นที่ยินดี กำหนัดแล้วในรส อันรสทำให้บันเทิงพร้อมแล้ว. *ชิวหา*นั้น อันตถาคตทรมาน ควบคุม รักษาสำรวมไว้ได้แล้ว และตถาคตย่อมแสดงธรรมเพื่อการสำรวม *ชิวหา(ลิ้น)* นั้นด้วย.

*กาย*เป็นสิ่งซึ่งมี*โผฏฐัพพะ* (สัมผัสทางกาย) เป็นที่ยินดี กำหนัดแล้วใน*โผฏฐัพพะ* อัน*โผฏฐัพพะ* ทำให้บันเทิงพร้อมแล้ว. *กาย*นั้น อันตถาคตทรมาน ควบคุม รักษาสำรวมไว้ได้แล้ว และตถาคตย่อมแสดงธรรมเพื่อการสำรวม *กาย* นั้นด้วย.

ใจเป็นสิ่งซึ่งมี*ธรรมารมณ์* (อารมณ์ทางใจ) เป็นที่ยินดี ฯลฯ กำหนัดแล้วใน*ธรรมารมณ์* อัน*ธรรมารมณ์*ทำให้บันเทิงพร้อมแล้ว. ใจนั้น อันตถาคตทรมาน ทรมานควบคุมรักษาสำรวม ไว้ได้แล้ว และตถาคตย่อมแสดงธรรมเพื่อสำรวม ใจ นั้นด้วย.

- ***ทรงมีตถาคตพลญาณสิบอย่าง...***

(บาลีนิทาน. สํ ๑๖/๓๓/๖๕. ตถาคตพลญาณสิบ เรียกกันอีกว่า *ทศพลญาณ.* *คัดจากหนังสือพุทธประวัติ จากพระโอษฐ์ แปลจากพระไตรปิฎก โดย พุทธทาสภิกขุ หน้า ๑๒๑-๑๒๔*)

ภิกษุทั้งหลาย! ตถาคตเป็นผู้ประกอบด้วยพลญาณ ๑๐ อย่าง และประกอบด้วยเวสารัชชญาณ ๔ อย่าง จึงขอปฏิญญาณตำแหน่งจอมโลก บันลือสีหนาทประกาศพรหมจักรในท่ามกลางบริษัททั้งหลาย.

สารีบุตร ! เหล่านี้เป็นตถาคตพล ๑๐ อย่างของตถาคต ที่ตถาคตประกอบพร้อมแล้ว ปฏิญญาณตำแหน่งจอมโลก บันลือสีหนาทประกาศพรหมจักรในท่ามกลางบริษัททั้งหลายได้ ๑๐ อย่างคือ *(มหาสีหนาทสูต ม.ม. ๑๒/๑๔๐/๑๖๖ แก่พระสารีบุตรที่ชัฏป่านอกนครเวสาลี)*

(๑.) ตถาคต ย่อมรู้ตามเป็นจริง *ซึ่งสิ่งเป็นฐานะ* (คือมีได้เป็นได้) โดยความเป็นสิ่งมีฐานะ, *ซึ่งสิ่งไม่เป็นฐานะ* (คือไม่มีได้ไม่เป็นได้) โดยความเป็นสิ่งใช่ฐานะนี้เป็นตถาคตพลของตถาคต.

(๒.) ตถาคต ย่อมรู้ตามเป็นจริง *ซึ่งวิบาก* (คือผล) ของการทำกรรมในอดีต อนาคต ปัจจุบัน *ได้ทั้งโดยฐานะและโดยเหตุ* : นี่ก็เป็นตถาคตพลของตถาคต.

(๓.) ตถาคต ย่อมรู้ตามเป็นจริง *ซึ่งปฏิปทาเครื่องทำผู้ปฏิบัติให้ไปสู่ภูมิทั้งปวงได้* : นี่ก็เป็นตถาคตพลของตถาคต.

(๔.) ตถาคต ย่อมรู้ตามเป็นจริง *ซึ่งโลกนี้* อันประกอบด้วยธาตุมิใช่อย่างเดียว ด้วยธาตุต่าง ๆ กัน : นี่ก็เป็นตถาคตพลของตถาคต.

(๕.) ตถาคต ย่อมรู้ตามเป็นจริง *ซึ่งอธิมุติ* (คือฉันทะหรืออัธยาศัย) อันต่าง ๆ กันของสัตว์ทั้งหลาย, : นี่ก็เป็นตถาคตพลของตถาคต.

(๖.) ตถาคต ย่อมรู้ตามเป็นจริง *ซึ่งความยิ่งและหย่อนแห่งอินทรีย์* ของสัตว์เหล่าอื่น ของบุคคลเหล่าอื่น : นี่ก็เป็นตถาคตพลของตถาคต.

(๗.) ตถาคต ย่อมรู้ตามเป็นจริง *ซึ่งความเศร้าหมอง ความผ่องแผ้ว ความออก แห่งฌาน วิโมกข์สมาธิ และ สมาบัติทั้งหลาย* : นี่ก็เป็นตถาคตพลของตถาคต.

(๘.) ตถาคต ย่อมระลึกได้ *ซึ่งขันธ์อันตนเคยอยู่อาศัยในภพก่อน มีชนิดต่างๆ กัน คือระลึกชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง ... ฯลฯ* : นี่ก็เป็นตถาคตพลของตถาคต.

(๙.) ตถาคต ย่อมเห็นสัตว์ทั้งหลาย ด้วยทิพพจักขุอันหมดจด ก้าวล่วงจักขุมนุษย์ *เห็นสัตว์ทั้งหลายผู้เคลื่อนอยู่บังเกิดอยู่...ฯลฯ* : นี่ก็เป็นตถาคตพลของตถาคต.

(๑๐.) ตถาคต ย่อมทำให้แจ้ง เจโตวิมุตติปัญญาวิมุติอันไม่มีอาสวะเพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะ ทั้งหลาย ได้...ฯลฯ : นี่ก็เป็นตถาคตพลของตถาคต.

สารีบุตร ! เหล่านี้แล เป็นตถาคตพลสิบอย่างของตถาคต ที่ตถาคตประกอบแล้ว ย่อมปฏิญญาณตำแหน่งจอมโลก บันลือสีหนาทประกาศพรหมจักร ให้เป็นไปในท่ามกลางบริษัททั้งหลาย.

- ***ทรงมีเวสารัชชญาณสี่อย่าง***

(บาลีจตุก. อํ ๒๑/๑๐/๘ และ มหาสีหนาทสูตร ม.ม. ๑๒/๑๔๐/๑๖๗.
คัดจากหนังสือพุทธประวัติ จากพระโอษฐ์ แปลจากพระไตรปิฎก
โดย พุทธทาสภิกขุ หน้า ๑๒๔-๑๒๕)

ภิกษุทั้งหลายเหล่านี้เป็นเวสารัชชญาณสี่อย่างของตถาคต ที่ตถาคตประกอบด้วยพร้อมแล้ว ปฏิญญาณตำแหน่งจอมโลก บันลือสีหนาทประกาศพรหมจักร ในท่ามกลางบริษัท ทั้งหลาย ได้, สี่อย่างคือ

(๑.) ตถาคต ไม่มองเห็นวี่แววช่องทางที่จะมีว่า สมณะหรือพราหมณ์, เทพ, มาร, พรหม, หรือใครๆ ในโลก จักโจทท้วงเราได้ด้วยทั้งเหตุผลว่า "ธรรมเหล่านี้ ๆ อันท่านผู้ปฏิญญาตนเป็นสัมมาสัมพุทธอยู่ ไม่ได้รู้พร้อม

เฉพาะแล้ว,” *ดังนี้. ภิกษุทั้งหลาย! ตถาคต เมื่อมองหาไม่เห็นวี่แววอันนั้น จึงเป็นผู้ถึงความเกษม ถึงความไม่กลัว ถึงความเป็นผู้กล้าหาญอยู่ได้.*

(๒.) ตถาคต ไม่มองเห็นวี่แววช่องทางที่จะมีว่า สมณะหรือพราหมณ์, เทพ, มาร, พรหม, หรือใคร ๆ ในโลก จักโจทท้วงเราได้ด้วยทั้งเหตุผลว่า “อาสวะเหล่านี้ ๆ ของท่านผู้ปฏิญญาตนเป็นขีณาสพผู้สิ้นอาสาวะอยู่ ยังไม่สิ้นรอบแล้ว,” *ดังนี้. ภิกษุทั้งหลาย! ตถาคต เมื่อมองหาไม่เห็นวี่แววอันนั้น จึงเป็นผู้ถึงความเกษม ถึงความไม่กลัว ถึงความเป็นผู้กล้าหาญอยู่ได้.*

(๓.) ตถาคต ไม่มองเห็นวี่แววช่องทางที่จะมีว่า สมณะหรือพราหมณ์, เทพ, มาร, พรหม, หรือใคร ๆ ในโลก จักโจทท้วงเราได้ด้วยทั้งเหตุผลว่า “ธรรมเหล่าใด ที่ท่านกล่าวว่า เป็นธรรมทำอันตรายแก่ผู้เสพ, ธรรมเหล่านั้นถึงเมื่อบุคคลเสพอยู่ ก็หาอาจทำอันตรายไม่” *ดังนี้. ภิกษุทั้งหลาย! ตถาคต เมื่อมองหาไม่เห็นวี่แววอันนั้น จึงเป็นผู้ถึงความเกษม ถึงความไม่กลัว ถึงความเป็นผู้กล้าหาญอยู่ได้.*

(๔.) ตถาคต ไม่มองเห็นวี่แววช่องทางที่จะมีว่า สมณะหรือพราหมณ์, เทพ, มาร, พรหม, หรือใคร ๆ ในโลก จักโจทท้วงเราได้ด้วยทั้งเหตุผลว่า “ท่านแสดงธรรมเพื่อประโยชน์อย่างใด ประโยชน์นั้นไม่เป็นทางสิ้นทุกข์โดยชอบ แก่บุคคลผู้ประพฤติตามธรรมนั้น,” *ดังนี้. ภิกษุทั้งหลาย ! ตถาคตเมื่อมองหาไม่เห็นวี่แววอันนั้น จึงเป็นผู้ถึงความเกษม ถึงความไม่กลัว ถึงความเป็นผู้กล้าหาญอยู่ได้.*

ภิกษุทั้งหลาย ! เหล่านี้แล เป็นเวสารัชชญาณสี่อย่างของตถาคต อันตถาคตประกอบพร้อมแล้วปฏิญญาณตำแหน่งจอมโลก บันลือสีหนาท ประกาศพรหมจักร ให้เป็นไปในท่ามกลางบริษัททั้งหลาย.

- ***ทรงเป็นผู้ที่ใคร ๆ ไม่อาจท้วงติงได้***

(บาลี สตฺต. ๒๓/๘๔/๕๕. คัดจากหนังสือพุทธประวัติ จากพระโอษฐ์ แปลจากพระไตรปิฎก โดย พุทธทาสภิกขุ หน้า ๑๓๒-๑๓๓)

ภิกษุทั้งหลาย! ***ตถาคตเป็นผู้ที่ใคร ๆไม่อาจท้วงติงได้ด้วยธรรม ๓ อย่าง คือ***: ภิกษุทั้งหลาย (๑) ***ตถาคตมีธรรมอันตนกล่าวไว้ดีแล้ว.*** ในธรรมนั้น ๆตถาคตมองไม่เห็นวี่แวว ช่องทางที่จะมีว่า สมณะหรือพราหมณ์, เทพ, มาร, พรหม, หรือใคร ๆในโลก จักท้วงติงเราได้ทั้งเหตุผลว่า "ท่านไม่ใช่เป็นผู้มีธรรม อันตนกล่าวไว้ดีแล้ว เพราะเหตุเช่นนี้ ๆ" ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย! (๒) ***ปฏิปทาเครื่องทำผู้ปฏิบัติให้ถึงพระนิพพานเป็นสิ่งที่เราบัญญัติไว้แล้วแก่สาวกทั้งหลาย***, โดยอาการที่สาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติแล้วย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุต อันไม่มีอาสวะ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ได้ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในธรรมอันตนเห็นแล้วนี้เอง เข้าถึงวิมุตินั้นแล้วแลอยู่. ในปฏิปทานั้น ๆ ตถาคตไม่มองเห็นวี่แววช่องทางที่จะมีว่า สมณหรือพราหมณ์, เทพ, มาร, พรหม, หรือใคร ๆในโลกจักท้วงติงเราได้ ด้วยทั้งเหตุผลว่า " ปฏิปทาเครื่องทำผู้ปฏิบัติให้ถึงพระนิพพานเป็นสิ่งที่ท่านบัญญัติไว้ดีแล้วแก่สาวกทั้งหลาย, โดยอาการที่ ฯลฯ ก็หาไม่" ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย! (๓) ***สาวกบริษัทของเรา นับด้วยร้อยเป็นเอนก ที่ได้ทำให้แจ้งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ ฯลฯ. ในข้อนั้น เราไม่มองเห็นวี่แววช่องทางที่จะมีมีว่า*** สมณหรือพราหมณ์, เทพ, มาร, พรหม, หรือใคร ๆในโลกจักท้วงติงเราได้ ด้วยทั้งเหตุผลว่า " สาวกบริษัทของท่านมีนับร้อยเป็นอเนก ก็หามิได้ ที่ได้ทำให้แจ้งเจโตวิมุติ ปัญญวิมุติ ฯลฯ" ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อเรามองไม่เห็นวี่แววช่องทางนั้น ก็เป็นผู้ถึงความเกษมถึงความไม่กลัว ถึงความเป็นผู้กล้าหาญอยู่ได้. นี้แลเป็นสิ่งที่ใครไม่ท้วงติงตถาคตได้ ๓ อย่าง.

- ***ทรงมีปาฏิหาริย์สามอย่าง***

(บาลี สี.ที. ๙/๒๗๓/๓๓๙ แก่เกวัฏฏคหบดี ที่ปาวาริกัมพพวัน.
คัดจากหนังสือพุทธประวัติ จากพระโอษฐ์ แปลจากพระไตรปิฎก โดย พุทธทาสภิกขุ หน้า ๑๖๙-๑๗๒)

เกวัฏฏะ ! นี่ปฏิหาริย์สามอย่าง ที่เราได้ทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ผู้อื่นรู้ได้. สามอย่างอะไรเล่า? สามอย่างคือ ***อิทธิปาฏิหาริย์ อาเทสนาปาฏิหาริย์ และ อนุศาสนีปาฏิหาริย์***

(๑) เกวัฏฏะ ! ***อิทธิปาฏิหาริย์*** นั้นอย่างไรเล่า? เกวัฏฏะ ! ภิกษุในศาสนานี้ กระทำอิทธิวิธีมีอย่างต่าง ๆ : ผู้เดียวแปลงรูปเป็นหลายคน, หลายคนเป็นคนเดียว, ทำที่กำบังให้เป็นที่แจ้ง ทำที่แจ้งให้เป็นที่กำบัง, ไปได้ไม่ขัดข้อง ผ่านทะลุฝา ทะลุกำแพง ทะลุภูเขา ดุจไปในอากาศเหมือนนกมีปีก ทั้งที่ยังสมาธิคู้บัลลังก์, ลูบคลำพระจันทร์ และพระอาทิตย์อันมีฤทธิ์อานุภาพมากได้ด้วยฝ่ามือ, และแสดงอำนาจทางกายเป็นไปตลอดถึงพรหมโลกได้. เกวัฏฏะ ! กุลบุตรผู้มีศรัทธาเลื่อมใสได้เห็นการแสดงนั้นแล้ว เขาบอกเล่าแก่กุลบุตรอื่นบางคนที่ศรัทธาเลื่อมใส ว่าน่าอัศจรรย์นัก. กุลบุตรผู้ไม่ศรัทธาเลื่อมใสนั้น ก็จะพึงตอบว่า ***วิชาชื่อคันธารี*** มีอยู่ภิกษุนั้นแสดงอิทธิวิธีด้วยวิชานั่นเท่านั้น (หาใช่ปาฏิหาริย์ไม่), เกวัฏฏะ ! ท่านจะเข้าใจว่าอย่างไร : ก็คนไม่เชื่อไม่เลื่อมใส ย่อมกล่าวตอบผู้เชื่อผู้เลื่อมใส ได้อย่างนั้นมิใช่หรือ?

"พึงตอบได้, พระองค์ !"

เกวัฏฏะ ! เราเห็นโทษในการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ ดังนี้แล จึงอึดอัดขยะแขยงเกลียดชังต่ออิทธิปาฏิหาริย์.

(๒) เกวัฏฏะ ! ***อาเทสนาปาฏิหาริย์*** นั้นอย่างไรเล่า? เกวัฏฏะ ! ภิกษุในศาสนานี้ ย่อมทายจิต ทายความรู้สึกของจิต ทายความตรึก ทายความตรอง ของสัตว์เหล่าอื่น ของบุคคลเหล่าอื่นได้ว่า ใจของท่านเช่นนี้ ใจของท่านมีประการนี้ ใจของท่านมีด้วยอาการอย่างนี้ ฯลฯ กุลบุตรผู้ไม่เชื่อไม่เลื่อมใส ย่อมค้านกุลบุตรผู้เลื่อมใสว่า *วิชาชื่อมณิกา* มีอยู่ ภิกษุนั้นกล่าวทายใจได้เช่นนั้นๆ ก็ด้วยวิชานั้น (หาใช่ปาฏิหาริย์ไม่), เกวัฏฏะ ! ท่านจะเข้าใจว่าอย่างไร : ก็คนไม่เชื่อไม่เลื่อมใส ย่อมกล่าวตอบผู้เชื่อผู้เลื่อมใส ได้อย่างนั้นมิใช่หรือ?

"พึงตอบได้, พระองค์ !"

เกวัฏฏะ ! เราเห็นโทษในการแสดงอาเทสนาปาฏิหาริย์ ดังนี้แล จึงอึดอัด ขยะแขยง เกลียดชัง ต่ออาเทสนาปาฏิหาริย์.

(๓) เกวัฏฏะ ! ***อนุศาสนีปาฏิหาริย์*** นั้นอย่างไรเล่า? เกวัฏฏะ ! ภิกษุในศาสนานี้ ย่อมสั่งสอนว่า ท่านจงตรึกอย่างนี้ อย่าตรึกอย่างนั้นๆ, จงทำไว้ในใจอย่างนี้ๆ อย่าทำไว้ในใจอย่างนั้นๆ , จงละสิ่งนี้เสีย, จงเข้าถึงสิ่งนี้ๆ แล้วแลอยู่ ดังนี้ นี่เราเรียกว่า *อนุศาสนีปาฏิหาริย์.*

เกวัฏฏะ ! ฯลฯ เหล่านี้แล เป็นปาฏิหาริย์ ๓ อย่าง ที่เราได้ทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้วประกาศให้ผู้อื่นรู้ตามได้.

- ***ไม่มีใครเปรียบเสมอ***

(บาลี เอก. อํ. ๒๐/๒๙/๑๔๓. ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.
คัดจากหนังสือพุทธประวัติ จากพระโอษฐ์ แปลจากพระไตรปิฎก
โดย พุทธทาสภิกขุ หน้า ๑๗๙)

ภิกษุทั้งหลาย! บุคคลเอก เมื่อเกิดขึ้นมาในโลก ย่อมเกิดขึ้นเป็นผู้ซึ่งไม่มีใครซ้ำสอง ไม่มีใครร่วมเป็นสหายด้วยได้ ไม่มีคู่เปรียบ ไม่มีผู้เท่าทัน

ไม่มีผู้คล้ายด้วย ไม่มีคนเทียบได้ ไม่มีผู้เสมอ ไม่มีใครที่จะเปรียบให้เหมือนได้ และเป็นผู้เลิศกว่าบรรดาสัตว์ ๒ เท้าทั้งหลายแล. ใครกันเล่าเป็นบุคคลเอก?

ตถาคตผู้เป็นอรหันต์ ตรัสรู้ชอบเอง นี่แลเป็นบุคคลเอก.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี่แลบุคคลเอก ซึ่งเมื่อเกิดขึ้นมาในโลก ย่อมเกิดขึ้นเป็นผู้ซึ่งไม่มีใครซ้ำสอง ไม่มีใครร่วมเป็นสหายด้วยได้ ไม่มีคู่เปรียบ ไม่มีผู้เท่าทัน ไม่มีผู้คล้ายด้วย ไม่มีคนเทียบได้ ไม่มีผู้เสมอ ไม่มีใครที่จะเปรียบให้เหมือนได้ และ

เป็นผู้เลิศกว่าบรรดาสัตว์ ๒ เท้า ทั้งหลายแล.

- ***ไม่ทรงอภิวาทผู้ใด***

(บาลี อัฏ. อ๋. ๒๓/๑๗๔/๑๐๑. แก่เวรัญชพราหมณ์ ที่เมืองเวรัญชา.
คัดจากหนังสือพุทธประวัติ จากพระโอษฐ์ แปลจากพระไตรปิฎก โดย พุทธทาสภิกขุ หน้า ๑๘๐)

พราหมณ์! ในโลกนี้ กับทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก, ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ พร้อมทั้งเทวดาแลมนุษย์, เราไม่มองเห็นใครที่เราพึงอภิวาท พึงลุกขึ้นยืนต้อนรับ พึงต้อนรับด้วยตั้งอาสนะให้

เพราะว่าตถาคตอภิวาท
ลุกรับ ตั้งอาสนะให้ผู้ใด
ศีรษะของผู้นั้นจะพึงแตกกระจายออก.

- *ทรงเป็นธรรมราชา*

(บาลี เสลสูตร ม.ม. ๑๓/๕๕๔/๖๐๙. ตรัสแก่เสลพราหมณ์ ที่อาปณนิคมแคว้นอังคุตราปะ. คัดจากหนังสือพุทธประวัติ จาก *พระโอษฐ์ แปลจากพระไตรปิฎก โดย* พุทธทาสภิกขุ หน้า ๑๘๐)

เสละ ! *เราเป็นธรรมราชา ไม่มีราชาอื่น ยิ่งไปกว่า.*
เราหมุนจักรโดยธรรมให้เป็นไป,
เป็นจักรซึ่งใคร ๆ จะต้านทาน
ให้หมุนกลับมิได้เลย.

ข้าแต่พระโคดม ! พระองค์ทรงปฏิญญาณ ว่าเป็นสัมพุทธะ
เป็นธรรมราชา ที่ไม่มีราชาอื่นยิ่งกว่า,
และหมุนจักรโดยธรรมให้เป็นไป.
แล้วก็ไหนเล่าเสนาบดีของพระองค์
ในบรรดาสาวกของพระองค์นั้น
ใครเล่าสามารถหมุนจักรที่พระองค์ให้เป็นไปแล้ว
ให้เป็นไปตามได้.

เสละ ! จักรที่เราให้เป็นไปแล้ว
เป็นธรรมจักร ไม่มีจักรอื่นยิ่งกว่า,
สารีบุตรเป็นผู้เกิดตามตถาคต
ย่อมหมุนจักรนั้นให้เป็นตามเราได้.

เสละ ! สิ่งควรรู้ เราก็รู้แล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง,
สิ่งควรทำให้เกิดมี เราก็ได้ทำให้เกิดมีแล้ว
สิ่งควรละ เราก็ละได้แล้ว
เพราะเหตุนั้นแหละพราหมณ์ เราจึงเป็นสัมพุทธะ.

- ***ทรงเป็นธรรมราชาที่เคารพธรรม***

(บาลี ติก. อํ. ๒๐/๑๓๘/๔๕๓. *คัดจากหนังสือ พุทธประวัติ จาก พระโอษฐ์ แปลจากพระไตรปิฎก โดย พุทธทาสภิกขุ หน้า ๑๘๑-๑๘๒*)

ภิกษุทั้งหลาย! จักรพรรดิราชผู้ประกอบในธรรม เป็นธรรมราชา อาศัยธรรมอย่างเดียว สักการะธรรม เคารพธรรมนอบน้อมธรรม มีธรรมเป็นธงชัย มีธรรมเป็นยอด มีธรรมเป็นอธิบดี ย่อมจัดการ อารักขา ป้องกัน และคุ้มครอง โดยชอบธรรม ในหมู่ชนในราชสำนัก ในกษัตริย์ที่เป็นเมืองออก ในหมู่พล ในพราหมณ์และคหบดี ในราษฎร ชาวนิคมและชนบท ในสมณะและพราหมณ์ และ ในเนื้อและนก, ทั้งหลาย. ชื่อว่าเป็นผู้ยังจักรให้เป็นไปโดยธรรม และเป็นจักรที่มนุษย์ใด ๆ ผู้เป็นข้าศึก ไม่อาจให้หมุนกลับได้ด้วยมือ: นี้ฉันใด.

ภิกษุทั้งหลาย! ตถาคตก็ฉันนั้นเหมือนกัน :

ตถาคตเป็นอรหันตสัมมาสัมพุทธะ เป็นธรรมราชา
ผู้ประกอบด้วยธรรม อาศัยธรรมอย่างเดียว
สักการะธรรม เคารพธรรม นอบน้อมธรรม
มีธรรมเป็นธงชัย มีธรรมเป็นยอด มีธรรมเป็นอธิบดี
ย่อมจัดการอารักขาป้องกัน และคุ้มครอง
ใน กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม
ว่าอย่างนี้ควรเสพ อย่างนี้ไม่ควรเสพ ดังนี้,

ได้ยังธรรมจักรอันไม่มีจักรอื่นยิ่งไปกว่า ให้เป็นไปโดยธรรมนั่นเทียว และเป็นจักรที่ สมณะ หรือ พราหมณ์ เทพ มาร พรหม หรือ ใคร ๆ ในโลกอาจต้านให้หมุนกลับได้. ฉะนั้น.

ภาคผนวก ๑. สังเวชนียสถาน ๔ และ การแสวงบุญ

พุทธวัจนะ

(จากพระไตรปิฎก มหาปรินิพพานสูตร)

" ดูก่อนอานนท์ สถานที่ ๔ แห่ง ดังต่อไปนี้
เป็นสถานที่ซึ่งชนผู้มีความเชื่อความเลื่อมใส
จักพึงทัศนาและปลงสังเวช
..... สถานที่ ๔ แห่งเหล่านี้ คือที่ไหนบ้าง
.... สถานที่ ๔ แห่งเหล่านี้ คือ

๑. สถานที่พระตถาคตเจ้าทรงประสูติ
๒. สถานที่พระตถาคตเจ้าทรงตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ
๓. สถานที่พระตถาคตเจ้าทรงแสดงพระบวรธรรมจักร
๔. สถานที่พระตถาคตเจ้าทรงเสด็จเข้าสู่ปรินิพพาน

ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา
จักไปสู่สังเวชนียสถานทั้ง ๔ เหล่านี้ก็ดี
หรือเหล่าชนที่พากันนมัสการ
หรือทำการบูชาสักการะสถานที่สำคัญ ๆ เช่นนั้น
ด้วยดวงจิตเลื่อมใส

เมื่อแต่ตายเพราะกายแตก
ก็จักถึงสุคติโลกสวรรค์ "

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

" ไปอินเดียคราวนี้ ได้ความรู้ความคิดมากมาย ที่เขียนมาเล่านี้ เป็นส่วนหนึ่ง ที่ไม่ได้เขียนก็อีกมาก เพราะไม่ได้เกี่ยวกับการเดินทางโดยตรง อย่าเขียนถึงเลย..... แค่นี้คนอ่านเขาก็คงว่ายืดยาวพอแล้ว การได้ท่องเที่ยวไปในโลกกว้าง มีผลดีเสมอ

เป็นการฝึกคนเราให้มีทัศนะกว้างไกล บางครั้งเราจะหมกมุ่นอยู่กับ ความคิดแคบ ๆ และ ปัญหาของตนเอง การมองโลกในภาพรวมจะเห็นว่า ผู้อื่นมีปฏิกิริยาต่อสถานการณ์ชีวิตเขาอย่างไร เห็นอย่างนี้แล้ว จะลดอคติในการตัดสินใจของเรา

การยอมรับในวิถีชีวิตและความคิดของผู้อื่นมากขึ้น จะทำให้ มีเสรีภาพในหัวใจของเรา ไม่ผูกมัดยึดอยู่แต่กับ สิ่งหนึ่งสิ่งใดเกินไป "

(คัดจาก ทัศนะจากอินเดีย หน้า ๕๑๔)

พุทธทาสภิกขุ

" ชาวพุทธต้องมี
ความกตัญญูกตเวที

การตอบแทนนี่จะไม่ใช่เพียง
ตอบแทนอินเดีย

แต่จะเป็นการตอบแทน
พระคุณของพระพุทธเจ้าด้วย

พระพุทธเจ้าเป็นคนอินเดีย
ศาสนาของพระองค์เกิดในอินเดีย

พุทธศาสนาเป็นศาสนาของอินเดีย "

(จาก....พระคุณของอินเดียที่มีต่อไทย)

พระพรหมคุณาภรณ์ *(ป.อ. ปยุตฺโต)*

" การที่ได้มายัง ***สถานที่ที่พระพุทธเจ้าเคยเกี่ยวข้อง*** *เคยปรากฏรูปกายของพระองค์นั้น* ***เมื่อได้ทำใจให้ถูกต้อง มีโยนิโสมนสิการแล้ว*** *ก็ย่อมเป็นเครื่องเกื้อหนุนแก่การที่จะปฏิบัติเพื่อการเห็นธรรมกายได้*

เพราะว่าเมื่อได้เดินทางมายังสถานที่นี้แล้ว ***บังเกิดความสังเวชตามหลักที่ถูกต้องว่า*** *การกระตุ้นจิตสำนึกให้เกิดความคิด* ***มีความไม่ประมาทก็ดี*** *หรือ* ***เป็นเครื่องเจริญศรัทธาในคำสอนของพระองค์แล้ว***

มีฉันทะ มีวิริยะ ในการที่จะบำเพ็ญปฏิบัติก็ดี ***เกิดมีปีติความเอิบอิ่มปลาบปลื้มใจ*** *ว่าได้มาเฝ้า ณ สถานที่ที่พระองค์เคยประทับ*

แล้วมีจิตใจเบิกบานผ่องใส ***เกิดความสุขสงบในใจ จนถึงเกิดเป็นสมาธิก็ดี*** *อันนั้นล้วนเป็นเครื่องเกื้อหนุนให้เราสามารถเดินทาง ไปเฝ้าไปเห็นธรรมกายประจักษ์แจ้งในใจของตนได้ทั้งนั้น "*

(จาก...ตามทางพุทธกิจ หน้า ๙๗)

ผู้ไปแดนพุทธภูมิได้จะต้องมีบุญมาก

ผู้มาแสวงบุญยังแดนพุทธภูมิได้และได้ผลบุญดี
ต้องเป็นผู้มีบุญเพียงพอ พร้อมกัน ๕ อย่างคือ

๑. มีศรัทธาต่อพระพุทธเจ้าเพียงพอ

- เชื่อคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงตรัสไว้
- มีความกตัญญูกตเวทิตาต่อพระพุทธเจ้า

๒. มีทรัพย์เพียงพอ

- มีทรัพย์น้อยก็ไปแบบพักวัดซึ่งพอได้อยู่ได้ทานได้แสวงบุญ
- มีทรัพย์หน่อยก็ไปแบบพักโรงแรมสะดวกสบาย มีคนจัดการให้เสร็จ
- คิดเสียว่าทรัพย์ภายนอกพอหาเอาได้ โอกาสนี้ขอเอาทรัพย์ภายใน (การแสวงบุญใหญ่นี้) ให้ติดตาตรึงใจไปตลอดชาติ

๓. มีสุขภาพดีเพียงพอ

- ไม่ป่วยไข้ที่เป็นอุปสรรคต่อการเดินทาง นั่งได้ เดินได้
- นั่งไม่ได้นาน หัวเข่าไม่ดี ใช้เก้าอี้พับได้ หรือใช้รถเข็น ก็ไปกันได้
- ไม่ประมาทในวัยและสุขภาพ

๔. มีเวลาให้กับตนเองเพียงพอ

- ประมาณสิบวันสำหรับถวายเป็นพุทธบูชา จากนับหมื่นวันในชีวิต
- ไม่ผัดผ่อนไปรอโอกาสหน้า หรือในชาติหน้าคงยากมาก ๆ ที่จะมีโอกาสดีเช่นนี้

๕. มีกัลยาณมิตรเพียงพอ

- มีเพื่อนดีแนะนำหรือชวนไปด้วยกัน
- มีคนจัดการนำทางดีและให้ความรู้ความเข้าใจอย่างซาบซึ้ง

โดย.... สันติโพธิ

คิดได้ก็เห็นธรรม

....อินเดียยากจน...! *....อินเดียสกปรก...!*

....อินเดียมีแต่ขอทาน...! *....อินเดียเดินทางสกปรก...!*

....อินเดียอดอยาก ยากเข็ญ...! ...อินเดียถ่ายทุกข์ข้างถนน...!

คำพูดหรือข้อมูลเหล่านี้จากทัศนคติเชิงลบของผู้เคยเดินทางแสวงบุญสู่แดนพุทธภูมิ ***ตนเคยไปเห็นมาแต่ไม่รู้จักคิดพิจารณาให้เห็นเป็นธรรมะ*** บางท่านถึงกับบอกว่าจะไม่ไปอีกแล้ว เท่านั้นยังไม่พอยังไม่ส่งเสริมสนับสนุนให้คนอื่นไปแดนพุทธภูมิก็มี ซึ่งหารู้ไม่ว่าเป็นบาปหนักที่ขัดขวางทางบุญทางมหากุศลของผู้มีจิตศรัทธาในพระพุทธเจ้า

แต่ส่วนใหญ่ที่เดินทางไปแสวงบุญยังแดนพุทธภูมิ ถ้าเป็นผู้มีภูมิจิตภูมิธรรมพอสมควรแม้เห็นหรือสัมผัสมาเหมือนกัน แต่ได้ฉกฉวยเอามาเป็นปัจจัยให้เกิดธรรมสังเวชได้ ***เข้าทำนองเห็นทุกข์ก็เห็นธรรม*** เขาทุกข์เขายากก็ผลกรรมของเขา ไม่ควรเอาทุกข์เขาแบกมาหามแทน เราเองถ้าทำบาปทำกรรมก็จะต้องได้รับผลอย่างเขาเหมือนกัน ***คนมีบุญมีบารมีชาวอินเดียในอดีต พระพุทธองค์ได้ทรงโปรดพวกเขาให้ไปสวรรค์นิพพานไปแล้วมากมายเหลือคณานับ***

พวกเราผู้มุ่งมั่นมาบูชาสักการะพระพุทธเจ้าและเหล่าพระสาวกในอดีตยังแดนพุทธภูมิด้วยจิตศรัทธาก็ปรารถนาจะติดตามท่านเหล่านั้นไป ***ซึ่งโอกาสในการเดินทางมาแสวงบุญยังแดนพุทธภูมิเช่นนี้มีน้อยนัก***

ขอความสำเร็จในการเห็นธรรมเข้าถึงธรรม จงปรากฏมีแก่พวกเราทั้งหลายโดยถ้วนหน้ากันเทอญ

โดย สันติโพธิ

ภาคผนวก ๒. *ชมรมพระพุทธเมตตา*
(Buddha - Metta Club)

กิจกรรมของชมรมพระพุทธเมตตา

๑. *โครงการแสวงบุญสู่แดนพุทธภูมิ*

- เพื่อสักการะสังเวชนียสถาน ๔ และพุทธสถานสำคัญ ในประเทศอินเดียและเนปาล แบบสะดวกสบาย (V.I.P.) และทำบุญใหญ่ทอดผ้าป่าพุทธภูมิ สร้างทานบารมี เป็นต้น

๒. *โครงการเผยแผ่ธรรมเป็นพุทธบูชา*

- *จัดนิทรรศการเผยแผ่ความรู้ เกี่ยวกับแดนพุทธภูมิ* ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ณ สถานที่ต่าง ๆ (เช่น มณฑลพิธีท้องสนามหลวง และ ราบ. ๑๑ จัดมา ๕ ปี แล้ว)
- *โครงการแจกหนังสือธรรมะเป็นธรรมทาน* แจกหนังสือธรรมะที่มีคุณค่าน่าอ่าน และเป็นสื่อกลาง ในการแจกหนังสือธรรมะเป็นธรรมทาน เริ่มโครงการใหม่ ในช่วง งานฉลองพุทธชยันตี ๒,๖๐๐ ปี แห่งการตรัสรู้
- *โครงการบรรยายธรรม* จากการศึกษาและประสบการณ์ ตลอดชีวิต ทั้งทางโลกและทางธรรม เพื่อช่วยกันเผยแผ่ พระพุทธศาสนาให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมะ, พุทธประวัติ, และ การแสวงบุญในแดนพุทธภูมิ

๓. *โครงการสร้างพระในแดนพุทธภูมิเพื่อสืบพระศาสนา*

- *โครงการจัดสร้างพระพุทธเมตตาจำลอง* (จัดสร้างมาตั้งแต่ ปี ๒๕๕๐ รุ่นแรกรุ่นเดียว) ทั้งพระบูชา และพระเครื่อง เพื่อเป็นเครื่องสักการบูชา ระลึกถึงพระคุณของพระพุทธเจ้า

ภาคผนวก ๒. *ผู้เรียบเรียง*

ผศ.สันติ จินดาแสง (*ประธานชมรมพระพุทธเมตตา*)

- เป็นผู้ก่อตั้งและเป็นประธาน *ชมรมพระพุทธเมตตา* ตั้งแต่ปี ๒๕๕๐
- จบปริญญาตรีเศรษฐศาสตร์ ม.เกษตรศาสตร์ ปี ๒๕๑๙ รุ่น ๓๒,
- จบปริญญาโทเศรษฐศาสตร์ ภาคภาษาอังกฤษ ปี ๒๕๒๑ รุ่น ๘,
- จบประกาศนียบัตรชั้นสูง สถาบันพระปกเกล้า หลักสูตรบริหารงานภาครัฐและกฎหมายมหาชน รุ่น ๑ (เป็นเลขานุการรุ่นคนแรก)
- เคยดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์สอนทางเศรษฐศาสตร์ *มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์* เป็นเวลา **16** ปี (2522-2538)
- เคยรับราชการเป็นผู้อำนวยการหลายกองของสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง *กระทรวงการคลัง* เป็นเวลา **9** ปี (2538-2547)
- เป็นผู้สนใจทางพระพุทธศาสนามานาน และ *เคยบวชเรียน* **4** ครั้ง
  - ณ วัดชลประทานฯและสวนโมกขพลาราม (2521) ,
  - ณ วัดบวรนิเวศวิหาร และวัดญาณสังวราราม (2539) ,
  - *บวชใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ พุทธคยา* และ พระอุโบสถ

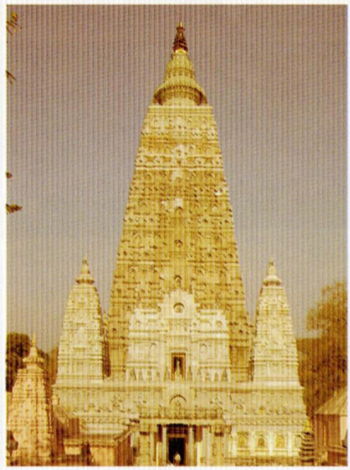
วัดไทยพุทธคยา อินเดีย 2 ครั้ง (ในปี 2546 - ตลอดพรรษา , และ ในปี 2550 - บวชถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช อีก 9 วัน)

ปัจจุบันเป็นข้าราชการบำนาญ และทำงานบุญอันยิ่งใหญ่เผยแผ่พระธรรมและนำพาแสวงบุญแดนพุทธภูมิเป็นหลัก

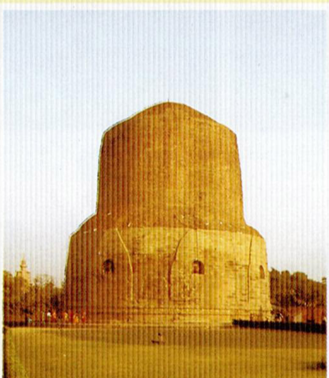
ภาคผนวก ๑. สังเวชนียสถาน ๔ และการแสวงบุญ

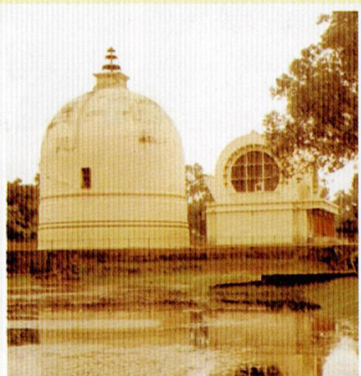
ลุมพินีวัน - ประสูติ

พุทธคยา - ตรัสรู้

สารนาถ - ปฐมเทศนา

กุสินารา - ปรินิพพาน

รูปคณะเดินทางแสวงบุญสู่แดนพุทธภูมิ *จัดโดย ชมรมพระพุทธเมตตา*

ชมรมพระพุทธเมตตา

29/202 เมืองทองธานี ซอย 8
ถ.แจ้งวัฒนะ อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี 11120
โทร/โทรสาร 02-5033021, 081- 4289917

กิจกรรมของชมรมพระพุทธเมตตา

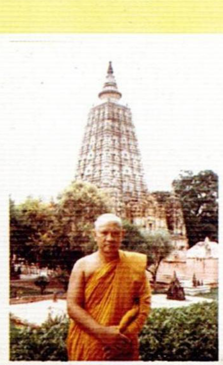

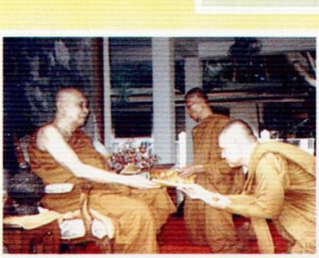

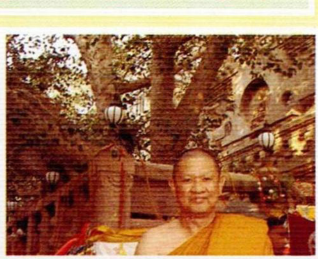

ประธานชมรม
(ผศ. สันติ จินดาแสง)

เจ้าชายสิทธัตถะทรงเปล่งอาสภิวาจาตอนประสูติว่า

รูปปั้นพระพุทธเจ้าปางประสูติ

" อัคโคหะมัสสะมิ โลกัสสะ,
เชฏโฐหะมัสสะมิ โลกัสสะ,
เสฏโฐหะมัสสะมิ โลกัสสะ,
อะยะมันติมา ชาติ,
นัตถิทานิ ปุนัพภะโว "

แปลว่า

" เราเป็นผู้เลิศที่สุดในโลก
เราเป็นผู้เจริญที่สุดในโลก
เราเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในโลก
ชาตินี้ เป็นชาติสุดท้าย
บัดนี้ เราจักไม่เกิดอีก "

ความจริงได้ปรากฏ ตั้งแต่เมื่อทรงตรัสรู้เป็น
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าในโลกนี้ มาถึงปัจจุบัน
(พ.ศ. ๒๕๕๕) นับเป็นเวลา ๒,๖๐๐ ปี

นับวันยิ่งมีการยอมรับ พระพุทธองค์และพระธรรม
ที่ทรงตรัสแสดงสอนไว้ดีแล้ว อย่างกว้างขวางมากขึ้น
ไม่มีใครเสมอเหมือน และคัดค้านไม่ได้ทุกยุคสมัย